

t
153

TÜRK HUKUKUNDA MADENCİLİĞE İLİŞKİN NAKILAR VE
BUNLARIN TİCARET ŞİRKETLERİNE SERMAYE
OLARAK GENİRİLMESİ.

Özcan Uçkan

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Merkez Kütüphanesi

(Doktora Tezi)

1979

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ GELİŞİM

<u>§.1. MADENCİLİĞİN VE MADEN HUKUKUNUN GELİŞİMİ</u>	4
I- <u>MADENCİLİĞİN GELİŞİMİ</u>	4
II- <u>MADEN HUKUKUNUN GELİŞİMİ</u>	19

İKİNCİ BÖLÜM

MADENCİLİK FAALİYETİNE İLİŞKİN HAKLAR

<u>§.2. MADENCİLİK FAALİYETİ</u>	32
I- <u>MADENCİLİK FAALİYETİNE KONU OLAN MADEN KAVRAMI</u>	32
1- GENEL OLARAK MADEN KAVRAMI	33
A- <u>Jeolojik Bakımdan Maden</u>	34
B- <u>Ekonomik Bakımdan Maden(Maden Yatağı)</u>	35
2- HUKUKİ BAKIMDAN MADEN KAVRAMI	38
A- <u>Genel Olarak</u>	38
a- <u>Madeni Tanımlamakla Yetinen Sistem</u> ...	38
b- <u>Sayma Sistemi(Tadadi Sistem)</u>	39

II

B- Türk Hukukunda	40
a- <u>Tanım İlkesine (Madeni Tanımlayan</u> <u>Sisteme) Göre Maden</u>	40
aa- <u>Petrol Kanununda</u>	40
bb- <u>Tuz Kanununda</u>	43
b- <u>Sayma Sistemine (Tadadi Sistem)</u> <u>Göre Maden</u>	44
aa- <u>Maden Kanununda</u>	44
bb- <u>Taşocakları Nizamnamesinde</u>	47
cc- <u>Sıcak ve Soğuk Maden Sulabına</u> <u>İlişkin Kanunlarda</u>	45
II- <u>MADENCİLİK FAALİYETİNİN MAHIYETİ</u>	50
1- GENEL OLARAK	50
2- FAALİYET TÜRLERİ	52
A- <u>İstikşaf</u>	52
B- <u>ARAMA</u>	53
C- <u>İsletme</u>	56
<u>3.3. MADENCİLİK FAALİYETİNDEN DOĞAN HAKLAR</u>	56
I- <u>MADENLERİN TABİ OLDUĞU REJİM</u>	58
1- GENEL OLARAK	58
A- <u>Mütemmim Cüz 'ü Sistemi</u>	59
B- <u>Devlet Hakimiyeti Sistemi</u>	62
C- <u>Sahipsiz Şeyler Sistemi</u>	63
2. <u>ÜLKEMİZDEKİ DURUM</u>	64

III

II-	<u>MADENCİLİK FAALİYETİNE İLİŞKİN HAKLARIN NUKUKİ NİTELİĞİ</u>	68
1-	GENEL OLARAK	68
A-	<u>Maden Mülkiyetinin Konusu Cismani Şeylerdir .</u>	68
B-	<u>Maden Mülkiyetinin Konusu Bir Haktır</u>	69
2-	TÜRK HÜKÜKÜNDE	70
III-	<u>MADENLER ÜZERİNDE ELDE EDİLEBİLİR HAKLAR</u>	73
1-	ARAMAYA İLİŞKİN HAKLAR	73
A-	<u>Öncelik(Takaddüm) Hakkı</u>	73
B-	<u>Arama Hakkı</u>	74
C-	<u>Bulucunun Rüçhan Hakkı</u>	78
2-	İŞLETMEYE İLİŞKİN HAKLAR	79
A-	<u>İşletme Hakkı Talebi</u>	79
B-	İşletme Hakkı	81
a-	<u>İşletme Ruhsatnamesi</u>	82
b-	<u>İşletme İmtiyazı</u>	84
3-	SAİR HAKLAR	85
IV-	<u>HAKLARIN VERİLMESİ</u>	87
1-	BAKANLIK VE BAKANLIĞA BAĞLI KURULU LAR TARAFINDAN VERİLENEK HAKLAR	87
A-	<u>Bakanlık Tarafından Verilen Haklar</u>	88
B-	<u>Bakanlığa Bağlı Kuruluşlarca Verilen Haklar</u>	90
2-	BAKANLAR KURULU KARARIYLA VERİLEN HAKLAR	90
3-	MAHALLİ İDARELER TARAFINDAN VERİLEN HAKLAR	94

IV

V- <u>HAKLARIN DEVRİ</u>	97
1- GENEL OLARAK	97
2- İZİN İSTİRSALİ	98
A- <u>İzin Verecek Olan Mercii</u>	98
a- <u>Bakanlık ve Bakanlığa Bağlı Kuruluşlar</u> ..	99
B- <u>Bakanlar Kurulu</u>	99
c- <u>Mahalli İdareler</u>	100
B- <u>İzin Verilme Şekli</u>	101
3- DEVİR ŞEKLİ	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MADENCİLİK FAALİYETİNE İLİŞKİN HAKLARIN TİCARET

ŞİRKETLERİNE SERMAYE OLARAK GETİRİLMESİ

<u>§.4. TİCARET ŞİRKETLERİNE SERMAYE OLARAK GETİRİLECEK</u>	
<u>DEĞERLER</u>	105
I- <u>GENEL OLARAK</u>	105
II- <u>HAKLARIN SERMAYE OLARAK GETİRİLMESİ</u>	108
<u>§.5. MADENCİLİK FAALİYETİNE İLİŞKİN HAKLARIN SERMAYE</u>	
<u>OLARAK GETİRİLMESİ</u>	111
I- <u>GENEL OLARAK</u>	111
II- <u>GETİRİLME ŞARTLARI</u>	114

V

1- ŞİRKET TIPLERİNE İLİ KİN ŞARHILAR ????.....	114
2- ŞİRKET STATÜSÜNE İLİ KİN ŞARHILAR	116
III- <u>GENEL OLARAK</u>	118
1- GENEL OLARAK	118
2- TK.140/3 ÜNCÜ MADDESİNDEKİ HUKUKUN ANLAMI	120
A- <u>Özel Devir Şekillerinin Aranmaması</u>	120
B- <u>Malik Hakkının Doğması</u>	121
C- <u>Yükümlülüklerin Kabulü</u>	121
D- <u>Devir İşleminin Yapılması</u>	124
SONUÇ	125
YARARLANILAN ESERLER	130
KISALTIMA GENELİ	144

GİRİŞ

Madencilik önemli bir sanayi koludur (1). Kanun koyucu da bu sektörü çeşitli kanunlarla düzenlemek ihtiyacını duymuştur. Öte yandan, madencilik çok yönlü bir faaliyet alanıdır. Bu sebeple, çeşitli yönlerine göre, madencilik üzerinde hayli yayın mevcuttur. Madencilik hukuki yönüne ilişkin ayrıntılı bağımsız çalışmaların sayısı ise, çok değildir. Bu nedenle biz, "madencilik faaliyetine ilişkin haklar ve bunların ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilmesini" tez konusu olarak seçmiş bulunuyoruz.

-
- (1) Bkz. Maden Sanayiinin Gelişme Perspektifleri (1972-1980), DPT:994-İPD:307, Ankara 1971, s.2 vd.; İktisadi Rapor 1977, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği yayını, Ankara 1977, s.173 vd.; Maden İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, 1958-1965; 1959-1966; 1960-1967; 1961-1968; 1963-1970; 1974-1975; Türkiye Madencilik Faaliyetleri ve İstatistikleri (1960-1973), Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Yayınları Ankara 1974; KOZAK, İbrahim Erol: Türkiye Madencilik Kesiminde İstihdam ve Ücret Madleri, Ankara 1969, s.9 vd.

Tezde başlıca iki konu üzerinde durulmaktadır: 1. Madencilik ile ilgili haklar; 2. Bunların ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilmesi. Konu, yalnızca "Türk hukukunda" ele alınmış; bunun bir sonucu olarak da madencilik ile ilgili hakların yalnızca Türk hukukuna göre kurulmuş ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilmesi incelemeye tabi tutulmuştur.

Tez, üç bölüme ayrılmıştır. Birinci Bölümde "Madencilik ve Maden Hukukunun Gelişimi" ana hatları ile ortaya konulmuştur.

İkinci Bölüm, "Madencilik Faaliyetine İlişkin Haklar" ismini taşımaktadır. Burada, önce "madencilik faaliyeti" üzerinde durulmakta; madencilik faaliyetine konu olan maden kavramı, jeolojik, ekonomik ve hukuki bakımdan inceleme konusu yapılmakta; madencilik faaliyetinin mahiyeti ele alınmaktadır. Daha sonra, madencilik faaliyetinden doğan haklar, genel olarak, hukuki nitelik bakımından, elde edilebilirlik açısından ve işletmeye konu olma yönünden, sırasıyla incelemeye tabi tutulmaktadır. Tezde, bundan sonra, madencilik ile ilgili hakların verilmesi ve devri üzerinde durulmaktadır.

Üçüncü Bölüm "Madencilik faaliyetine İlişkin Hakların Ticaret Şirketlerine Sermaye Olarak Getirilmesi"ne ayrılmıştır. Burada, önce, genel olarak ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilebilecek değerlere değinilmekte; sonra da hakların getirilmesine geçilmektedir. Madencilik ile ilişkin hakların sermaye olarak getirilmesi, ayrıca, tezdaki ağırlığı sebebiyle, ele alınmakta ve önce getirilme şartları şirket tipleri ve statüleri bakımından incelemekte; sonra da bunların sermaye olarak getirilmesindeki şekil sorunu üzerinde durulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ GELİŞME

8.1. MADENCİLİĞİN VE MADEN HUKUKUNUN GELİŞİMİ

I. MADENCİLİĞİN GELİŞİMİ

Madenciliğin başlangıcı insanlık tarihinin bağlamasına kadar uzanmaktadır. Arkeolojik kazılar, ilk çağlarda dahi insanların çeşitli madeni eşyaları oluşturmaya başardıklarını göstermektedir. Memleketimiz, bu izlerin kalıntılarını taşıyan eski bir medeniyetin beşiği durumunda olmuştur. Nitekim, "örs ve çekicinin sırrını ilk bulan ulusun Türkler olduğunu söylemek tarih gerçeklerine aykırı düşmeyecektir. Çünkü, birçok metal ilk kez Milattan 7000 yıl önce Anadolu'da kullanılmıştır. Bunu gösteren tarih verileri vardır. Ancak, Milattan 2000 yıl kadar önce Etiler zamanında Anadolu'da demir sanayiinin bir hayli ileri olduğunu biliyoruz. Diğer taraftan gene Anadolu topraklarında Lidyalıların altın para kullandıkları ve

1-153
29624

Ö Z E T

T. C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

Tez'in ismi, "Türk Hukukunda Madencilik İlişkin Haklar ve Bunların Ticaret Şirketlerine Sermaye Olarak Getirilmesi"dır.

Tezde başlıca iki konu üzerinde durulmaktadır: 1. Madencilik ilişkili haklar; 2. Bunların ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilmesi. Konu, yalnızca "Türk Hukukunda" ele alınmış, bunun bir sonucu olarak da madencilik ilişkili hakların yalnızca Türk Hukukuna göre kurulmuş ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilmesi incelemeye tabi tutulmuştur.

Tez üç bölüme ayrılmıştır. Birinci Bölümde "Madencilik ve Maden Hukukunun Gelişimi" ana hatları ile ortaya konulmuştur.

İkinci Bölüm, "Madencilik Faaliyetine İlişkin Haklar" ismini taşımaktadır. Burada, önce "madencilik faaliyeti" üzerinde durulmakta; madencilik faaliyetine konu olan maden kavramı, jeolojik, ekonomik ve hukuki bakımdan inceleme konusu yapılmakta; madencilik faaliyetinin mahiyeti ele alınmaktadır. Daha sonra, madencilik faaliyetinden doğan haklar, genel olarak, hukuki nitelik bakımından, elde edilebilirlik açısından ve işletmeye konu olma yönünden, sırasıyla, incelemeye tabi tutulmaktadır. Tezde, bundan sonra, madencilik ilişkili hakların verilmesi ve devri üzerinde durulmaktadır.

Üçüncü Bölüm "Madencilik Faaliyetine İlişkin Hakların Ticaret Şirketlerine Sermaye Olarak Getirilmesi"ne ayrılmıştır. Burada, önce genel olarak ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilebilecek değerlere değinilmekte sonra da hakların getirilmesine geçilmektedir. Madencilik ilişkili hakların sermaye olarak getirilmesi, ayrıca, tezdeki ağırlığı sebebiyle, ele alınmakta ve önce getirilme şartları şirket tipleri ve statüleri bakımından incelenmekte; sonra da bunların sermaye olarak getirilmesindeki şekil sorunu üzerinde durulmaktadır.

T. C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

bunun tarihte ilk kullanılan altın para olduğu bilinir. Bakır madenciliği de gene Anadolu'da doğmuştur. Ergani bakır madeni, zamanımızdan 2000 yıl evvel Fenikeliler zamanında bulunmuştur. Eski zamanlardan kalma bazı galerilere rastlanmış olup, bunların bugün kullanılan usullerle inşa edilmiş olduğu hayranlıkla izlenmektedir. Diğer taraftan, arkeolojik araştırmalar sonunda, medeniyetin Taş Devrinden, Bronz Devrine geçmesinde Ergani madeninin önemli rolü olduğu anlaşılmıştır. Bakırla alayım yapılması da gene Anadolu'da başlamıştır" (1a), (2).

Osmanlı İmparatorluğunun yükselme döneminde madenciliğe büyük önem verilmişti. Nitekim o devirde halktan "gühercile

-
- (1a) Türkiye Madencilik Rehberi, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Türkiye Sanayi Rehberi Dizisi, No:5, Ankara 1978, s.IX.
- (2) Tarihi madencilik çalışmaları konusunda daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. YILMAZ, Sabit: "Tarihi Madencilik Çalışmalarının Maden ve Rezerv Aramalarındaki Önemi", Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik II. Kongresi, 25-27 Şubat 1971, Ankara, Maden Mühendisleri Odası Yayınları, s. 117-124, Petrolün tarihçesi ile ilgili olarak bkz. ALPTEKİN ESİN: "Türkiye'de Petrol Üretim ve Tüketimi", Ankara 1973, s.52 vd.

bedeli" ismi altında bir vergi alınmaktaydı(3). "Devletin baruthaneleri, tophaneleri, tersaneleri ve diğer fabrikaları için devamlı olarak gereken kömür, kendir, gühercile gibi ilkol maddelerin, sahilde bulunan kasabalarla, nereden daha çok çabuk, kolay ve parasız temini ve ulaşımı mümkün ise oralar halkı bunları temin ve Devlete teslim etmekle yükümlü kılınmışlardı. İşte Devletin ihtiyacı olan bu maddeleri temin eden kimseler gühercile vergisinden muaf tutulurlardı. Ayrıca, madenlerde çalışan kimselere valiler ve kadılar müdahale edemezlerdi. Buralarda çalışan kimselerin davaları olduğu zaman, maden işleri geri kalmayın diye bu kimseler mahkemelere gitmezler, davaları maden emine-leri aracılığı ile görülürdü" (4). O dönemde "maden rejimi ve geliri uzun süre fıkıh esasına bağlı kalmıştı. Fıkıh hükümlerine göre madenin mülkiyeti, sahipli arazide arazi sahibine, bunun haricinde bulup çıkarana aitti. Ancak bunlardan hasılatın beşte biri nisbetinde zekât(zekâtı-rikâz)

(3) Osmanlı İmparatorluğu döneminde alınan diğer vergiler konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. SAYAR, S.Nihat: Türkiye İmparatorluk Dönemi Malî Olayları, İstanbul 1977.

(4) ANIL, Nuri Mustafa-MEY, Nejat: Türkiye'de Maden Mevzuatı, Cilt I-II, İstanbul 1942, s.4.

alınırdı. Bu esastan hareketle Osmanlı İmparatorluğunda, madenler, merkez için bir hisse almak üzere, iltizama tâbi tutulur ve mümkün olmadığı zamanda emaneten idare olurdu" (5). Daha sonraları giderek eski ünvanını yitiren madencilik, nihayet duraklama ve çöktüğü dönemde Devletin yönetimi ve kontrolünden çıkmış ve madencilikçe ilişkin haklar maden işletmeciliğinden habersiz olan kişilere, sadece hazineye gelir getirmesi düşüncesiyle, 10-20 yıl süreli işletme imtiyazı karşılığı, verilmeye bağlandı. 1850 yıllarından başlamak üzere de, madencilik, kapitülasyonlardan istifade eden devletin kontrol ve istifadelerine tamamen terk edilmişti (6). Gerçekten, "XX. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'nın sermaye ihraç edebilir duruma gelişi ve bu gelişin bir sonucu olarak Osmanlı Devletinin almış ol-

(5) PELİN, Fazıl: Finans İlmî ve Finansal Kanunlar, Birinci Kitap, 3. Bası, İstanbul 1945, s.392.

(6) Osmanlı İmparatorluğu döneminde madencilik konusu için ayrıca bkz. ÇİLİNGİR, Yalçın: "Madencilikimizin Evrimine Toplu Bir Bakış", Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik 4. Kongresi, 19-22 Şubat 1975 Ankara, Maden Mühendisleri Odası Yayınları, s.51-102.

duğu dış borçlar ile kabul etmiş olduğu yabancı sermaye yatırımları, Osmanlı İmparatorluğu'nun yarı sömürgeleşme sürecini daha da hızlandırmıştı (...). Osmanlı dış borçlarının harcadığı alanlar ve Osmanlı ülkesinde yabancı yatırımların özellikle madenlere yapılmış olmaları, Avrupa'nın "mâûl madde satma-ham madde ile yiyecek maddeleri satın alma" sürecine hizmet edici nitelikteydi" (7). Özellikle "Kırım savağından sonra Osmanlı İmparatorluğunda yabancı spekülâtörler" (8) imtiyaz konusu yerleri işletmek için değil, imtiyazları başkalarına devrederek daha çok kâr elde etmek amacıyla madenler için imtiyaz fermanı almaya başlamışlardı.

Bu dönemde yabancı sermayenin daha çok kâr elde etmek amacıyla yaptığı madencilik, ülkemiz madenciliğinin en verimsiz ve şanssız dönemi olmuştur.

(7) ÖKÇÜN, Gündüz A.: "XX. Yüzyıl Bağlarında Osmanlı Maden Üretiminde Türk, Azınlık ve Yabancı Payları" Yavuz Abdan'a Armağan, Ankara 1969, s.806.

(8) ÖKÇÜN: "XX. Yüzyıl..", s.807.

Ülke madenciliğini yabancıların kullanımını altında devir alan Cumhuriyet yönetimi ise, ülkedeki zengin yeraltı kaynaklarının bilincine varmış ve milli ekonomimize katkıda bulunacak olan en gerçekçi ve verimli işletmenin Devlet eliyle yapılan işletme şekli olacağına inanmış ve bu amaçla devletçilik ilkesini benimsiyerek (9) bu ilke doğrultusunda yabancı şirketlerin elindeki madenleri de millileştirmiştir (10). Fakat bununla birlikte, devletçilik politikasının amacı hiçbir zaman "özel girişimi" engellemek olmamıştır. Nitekim bir devlet işletmeciliği olan MTA ve

-
- (9) 1923-1961 dönemindeki hükümetlerin programlarındaki Madencilik konusu için bkz. 50. Yıl'da Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yayınları, Ankara 1973, s.1-44; 1923 İktisat Kongresi'nde Madencilik ile ilgili olarak alınan kararlar için ayrıca bkz. ÖKÇÜN, Gündüz.A: Türkiye İktisat Kongresi 1923 İzmir, İkinci Bası, Ankara 1971, s.408-410. Ayrıca bkz. BİLGİN, Can Ahmet: Türkiye'de ve Dünya'da Madencilik, Ankara 1972.
- (10) Madencilik faaliyetinde yabancıların iştiraki konusu için bkz. ÖKÇÜN, Gündüz. A: 1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye, Ankara 1971. s.41-51.

Etibank'ın kuruluş kanunlarında (10a), maden işletmeciliği yapacak özel kuruluşlara arama, sondaj gibi teknik konular- da her türlü yardımı yapacakları açıklanmıştır.

Özel teşebbüs ile birlikte yürütülen madencilik faali- yetleri 1954 yılında kabul edilen 6224 sayılı "Yabancı Ser- mayeyi Teşvik Kanunu (10b) ile özellikle petrol aramaları konusunda bir gelişme göstermiştir. Bilindiği gibi petrol arama faaliyetleri çok geniş sermayeye ve ileri bir tekno- jiyeye ihtiyaç gösteren ve buna karşı riskide büyük olan bir faaliyet alanıdır. Bu nedenle özel teşebbüs tarafından pek ilgi görmeyen bu alanda yabancı sermayenin "itici gücü"nden istifade etmek düşüncesiyle sözü edilen sermayeye böyle bir imkân tanınmıştır (11).

(10a) Bkz. 2804 ve 2805 sayılı kanunlar (RG. 22.6.1935 gün ve 3035).

(10b) RG. 23.1.1954 gün ve 8615 sayılı.

(11) Ancak, getirilen yabancı sermayenin, getiriliş amacı doğrultusunda hizmet verip vermediği konusu tartışma- lıdır ve bu tartışma günümüzde de güncelliğini koru- maktadır. Bu tartışmalar için bkz. BALLISOY, Lütfi A: Türkiye'de Petrol Davası, İstanbul 1965; Türkiye'nin Petrol Politikası, Ekonomik ve Sosyal Etü ler Konfe- rans Heyeti, İstanbul 1974; Türkiye'de Petrol Sorunu, Ankara 1975; KANDİLLER, Rıza: "Yabancı Sermaye ve Pet-

Özetle denebilir ki, Cumhuriyetin ilânı ile birlikte madencilik faaliyetlerine, ülke kalkınmasındaki yeri ve önemi ölçüsünde gerekli değer verilmiş, buna paralel olarak kurumsal gelişimde (ETA Etibank gibi müesseselerin kurulması şeklinde) yine bu dönemde olmuştur (12). Zengin yeraltı servetlerine sahip olmanın ekonomik ve sosyal kalkınmadaki bilinen önemi nedeniyle plânlı dönemde madencilığa ayrı bir önem verilmiştir. Nitekim, 1961 Anayasası ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın plâna bağlanmasını ve bu kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmeyi, yatırımların toplum yararına gerektirdiği önceliklerle yöneltilmesini (m.41, 129) emretmekte ve ayrıca tabii servetler ve kaynakların Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğu, bunların aranması ve işletilmesi hakkının Devlete ait olduğu, arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılmasının kanunun açık iznine

rol Sorunu", Türkiye İktisat Gazetesi, 15 Haziran 1978, Sayı:1295, s.1.

- (12) Madencilik alanındaki kuruluşlar hakkında özlu bilgi için bkz. ONAT , Arif: "Türkiye'de Enerji Politikası İle İlgili Kuruluşlar", Türkiye'nin Enerji Sorunu ve Enerji İhtiyacı, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul 1973.

bağlı olduğu (m.130) ilkelerini getirmiştir (13).

Birinci plân döneminde (1963-1967); "yurdumuzdaki madenleri, milli yarara en uygun olarak işletmek, kendi ihtiyaçlarımızı karşılamak, dış piyasada arananlardan ne kadarı satılabilirse o kadar ihraç etmek" (14), birinci beş yıllık plânın madencilik konusundaki ana ilkeleri olmuştur. Bu ilkelerin gerçekleştirilebilmesi için de bir takım yasal düzenlemelere gidilmesi ve özellikle "Maden Kanununun, maden servetimizin boşa gitmemesini ve madencilerin yararlarının dengeli olarak ayarlanmasını sağlayacak ve madencilğe ödendirecek şekilde yeniden ele alınması"(15)

(13) "Bu plânlı döneme giriş ve doğal kaynakların yurt ekonomisine ve sanayiinin ihtiyacına uygun bir şekilde işletilmesi ile ilgili kuruluşlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve koordinasyonu ve belirli bir politikanın izlenebilmesi bakımından bunların bir bakanlık altında toplanması sonucunu doğurmuş ve böylece Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı kurulmuştur" 50. Yıl'da Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları, s.10.

(14) Kalkınma Plânı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967, Ankara 1963, s.192.

(15) Aynı plân, s.196.

Öngörülmüştür (15).

İkinci Plânda ise (1968-1972); "bilinen önemli kaynakların işletilmeye ve pazarlamaya hazır olanlarından bakır, petrol, boksit, linyit, wolfram, manyezit, borasit ve civa madeninin bu plan döneminde harekete geçirilmesi, ayrıca bu dönemde, adı geçen kaynaklara önemli ilâveler yapılması halinde Üçüncü Beş Yıllık Plân dönemi için büyük maden işlet-

(16) Öngörülen amaçlar için Maden Kanununun yeniden şu esaslara göre düzenlenmesi plân hedeflerine alınmıştır:

1- Yeraltı servetlerini işletecek olanlara herşeyden önce bu servetler üzerinde sağlam hukuki teminata bağlanmış bir hak tanınmalıdır.

2- Türkiye belli parsellere ayrılmalı ve madencilik hakları tapu işlerinde olduğu gibi açıklık esasına göre bu parseller üzerinde kayıttan geçirilmeli ve kütüğe geçirilmelidir.

3- Bir yararı dokunmayan külfetlere yer verilmemeli, gereksiz formaliteler kaldırılmalıdır.

4- Başka kanunlardaki madenciliği destekleyici hükümler kaldırılmalıdır.

5- Şimdi taş ocakları tüzüğüne bağlı ve büyük işletme konusu olan ocaklara, isterlerse, Maden K. hükümleri uygulanabilmelidir.

6- Teknik ve plânlı çalışma sağlanmalıdır.

7- Madencilik çalışmalarını ile ilintili Devlet Daireleri arasında iş ve görüş birliği sağlanmalıdır.

me projeleri hazırlamanın mümkün olamayacağı gerçeği İBYP döneminde madencilik faaliyetlerinin" (17) öngördüğü ana ilkelere olmuştur (18).

b- Taş ocakları tüzüğü günün şartlarına göre yeniden düzenlenecektir.

c- Bor minerallerinin rafine edilmiş olarak ihraç imkânları araştırılacaktır.

d- Maden dairesi aşağıdaki esaslara göre yeniden teşkilatlandırılacaktır:

1- Maden kanunu uygulanabilecek bir kapasiteye getirilmelidir.

2- Madenciliğin uyabileceği teknik yöntemleri belirlemeli, bu yöntemlerle iş güvenliği kurallarının uygulanmasını izlenmelidir.

3- Madencilere teknik yardımda bulunmalıdır.

4- Yurtta ihtiyaca göre şubeler açarak hizmeti iş yerine yaklaştırmalıdır.

5- Bulunan bir madenin işletme projelerini hazırlamalı, verimlilik etütlerini yaptırmalı, ancak işletilmesi ekonomik bulunanlara izin verilmelidir.

6- İşletilmesi yararlı olan madenlerin hemen işletilmeye açılması sağlanmalıdır" söz konusu plân s.197.

(17) Kalkınma Plânı (İkinci Beş Yıl) 1968-1972, Ankara 1967, s.350.

(18) Öngörülen bu ana ilkeler doğrultusunda arama ve işletme faaliyetleri şu şekilde olacaktır:

a- Arama:

Maden ve petrol aramalarına daha etkin bir şekilde ve hızla devam edilecektir. Arama faaliyetleri dağınık-

Üçüncü plânın (1973-1977) öngördüğü hedefler ise, "1- Maden Kanununun değiştirilmesi, 2- Petrol Kanununun değiştirilmesi, 3- Maden kaynaklarının işletilmesinde Yerli Sanayi talebinin karşılanmasına ağırlık verilmesi, 4- Yerli enerji

likten kurtarılacak ve belirli metallojenik sâhalar ve madenler üzerine yoğunlaştırılacaktır.

b- İşletme:

1- Maden sularını harekete geçirecek hukuki tedbirler süratle uygulanacaktır.

2- Bilen maden ve petrol yataklarının işletme temposu ekonomik ölçüler ve pazarlama imkânları çerçevesinde mümkün olduğu kadar yüksek bir seviyeye getirilecektir.

3- Maden ve petrol işletmelerinde katma değer in yüksek nisbetle yurt içinde kalmasını sağlamak amaç olmaktadır.

4- Başarılı madenciliğin en önemli şartı büyük sermayeli ve geniş teknolojik imkânların sahip kuruluşların varlığıdır. Bu alanda kamu sektörü büyük sorumluluklar yüklenecektir. Maden ve petrol işletmeciliği yapan mevcut kamu kuruluşları mâlî, teknik ve organizasyon yönlerinden güçlendirilecektir.

5- Büyük yatırım ve işletmecilik gerektirmeyen çeşitli ve ihracata yönelebilecek yatırım fırsatları da madencilik sektöründe mevcuttur. (Manyezit, barit, flüorit, anyant, mermer, zımpara vb.) Bu imkânların özel sektör tarafından değerlendirilmesi için etkin finansman kaynakları sağlanacaktır" İBYP. s.350.

kaynaklarından öncelikle yararlanılması, 5- Uzun dönemde sanayileşmenin gelişmesine uyumlu olarak maden aramalarına ağırlık verilmesi 6- Öncelikle, bilinen rezervlerin işletmeye açılması ve hızla genişletilmesi, 7- Demir ve kömürün kamu öncülüğünde geliştirilmesi, 8- Kamu petrol aramalarına, önceki plân dönemine oranla daha büyük ağırlık verilmesi"(19) şeklinde olmuştur (20).

(19) Yeni Strateji ve Kalkınma Plânı, Üçüncü Beş Yıl, 1973-1977, Yayın No: DPT:1272, s.275.

(20) Üçüncü Plânın belirlediği bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi Birinci ve İkinci Plân dönemi uygulamalarında karşılaşılmış olan güçlüklerin ve eksikliklerin giderilmesine bağlı görülmüştür. Bu nedenle geçen iki plân uygulaması döneminde görülen aksaklıkların giderilmesi için şu ilkeler ve tedbirler önerilmiştir: "1- Bu güne kadar süregelen uygulamada, Taşocakları mevzuatına tâbi maddelerin arama kolaylıklarının olmayışı çeşitli aksaklıklar yaratmıştır. Üçüncü plân döneminde metal dışı madenlerin aranması ve işletilmesi daha önceki plân dönemlerine oranla ağırlık kazanacağından, madenlerin tamamının Maden Kanunu kapsamına alınması gecikmeden gerçekleştirilecektir.

2- Arama ruhsatı verilmesinde işlemler sadeleştirilecektir. Ruhsat spekülasyonunun önlenmesi için arama ruhsatı malî ve teknik teminata bağlanacak, arama dönemindeki çalışmalar bir programa göre yürütülecek ve kontrol edilecektir. Arama ruhsatı verilmesinde madenler gruplaştırılacak, işletme partnamesi ülke ekonomisine

Yeni hazırlanan dördüncü plân (1979-1983); "madencilik sektöründe, belli başlı ağırlık noktalarının sanayinin

ve maden potansiyeline göre ilgili Bakanlıkça değiştirilecektir.

3- Elektrik enerjisi üretimi için kullanılması zorunlu olan veya yurt ekonomisine uygun ve verimli biçimde işletilmeyen linyit yatakları ile stratejik madenler (Radyoaktif mineraller, tungsten ve bor tuzları) Anayasanın 130. maddesine uygun bir anlayışla kamu kuruluşlarınınca işletilecektir. Stratejik madenlerin satılması ve bu nitelikten çıkarılması; ilgili kuruluşlarla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının görüşü ve plânlama teşkilâtının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılacaktır.

4- Maden Dairesinin, ülkenin uzun dönemli maden politikasını ortaya koyan, uluslararası maden piyasa etütlerini ve teknolojik gelişmeleri izleyen, etkin ve verimli çalışır bir örgüt haline getirilmesi esastır. İlk aşamada maden dairesinin madencilere teknik yardım sağlar düzeye getirilmesine çalışılacaktır.

5- Madencilik finansmanında karşılaşılan güçlükleri ve eksiklikleri ortadan kaldırmak ve maden yatırım projelerinin gelişmesi amacıyla bir maden bankası kurulması sağlanacaktır. Böylece Banka; maden arama, işletme, zenginleştirme ve ticaretini finanse edecek duruma getirilmiş olacaktır.

6- Ham cevher yerine konsantre veya daha ileri aşamada zenginleştirilmiş maden ihracatı arttırılacaktır.

temel girdisi olan metal madenler, gübre hammaddeleri, taş kömürü ve linyit üretimi" (21) olarak görmüştür. Diğer taraftan, şimdiye kadar maşen ihracatı, ekonomiye pek de yararlı sayılmayan işlenmemiş veya yarı işlenmiş maden şeklinde yapılmaktaydı. Dördüncü Plân döneminde bu sakıncanın giderilmesi amacıyla "cevher yerine nihai ürün ihracatına yönelmek" (22) ana ilke olarak kabul edil-

7- Kamu demir madenciliği Etibank'ta toplanacaktır. Bu şekilde Divriği demir yataklarında, demir dışında-ki diğer minerallerin de değerlendirilmesi sağlanacaktır.

8- Bilinen maden rezervlerinin geliştirilmesi işletmeciliğin milli kalması temel ilke olacak, kaynakların israf edilmeden en uygun biçimde değerlendirilmesi sağlanacaktır" ÜBYP. s.282. Önerilen bu ilke ve tedbirlerden başka; MTA. Enstitüsünün arama faaliyetlerinde etkinliğinin artırılması, enerji ve sanayi hama maddeci olarak doğal gazdan istifade edilmesi, petrol faaliyetlerinin tek bir kamu kuruluşunda toplanması gibi diğer ilke ve tedbirlerden plânda yer almıştır.

(21) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, RG. 12.12.1978 gün ve 15482 sayılı.

(22) Ekz. DBYP

miştir (23), (24).

II. MADEN HUKUKUNUN GELİŞİMİ

Anadolu toprakları üzerinde son derece eski bir geçmişi olan madencilik hukuki düzenlemesi bu geçmişe göre yeni sayılır. Nitekim, "Osmanlı Devletinin kurulduğu 699 (1283) dan "Arazi Kanunu"nun yayınlandığı 1274 (1858) yılına kadar, madenler konusunda özel bir düzenleme uygulanmamıştır" (25).

- (23) Maden kaynaklarının rezerv, kalite ve işletme imkânlarının araştırılması masraflı ve uzun süreli incelemeleri gerektirdiği için üretime geçilebilmesi çok güç ve masraflı olmaktadır. Bu bakımdan "özellikle cevher zenginleştirme tesislerine büyük ölçüde ihtiyaç vardır. Plân dönemi sonunda maden istinsalinizin hemen tümünün fabrikasyona girmeden evvel cevher hazırlama ve zenginleştirme tesislerinden geçmesi zorunlu olacaktır. ~~Bu tesislerinden geçmesi zorunlu olacaktır~~ Bu tesislerin kurulması ve bu teknolojinin geliştirilmesi Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânının en önemli yatırımlarını teşkil edecektir", Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, Metal Dışı Madenler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT:1605-ÖİK:279, Haziran 1977, s.3.
- (24) Dördüncü Beş Yıllık Plânla ilgili olarak, plân taslağından başka bir kaynak henüz yayınlanmadığı için konuya eldeki sınırlı olanaklar ölçüsünde genel hatları ile değinilmiştir.
- (25) ANIL-MERKEZ, s.1.

Arazi Kanununun yayınlandığı yıla kadar olan düzenleme ise sadece vergi konusundadır. "Devrin vergi sistemi içinde yer alan "tekâlifi geriye" hükümlerine göre kimin toprağında bulunursa bulunsun, bulunan madenin beşte birinin devlete verilmesi esas kuraldı" (26). 1274 (1858) tarihli Arazi Kanunu esas itibariyle ülke topraklarını hukuki statüye bağlamıştır. Madenler ise, içinde buldukları toprağa göre statü kazanmışlardır. Örneğin, Arazi Kanununun 107. maddesine göre, kimin kullanımında olursa olsun "miri toprak"larda bulunan altın, gümüş, demir, kömür ve tuz gibi herhangi bir maden doğrudan doğruya devlete aittir. Bu toprakları kullananlar çıkan madenler üzerinde söz sahibi değildir. "Arazi-i metruke" ve "arazi-i mevat"ta bulunan madenler için Arazi Kanunu ayrı bir düzenleme getirmiştir. Buna göre, bu topraklarda bulunan madenlerin beşte biri devlete ve beşte dördü de madeni bulana ait olacaktır.

Diğer taraftan "mülk" topraklarda bulunan madenlerin tamamı ise toprak sahibine aittir. Arazi Kanununun bu düzenle-

(26) GÖZE, Ayferi: Maden ve Petrol Hukukumuz (Ders Notları), İstanbul 1976, s.3.

mesi ile, bir kısım topraklardaki madenler devlete ait olurken, bir kısım topraklardaki madenler de, toprak sahibine ait oluyordu. "Ne var ki Osmanlı devletinde madenlerin devletçe işletilmesi söz konusu olmamıştır" (27).

Sözü edilen kanun, madenlerden ne şekilde ve hangi ölçüde vergi alınacağı konusunda hükümler getirip, işletmeye ilişkin düzenlemeyi öngörmediği için günün ihtiyaçlarına cevap verememiştir. Bu eksikliği gidermek için "9 Muharrem 1278 (1862) tarihinde ilk "Maadin Nizamnamesi" yayınlanmıştır. Altı fasıl ve 50 maddeden oluşan bu nizamnameye" (28) göre, maden işletilmesi için on yıl süreli imtiyaz verebileceği gibi madenini durumuna göre de aynen veya nakden belirli bir vergi alınacaktır. "Osmanlı devletinde ilk maden imtiyazı, bu nizamname hükümlerine uyularak 1283 tarihinde Katrin kazasındaki linyit madeni için "Şirketi Aziziye-i Misriye"ye verilmiştir" (29).

(27) GÖZE, s.5.

(28) ANIL-MERKEZ, s.5.

(29) GÖZE, s.6.

Daha sonra Fransız kanunlarından esinlenerek "23 Zilhicce 1285 (1869) tarihli Maadin Nizamnamesi" (30) yapılmıştır. Madenler konusunda en ayrıntılı hükümleri getirmiş olan nizamname madenleri, "maadini asliye" (31), "maadini sathiye" (32) ve "taş ocakları" diye ayırmıştır (33).

Madencilik faaliyetlerini daha etkin bir şekilde denetlemek ve alınan vergileri biraz daha artırmak amacıyla "25 Ağustos 1303 tarihinde yeni bir Maadin Nizamnamesi" (34) çıkartılmıştır. Sözü edilen nizamname ile madenler "asli maden" ve "sathi maden" ayırımına tâbi tutulmuş ve taş ocakları için ayrı bir düzenleme öngörülerek "27 Tevrisani

(30) ANIL-MERE, s.6.

(31) "Maadini asliye" uzun ömürlü, işletilmesi daha ağır şartları gerektiren madenlerdir. Bunların işletilmesi ancak imtiyaz yolu ile olur.

(32) "Maadini sathiye" toprağın yüzeyine yakın, basit bir işlemle çıkartılabilen ve basit şekilde işletilebilen kısa ömürlü madenlerdir. Bu tür madenlerin işletilmesi ise ruhsatname alma ile mümkündür.

(33) Bu ayırım daha sonra 1322 (1906) tarihli Maadin Nizamnamesi ile de benimsenmiştir.

(34) FİNDİKGİL, Yavuz: Maden Hukuku, İstanbul 1966, s.18.

1303" tarihli(35) "Taşocakları Nizamnamesi" yayınlanmıştır (36). 27 Teşrinisani 1303 tarihli taşocakları nizamnamesi yerine, hâlen günümüzde de yürürlükte bulunan 6 Haziran 1317 tarihli "Taşocakları Nizamnamesi"(37) çıkarılmıştır.

25 Ağustos 1303 tarihli nizamname yerine yürürlüğe giren "26 Mart 1322 tarihli Maadin Nizamnamesi" (38) (38a) ise 23 Haziran 1942 tarihinde kabul edilen 4268 sayılı "Ma-

(35) FİNDİKGİL, s.19.

(36) 1303 tarihli Maadin Nizamnamesi sonradan şu değişikliklere uğramıştır: " 1- Maadin Nizamnamesinin 23. maddesine eklenen 26 İkinci Teşrin 1306 tarihli fıkra, 2- Nizamnamenin 78. maddesini değiştiren 317 tarihli nizamname, 3- Nizamnamenin aramaya dair olan 3. fıslını değiştiren 16 Mayıs 1317 tarihli nizamname ve ayrıca nizamnamenin 23. maddesine 26 İkinci teşrin 1306 tarihinde eklenen fıkra", ANIL-LIBRETY, s.7.

(37) 1. Tertip Düstur, C.7, s.678.

(38) FİNDİKGİL, s.19.

(38a) Bu vesile ile 18 Kânunusani 1337 tarih ve 552 sayılı "Maaden taharrisi ruhsatname ve imtiyazlarının muhasım devletler tobasına devir ve ferağ edilmemesi hakkında Kararname" (Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt:1, s.137) ile 30 Eylül 1341 tarih ve 2673 sayılı "Tagayyüpeveya müarekat veya firar eden eşhas uhdesindeki maadin imtiyaz hisse ve hukukunun fesih ve iptali ile bunların maadini mekşufe meyanına ithali hakkında kararname"yi (Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt:6, s.800) anımsatmak isteriz.

denlerin Arama ve İşletilmesi Hakkındaki Kanun" (39) ile uygulanmadan kalkmıştır.

Günümüzde uygulanmakta olan 6309 sayılı "Maden Kanunu" (40) 11 Mart 1954 tarihinde yürürlüğe girince yukarıda değin-
diğimiz mevzuatın yerini almış oldu.

Maden kanunu kapsamı dışında ayrı bir hukuki düzenlemeye tâbi tutulmuş olan "petrol", "Tuz" ve Soğuk ve Sıcak Şifalı Maden Suları" hakkındaki hukuki çözümler ise şöyle olmuştur.

Yurdumuzda ilk petrol kanunu, "Romanya petrol kanunu esas alınmak" (41) suretiyle 1926 yılında çıkartılan 792 sayılı "Petrol Kanunu"dur (42). "Atatürk'ün Türkiye'nin kaynakları ve imkânları Türk Devletine aittir" ilkesinden hareketle" (43) hazırlanmış olan bu kanun özel ve yabancı imtiyazların tasviyesini amaçlamıştır. Bu nedenle 792 sayılı

(39) RG. 23.6.1942 gün ve 5139 sayılı.

(40) RG. 11.3.1954 gün ve 8655 sayılı.

(41) GÖGER, Erdoğan: Petrol Hukuku, Ankara 1967, s.52.

(42) RG. 3.4.1926 gün ve 338 sayılı.

(43) GÖZE, s.79.

petrol kanunu ile petrolün aranması ve üretilmesi ile ilgili tüm yetkiler devlete verilmiştir. Sözü edilen kanun, "ih-tiva eylediği hükümler bakımından hayatiyetini ve uygulanma kabiliyetini kaybettiği" (44) gerekçesiyle, 1954 yılında çıkartılan 6326 sayılı "Petrol Kanunu" (45) ile uygulamadan kalkmıştır. Buşekilde 1954 yılında yürürlüğe girmiş bulunan 6326 sayılı petrol kanunu, gelişen ihtiyaçlar karşısında 1955 yılında 6558, 1957 yılında 6987 ve son olarak ta 1973 yılında 1702 sayılı "Petrol Reformu Kanunu" ile yeniden ve geniş ölçüde değişikliğe uğramıştır (45a).

Tabiatta çeşitli şekillerde bulunan tuzların hukuki statüleri de ayrı olmuştur. Nitekim, "soçyum, potasyum, lityum, stronsiyum, mağnezyum bor ve fosfor tuzları" ile "kaya ve kaynak tuzları" ayrı hukuki düzenlemelere tâbi tutulmuşlardır.

Gerçekten de, kaya tuzu (46) ile deniz yahut göl sula-rından elde edilen kaynak tuzları (47) 1322 tarihli Maadin

(44) T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt 29, (S.sayısı 106), s.4.

(45) RG. 16.3.1954 gün ve 8659 sayılı.

(45a) Ekz. ÜNLER, Ayhan: Petrol Hukukunun İran'da Geçirdiği İstihaleler ve Bugünkü Petrol Hukuku, İstanbul 1971.

Nizamnamesi'nin 2. maddesi ile "asli maden" (48) lerden sayıldığı halde, sodyum, potasyum, magnezyum gibi tuzlar ancak 6309 Sayılı Maden Kanunu ile kanun kapsamına alınmışlardır (m.1).

Sözü edilen nizamname ile asli maden olarak nizamname kapsamına alınmış olan kaya ve kaynak tuzlarının çıkartılması ve satışı "29 Şaban 1278 tarihli "tuz talimatı" ile "Devlet tekeli" (49) altına alınmıştı. Sonradan bu tekel "1299 da Dünyu Umumiye İdarozine, 1928 de Maliye Vekâletine" (50) ve 29.5.1932 tarihinde de 1909 sayılı kanunla (51) Gümrük ve Tekel Bakanlığına devredilmiştir. Halen günümüzde tuz istihsalı Devletin tekili altında olup 3078

(46) Bkz.Devlet Tekeli Dağında İşletilecek Tuzlar Hakkında Tüzük, RG. 11.9.1975 gün ve 15353 sayılı m.5.

(47) Anılan Tüzük, m.15/1.a

(48) ANIL-MERKEZ, s.19.

(49) ANIL-MERKEZ, s.11.

(50) ANIL-MERKEZ, s.11.

(51) RG. 31.5.1932 gün ve 2112 sayılı.

sayılı "Tuz Kanunu (52) hükümlerine tâbidir.

1322 tarihli maden nizamnamesinin 2. maddesiyle as-
li maden olarak kabul edilmiş bulunan diğer bir maden de
"Sıcak ve Soğuk Şifalı Maden Suları"dır. İşletilmeleri
nizamname hükümlerine dahil olan diğer madenler gibi Dev-
lete ait olan söz konusu suların işletilmesi için 10 Haziran
1926 tarihinde 927 sayılı "Sıcak ve Soğuk Maden Sularının
İstismarı ile Kaylıcalar Tesisatı Hakkındaki Kanun" (53)
çıkarılmıştır. 1.6.1934 yılında 2376 sayılı (54) ve 14.6.
1935 yılında da 2809 sayılı (55) kanunlarla yapılan deği-
şiklikle adı geçen kanun hâlen yürürlükte bulunmaktadır.
Bu konuda hâlen yürürlükte bulunan diğer bir hükümde 4268
sayılı "Madenlerin Aranma ve İşletilmesi Hakkındaki Kanun"
(56) un 2. maddesidir (57).

(52) RG. 23 Kânunuevvel 1936 gün ve 3489 sayılı.

(53) RG. 30.6.1926 gün ve 408 sayılı.

(54) RG. 4 Kânunisani 1934 gün ve 2596 sayılı.

(55) RG. 24.6.1935 gün ve 3036 sayılı.

(56) RG. 23.6.1942 gün ve 5139 sayılı.

(57) Bkz. Maden Kanunu, m.158.

Ozetle; bilindiği gibi ülkelerin yeraltı zenginliklerine sahip olmaları, o ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarında çok önemli rol oynar. O kadar ki günümüzde, zengin yeraltı servetlerine sahip olan ülkeler dünya siyasetini ve ekonomisini etkileyecek gücü sahip bulunmaktadır. "Bugün ekonomik yönden güçlü ulusların, tarihsel evrimleri incelenirse, toplumsal ve ekonomik gelişmelerinin, yeraltı servetlerini bulmada ve değerlendirmede ulaştıkları başarıya çok bağımlı olduğu görülür" (58). Bu konuda önemli olan sorun, zengin yeraltı kaynaklarına sahip olmak kadar, onları iyi işletebilmek ve değerlendirebilmektir.

Yurdumuz . zengin yeraltı servetlerine sahip bulunmaktadır (59). Fakat, madenlere ilişkin bugünkü hukuki düzenlemenin, bu zenginliğin ülke gerçeklerine uygun bir şekilde

(58) ÖZPEKER, Işık: "Mineral ve Mineral Endüstrisi Üretim Görünümü ve Dış Ticaretteki Yeri", Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik 5. Kongresi, 14-18 Şubat 1977 Ankara, Maden Mühendisleri Odası Yayınları, s.3.

(59) Yurdumuzun yeraltı servetleri konusu için bkz. UZKUT, İsmet: "Türkiye Yeraltı Servet Olanakları ve Dünyadaki Yeri", Ankara 1974, Maden Mühendisleri Odası Yayınları.

işletilmesine ve değerlendirilmesine olanak sağladığı söylenemez (60). Zira, Yukarıda da değinildiği gibi, esas itibariyle hepsi de maden niteliğinde olan maddelerin hukuki düzenlemelerinin ayrı ayrı olması uygulamada uyumsuzluk yaratmakta ve boş yere zaman ve kaynak israfına neden olmaktadır. Örneğin, ülke ekonomisindeki yerinin ne olduğu çok açık olarak bilinen taş ocağı maddelerinin, bugün için dilli bile anlaşılmayan Osmanlı döneminden kalmak bir nizamname hükmüne tâbi olması, diğer yandan çok zengin olan şifalı sıcak sularımızın (61) kaplıca şeklinde işletilmesinde uygulanacak olan kanunun günümüz koşullarına cevap vermiye-

(60) Bu konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. ALP, İsmail: "Madencilikimizin Yasal Sorunları", Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik 4. Kongresi, 19-22 Şubat 1975 Ankara, Maden Mühendisleri Odası Yayınları, s.143-155.

(61) Yurdumuzdaki kaplıcalar konusu için bkz: ÇAĞLAR, Ömer Kerim: Türkiye Maden Suları ve Kaplıcaları, Fasıkül 1,2,3, Ankara 1947, 1948, 1950. Şifalı suların ülke turizmüne katkısı konusu için ayrıca bkz. ÇORUH, Selâhattin: "Şifalı Sularımıza Önem Vermeliyiz", İller ve Belediyeler Dergisi, 1977, Sayı:383-384, s.366-375; "Tıbbi Turizm-Şifalı Sular" İller ve Belediyeler Dergisi, 1970, Sayı:294, s.161-164.

cek kadar eski bulunması (1926 tarihli) maden işletmeciliği konusundaki başta gelen eksikliklerdir (62), (63). Bu eksikliklerin giderilmesi için birinci, ikinci ve üçüncü plân döneminde önerilen tedbirlerde (64) bugüne kadar gerçekleştirilememiştir. Ülke bakımından önemi olan bir kısım madenlerin Devletçe işletilmesi düşüncesiyle yeni bir kanun çıkartılmıştır. Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında 2172 sayılı bu kanuna (64a) göre, "Belirli bölgelerde belirli cins madenlerin Devletçe aranmasına ve işletilmesine, bu madenlerle ilgili olarak daha önce gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerine verilmiş arama ruhsatnameleri ve işletme haklarının geri alınmasına karar vermeye Bakanlar Kurulu yetkili" kılınmıştır (m.1). Uygulanmasına, "Devletçe

(62) Madenciliğimizin hukuki ve öteki sorunları konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. YERSEL, Kadri: Türk Madenciliğinin Sorunları, Ankara 1970, Maden Mühendisleri Odası Yayınları.

(63) İçişleri Bakanlığı, Mahalli İd. Gn. Md.lüğü. Valiliklere gönderdiği 16.12.1977 gün ve YAPK/1977-04-48/27217 sayılı Genelge ile, "Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca "Şifalı Sıcak ve Soğuk maden suları hakkında" bir kanun tasarısı hazırlanmakta olduğunu ifade etmiştir.

(64) Önerilen tedbirler konusu için bkz. dipnot:20.

(64a)RG. 14.10.1978 gün ve 164343 sayılı.

İşletilecek Madenler Hakkında Kanununun 26. Maddesinde Öngörülen Maden Fonunun Kuruluşu, İşleyişi, Tasfiyesi ve Fondan Yapılacak Harcamalara İlişkin Yönetmenlik" (64b) hükümlerince yeni geçilmiş bulunan kanunun kendisinden beklenen amaca ulaşip ulaşmadığını uygulama ve zaman gösterecektir (64c),(64d).

(64b) RG. 10.11.1978 gün ve 16459 sayılı.

(64c) KROMER, Ferid; "Madenlerin Devletleştirilmesi Yasasının Getirdikleri", Türkiye İktisat Gazetesi 2.11.1978 gün ve 1315 sayılı.

(64d) Konu ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararnameleri için bkz. RG. 17.11.1978 gün ve 16462 sayılı; 3.12.1978 gün ve 16478 sayılı; 28.11.1978 gün ve 16473 sayılı. Yeri gelmişken 2172 sayılı kanunun 15/3. maddesinde yer alan "yürütmeyi durdurma kararı verilmez" şeklindeki hükmün Anayasaya aykırı olduğu konusunda bkz. D3D. 22.11.1978 tarih ve E:1158/K:1213 sayılı kararı, İdari Yargı, 1979, Sayı:6, s.33.

İKİNCİ BÖLÜM

MADENCİLİK FAALİYETİNE İLİŞKİN HAKLAR

8.2. MADENCİLİK FAALİYETİ

I- MADENCİLİK FAALİYETİNE KONU OLAN MADEN KAVRAMI

Ticaret Kanunu "maden ruhsatnameleri gibi (..) hak- lar"ın ticaret şirketlerine sermaye payı olarak getirile- bileceğini öngörmüştür (TK.139/8). Ancak söz konusu hüküm açık değildir. Hükümün açıklığa kavuşturulabilmesi için ma- denin ne olduğu tesbitte zorunluluk vardır. Zira, maden ruhsatnameleri ancak belli bir madencilik faaliyetinde bu- lunmak için verilir. Diğer bir anlatımla, maden ruhsatna- meleri belli bir madencilik faaliyetini kapsar. Bilindiği gibi madencilik faaliyetinin amacı ise, herhangi bir made- nin istihracıdır. İşte, genel çizgileri içinde amacı bu olan madencilik faaliyetine konu teşkil eden madenin ne ol- duğunu tesbitte ve bundan sonra da madencilik faaliyetini tanımlamakla yarar görmekteyiz.

1-- GENEL OLARAK MADEN KAVRAMI

Maden kavramı genel bir kavram olup her bilim dalına göre ayrı anlamlarda tanımlanır. Örneğin, jeokimya yönünden maden "az miktarda bulunan elementlerin derişimlerinden ibaret" (65) olduğu halde, jeolojik yönden maden "bir kayaa kütlesi" (66) anlamına gelir. Mineraloji ve Petrografi yönünden "mineralojik ve petrografik yöntemlerle incelenebilen, özel bir yakaştır" (67). Ekonomik yönden ise maden, "işletilebilen her mineral kütlesine verilen addır" (68). Diğer bir ifade ile "buldukları yerden koparılan veya çıkarılan maddelerden ekonomik bir değeri olanlara maden" (69) denir. İncelememiz yönünden üzerinde özellikle duracağımız konu hukuki yönden maden kavramı olacaktır. Ancak bu konuya geçmeden önce, kavramın özünü oluşturan "jeolojik" ve "ekonomik bakımdan maden" konusu üzerinde duracağız.

(65) GÜNEŞ, Altan: Metelik Maden Yatakları, İstanbul 1974, s.14.

(66) GÜNEŞ, s.17.

(67) GÜNEŞ, s.18.

(68) GÜNEŞ, s.8.

(69) GÖGER, s.83.

A- Jeolojik Bakımdan Maden:

Bilindiği gibi yer kabuğu binlerce mineral maddeden meydana gelir. "Milyonlarca yıldan beri süregelen birleşme ve çözülme, karışma ve ayrılma, birikme ve dağılma gibi pek çok tekrarlanan doğal olayların etkisi altında kalarak çok çeşitli kimyasal ve fiziksel karışımlar oluşmuştur. Canlıların dışında kalan bu karışımlara mineral madde denir (70) ve bu mineral maddelerin aldığı son şekilde yerkabuğudur" (71).

Yer kabuğunu oluşturan bu mineral maddeler ise jeolojik anlamda birer madendir. Ancak biz, araştırma konumuzun gereği olarak jeolojik anlamdaki maden üzerinde değil, yer kabuğunu oluşturan maddeler arasından kendinden yararlanılabilen mineral maddelerin bir araya toplanması ile biçimlenmiş olan "maden yatağı" (72) kavramı üzerinde duracağız. Gerçekten, herhangi bir mineral maddenin maden olarak istihracı, istihraca elverişli şekilde toplu olarak bir ara-

(70) Petrol ve kömür gibi canlıların meydana getirdiği mineral maddeler de vardır.

(71) YERSEL, s.13.

(72) GÜMÜŞ, s.1.

da bulunması koşuluna bağlı bulunmaktadır. Teknik imkânsızlıklar veya istihracın ekonomik olmayışı gibi etkenler nedeniyle istihrac olunamayan mineral topluluğuna "cevher deposu" denir. "Cevher deposu (çökeltisi) terimi, tamamıyla ekonomik olmaktan uzak, jeolojik bir anlam taşımaktadır" (73). Bu nedenle üzerinde duracağımız konu, jeolojik tanımlar değil, işletilebilir olan "maden yatağı" olacaktır.

B- Ekonomik Bakımdan Maden (Maden Yatağı):

Genel olarak maden yatağı, "işletilmeye elverişli olan her türlü mineral kütlesi veya bir ya da daha çok sayıda mineral içeren ve işletilmeye elverişli olan cevher kütlesi" (74) olarak tanımlanır (75). Görülüyor ki maden yatağı

(73) GÜLÜŞ, s.7.

(74) CANER, Güneş: Madencilik Yatırımları ve Ekonomik Değerlendirme Teknikleri, Ankara 1976, s.1.

(75) Diğer bir tanıma göre ise, "yer kabuğunu teşkil eden element bileşiklerinin yani minerallerin kalite ve miktar bakımından, zaman ve mekânın teknik ve ekonomik koşulları altında insanlık sivilizasyonu için faydalanılması mümkün olabilecek şekilde toplu olarak buldukları yerlere "maden yatağı" denir. Başka bir ifade ile, yer kabuğunu meydana getiren kayalar içinde normal bir dağılım gösteren binlerce mineralden bazıları-

tanımında "işletilebilirlik" önemli bir unsur olmaktadır. İşletmeye konu teşkil etmeyen diğer bir ifadeyle herhangi bir nedenle işletilmeyen (76) mineral maddeler jeolojik

nan, kendilerinden istifade edilecek miktar ve tenörde anormal bir yoğunlaşma gösterdikleri yerlere "maden yatağı" denir". OVALIOĞLU, Rüştü: Madon Nedir ve Nasıl Aranır, Ankara 1973, s.1. Buna benzer bir tanım da "madon yatakları, maden cevherinin yer kabuğunda biriktikleri yerlerdir", YERSEL, s.28.

(76) İşletilebilirliğe tesir eden faktörler: A- Değişmeyen Doğal Faktörler, B-Zamanla Değişebilen Faktörler olarak iki ana bölümde incelenebilir.

"A- Değişmeyen Doğal Faktörler: Yatağın tenör ve rezervi, yatağın özellikleri ve yatağın bulunduğu yerdir.

a- Tenör ve Rezerv: Herhangi bir yatağın işletilebilirliğine her şeyden önce o yatağın belli değer ve miktarda metale sahip olması şartına bağlıdır. Elde edilecek metal miktarı ise tamamen doğal olan iki faktörün fonksiyonudur: Bunlar cevherin tonunda veya metre küpünde bulunan metal veya bileşik miktarı demek olan Tenör'ü ile cevherin ton veya metre küp olarak kütlesi demek olan Rezervdir (...).

b- Cevherin nitelikleri: cevherin bazı kimyasal nitelikleri cevherin işletilebilirliğine etken olmaktadır. Örneğin, 1880 yılında Tomas yönteminin bulunuşu, fosforlu demir cevherinin işletilmesine sağlanmıştır (...). Cevherin kimyasal nitelikleri kadar fiziksel nitelikleri de yatak tanımında rol oynamaktadır. Nitekim

açısından maden sayılıp hukuki ve ekonomik açıdan bir kıymet ifade etmezler: Örneğin, "Bünyesinde % Alüminyum, % Mağnezyum ihtiva eden bir serpantin teşekkülü esas unsurları

ülkemizin batı Toroslar kesimindeki yüzlerce milyon tonluk rezervli diasporit cevherleri, cevherin izahı için gerekli ufalama işlemi bilinen yöntemlerle ekonomik olarak yapılmadığından şimdilik maden yatağı kavramı dışında düşünülmektedir.

c- Yatağın yeri: gerek arama ve gerekse taşıma ve cevheri işleyecek olan sanayi bölmesine olan yakınlığı veya uzaklığı açısından önem göstermektedir. Şöyle ki örneğin bugün ülkemiz de 4000 metreye yaklaşan Toros zirvelerinde kurşun-çinko araştırmaları yapılmadığı gibi Muş civarındaki Türkiye'nin en büyük barit cevherleşmesinde işletilememektedir. Bu nedenledir ki adı geçen cevherlere bugün için maden yatağı gözü ile bakmamız mümkün değildir".

B- Zamanla Değişebilen Faktörler: bugün için çeşitli nedenlerle işletilemeyen herhangi bir yatak teknolojinin ilerlemesi, ekonomik koşulların değişmesi gibi nedenlerle ileride işletilebilir. Örneğin, bugünün teknik olanakları ile işletilmesi mümkün olmayan bir cevherin, teknolojinin gelişmesiyle işletilebilir hale gelmesi gibi", GÜNÜŞ, s.9-12.

maden olmakla beraber henüz teknik yönden saf madene geçirilişi mümkün olamadığı cihetle maden cevheri (bugün için) telâkki edilmez" (77).

2- HUKUKİ BAKIMDAN MADEN KAVRAMI

A- Genel Olarak:

Hukuki bakımdan madenen ne olduğunun tesbiti önemlidir. Herşeyden önce maden sözcüğünün hukuki bakımdan kapsamını belirtmek gerekir. Bu konuda ise başlıca "iki sistem göze çarpar: birinci sistem, madenin tanım ile yetinilmesi esasına dayanır. İkinci sistem de tadadi sistemdir" (78).

a- Madeni Tanımlamakla Yetinen Sistem:

Bu sistemde, kanunlarda madenin tanımı yapılmıştır. Buna göre, tanımın kapsamına giren cisimler maden sayılmakta, kapsam dışı olan maddeler ise sayılmamaktadır.

(77) DUFUSOY, Niyazi: Cevherden Sanayiye Kadar Madencinin El Kitabı, Ankara 1970, s.1. Ayrıca bkz. KAZGAN, Haydar: Maden İşletme Ekonomisi, İstanbul 1965, s.245 vd.

(78) FİNDİKGİL, s.2.

b- Sayma Sistemi (Tadadi Sistem):

Maden kanununun benimsediği bu sistemin esasını, maden sayılan cisimlerin kanunda teker teker sayılarak belirtilmesi teşkil eder (79). İster madeni tanımlamakla yetinen sistem olsun, ister tadadi sistem olsun sistemlerin özünü oluşturan "arazide mevcut olan ve cevheri istihraca müsait bulunan maden damarlarıdır" (80). Gerçekten, cevheri çıkarılmaya müsait bulunmayan, diğer bir ifade ile elde edilme olanağı olmayan maddelere hukuki yönden maden demek mümkün değildir. Zira, "madenler, yer yüzünde veya altında tabiatın saf, birleşik ve katışık halde bulunan maddelerdir. Buldukları yerden koparılan veya çıkarılan bu maddelerden ekonomik bir değeri olanlara maden ismi verilmiştir. Şu hal-

(79) Her iki sistemin de eleştiriye açık yönleri vardır. Örneğin, "madenlerin tarifinin yapılmasıyla yetinen sistem maden kelimesinin hudutlarının kesin olarak tesbit edilememesi bakımından sakıncalıdır. Buna karşılık tadadi sistemin kanun yapılırken bazı maddelerin unutulması ve yeni cisimlerin keşfedilmesi halinde bu cisimlerin kanunun uygulama alanı dışında kalması gibi sakıncalar" söz konusudur. FINDIKGİL, s.3.

(80) SAYMEN, H.Ferit-ELFİR, K.Halid: Türk Eşya Hukuku, İstanbul 1954, s.297.

de, çok genel olarak, yer yüzünden veya altından insanlar tarafından elde edilen ve az veya çok ekonomik değeri olan nötr maddelere maden denildiği kabul edilmelidir" (81).

B- Türk Hukukunda:

Madencilik faaliyetlerini düzenleyen maden kanunu, petrol kanunu, tuz kanunu, sıcak ve soğuk maden sularının işletilmesi ile ilgili kanunlar ve taş ocakları nizamnamesi ortak bir sistemi benimsemiş değillerdir. Örneğin, maden kanunu taadadi sistemi benimsemişken, petrol kanunu petrolün tanımını yapmayı öngörmüştür. Bu bakımdan denilebilir ki, Türk Hukuku "karma" bir sistemi benimsemiştir.

a- "Tanım" İlkesine (Madeni Tanımlayan Sisteme) Göre Maden:

aa- Petrol Kanununda: 6326 sayılı petrol kanunu, petrolün tanımını yapmıştır. Gerçekten petrol kanununa göre, "a- Yerden çıkarılan veya çıkarılabilen mayi ve gaz halindeki biçümle tabii hidrokarbonlara;

(81) GÖGER, s.83.

b- Mayi petrol veya gazla birlikte istihsale elverişli olan veyahüt bunların içinde erimiş bulunan biçümle asfalt ve diğer sulp (katı hidrokarbonlara); (82)

c- Yukarıdaki fıkralarda yazılı maddelerden müstâk hidrokarbon mahsullerine;

petrol denir" (m.3/1). (83).

"Bu tarifteki sınırlayıcı unsur petrolün tabiiatta bulunduğu hâl değildir. Yani tabiiatta sulp halde bulunan ve fakat sıvı veya gaz halinde yerden çıkarılabilen bir hid-

(82) "Sulp (katı) hidrokarbonlar mayi (sıvı) petrol veya gazla birlikte istihsale elverişli değilse veya bunların içinde erimiş durumda bulunmuyorlarsa "petrol" sayılmamışlardır. Örneğin, Siirt bölgesinde "Şirnak kömürü" adıyla anılan sulp hidrokarbonlar, petrol sayılmadıkları için petrol kanunu dışında işleme tâbi tutulmaktadır. 6309 sayılı "Maden Kanunu"nun 1. maddesinde " (...) petrol istihsaline elverişli olmayan bitümlü maddeler (...) " maden olarak kabul edilmiştir", DİNÇER, Şadan, A: Türk Petrol Hukuku ve Petrol Sözlüğü, İstanbul 1977, s.6.

(83) İlk petrol kanunu olan 24 Mart 1926 tarih ve 792 sayılı Petrol Kanununda, bugünkü petrol kanununda olduğu gibi petrolün tanımı yapılmamış ancak, "Türkiye hudutları dahilindeki arazide bulunan bitüm, petrol ve müstakları"ndan söz edilmiştir.

rokarbonlarda petroldür. Bu husus tarifteki "yerden sıvı veya gaz halinde çıkarılan veya çıkarılabilen biçümle tabii hidrokarbonlara" petrol denir, anlamında ifadesini bulmaktadır. Yapılan tarif bir yandan Petrol Kanunu ile maden kanunları arasındaki sınırı tesbit etmekte, diğer taraftan da petrol kelimesinin hukuki anlamı ile teknik anlamı arasındaki farkı göstermektedir" (84).

Kuşkusuz ki bizim açımızdan da petrol, teknik tanımı (85) ile değil, hukuki tanımı (86) ile ele alınmıştır.

63 26 Sayılı Kanununun 3/1-b maddesi 6558 sayılı kanunla değiştirilmeden önce "mayi petrol veya gaz iştihsaline elverişli bulunan asfalt ve diğer sulp hidrokarbonları" petrol kapsamına almışken sonradan bu tarif "asfalt yataklarının Maden Kanununa göre geliştirilmesini temin (...)", (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, cilt 7, S. Sayısı 270) gerekçesiyle 6558 sayılı kanunla değiştirilmiştir.

(84) GÖGER, s.84.

(85) Teknik anlamda ham petrol, "bir nev'i" bitüm"dür. Bitüm ise, arztabakaları içinde tabii surette toplanmış olan "hidrokarbon"ların tümüne verilen ad'dır.

Fizik görünüşlerine göre üç türlü bitüm vardır:

1- Gaz halindeki bitümler: Metan (bataklık) gazı, Yeraltı (tabii) gazları (Metan, Etan, Propan, Bütan ilh...)

2- Sıvı halindeki bitümler: Ham Petrol,

bb- Tuz Kanununda: Maden Kanunu (sodyum, potasyum, lityum, stronsiyum, magnezyum, bor, fosfor) tuzlarının Maden Kanunu Kapsamında olduğunu ve Tuz Kanunu hükümlerinin ise saklı bulunduğunu belirlemiştir (m.1). 3078 sayılı Tuz Kanunu, tuzu tanımlamıştır. Buna göre, "140 santigrad derecede kurutulduğu takdirde en aşağı % 95 klorsodyumu ihtiva eden ve zehirli maddelerden temizlenmiş maddeler" ile

3- Sert haldeki bitümler: Asfalt, Bitümlü Şist. ve Ozokerit (parafin)", GÖKSU, Ekrem: Türkiye'de Petrol, İstanbul 1960, s.1.

(86) "Petrolün bir hukukçuya yarıyacak ana unsurlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Petrol bir madendir.

Petrol yeraltından çıkarılarak değerlendirilir.

Petrol hukukunun konusu gaz ve/veya sıvı halinde yer altından çıkarılan petrolerdir.

Petrol ister sıvı ister gaz halinde olsun bir hidrokarbondur.

Petrolün gravitesi ve sair terakküp tarzı hukuki statüsünde değişiklik yaratmaz.

Petrol, bu endüstride yerleşmiş usullerle yeraltı haznelerinden elde edilir.

Petrol, ister sıvı ister gaz halinde olsun tabii kaynaklardan elde edildikten sonra muameleye tâbi tutularak tüketime sunulur. Yeraltı petrol birikindisinin bulunması diğer hiç bir madenin bulunmasında rastlanmayacak ölçüde zordur" GÖGER, s.85.

"kimyevî tasfiyeye ihtiyaç duyulmaksızın alolâde vasıta ile de ihtiva ettiği klor sodyumun ayırımı mümkün olan ve klorsodyum nisbeti % 20 den fazla bulunan toprak ve kayalar ile 4 bome den fazla bome derecesini kapsayan klorsodyum sıvılar tuz" sayılır (m.2).

Bu durumda denilebilir ki, Tuz Kanunundaki özellikleri içeren tuzlar Tuz Kanunu hükümlerine, bu özellikleri içermeyen diğer tuzlar Maden Kanunu kapsamına giren madenlerdir (87).

b- Sayma Sistemine (tadadi sisteme) Göre Maden:

aa- Maden Kanununda: 6309 sayılı Maden Kanunu, "madenleri, ilmi görüşlerin ve memleket şartlarının gerektirdiği bir anlayış ve bunun neticesi olarak tadadi bir sistem içinde tarif etmiştir" (88). Gerçekten, kanun, "tabiatta basit, mürekkep veya mahlûl halde bulunan" kanunda yazılı maddeler-

(87) 26 Mart 1322 tarihli Maadin Nizamnamesinin 2. maddesi ile sonradan bu kanunu yürürlükten kaldırmış olan 4268 sayılı Madenlerin Aranma ve İşletilmesi Hakkındaki Kanunun 2. maddesi ile de Tuz, asli madenlerden sayılmaktaydı.

(88) ESMER, Galip: Mevzuatımızda Gayrimenkul Hükümleri ve Tapu Sicili, Ankara 1967, s.46.

ri maden saydığı gibi, bu maddeleri içeren su ve gazları da maden olarak kabul etmiştir (89), (90). Buna göre: Altın, gümüş, plâtin, iridyum, pälladyum, osmiyum, rhodyum, rutenyum, bakır, kurşun, çinko, kadmiyum, kalay, aliminyum, demir, Krom, manganez, kobalt, nikel, Molibden, volfram, Vanadyum, titan, niyop, tantal, zirkon, Antimon, arsenik, bizmut, civa, Uranyum, toryum, radyum, Maden kömürü (turptan antrasite kadar her nevi kömür dahil), petrol istihsaline elverişli olmayan bitümlü maddeler, sodyum, potasyum, lityum, stromsiyum, magnezyum, bor, fosfor) tuzları, şap, prit, küldirt, grafit, flüorit, amyant, mika, manyezit, lületaşı, zımpara, korund, barit, itriyum, lanthan, neodym, praseodym, seryum, agat, ametist, beril, diopsit, elmas, kalsedon, kehribar, oltutaşı, krizopras, kuars, kristalleri, kuvarsit

- (89) Kanunda gösterilen "madenlerle onları ihtiva eden sular aynı kategori içinde mütalâa olunarak bu vasıftaki sular bizatihi cevher addedilmiştir (...)", D.3D. 8.12.1966 Tarih ve E:1966/431, K:1966/456. sayılı kararı, DİNÇER Güven-ÇIRAKMAN, Erol-NECİPOĞLU, Nejat: Danıştay Kararları (1967-1968-1969), Ankara 1969, s.444.
- (90) "Maden Kanunu maden olarak maden cevherinin bulunduğu damarları, maden yatağını anla akta (...) dır", OĞUZMAN, Kemal-SELLİÇİ, Özer: Eşya Hukuku, İstanbul 1975, s.136.

ve oniks, opal, rubi, rutil, safir, spinel, topaz, turmalin, türkuaz, yakut, zümrüt" ve bunları içeren "sular ve gazlar" maden sayılmaktadır (m.1).

Bundan ayrı olarak, Maden Kanununun 1 inci maddesinde ve taşocakları mevzuatı ile özel kanunların da belirtilmiş bulunan maddeler Bakanlar Kurulu kararıyla maden kapsamına (91) alındıkları gibi, "sanayiin ham maddesi veya ihraç mevzuu olabilecek taşocağı maddeleri"de belli sahaya münhasır olmak üzere Maden Kanunu kapsamına alınabilmektedir (m.2) (92), (93).

(91) Maden kapsamına alınacak olan taşocağı maddeleri "Maden Kanunu Şuurlüne Alınabilecek Taşocakları Hakkındaki Yönetmelik" hükümlerine tâbidir (RG. 12.6.1964 gün ve 11778 sayılı). Buna göre, Bakanlar Kurulunun, 15.6.1954 gün ve 4/3157 sayılı kararname ile "Çinko", 23.6.1955 gün ve 4/5414 sayılı kararname ile "stronsiyum", 19.1.1957 gün ve 12505 sayılı RG. yayınlanan 5/7528 sayılı kararname ile "Porlit", 21.2.1975 gün ve 15156 sayılı RG. yayınlanan 7/9399 sayılı Kararnamesi ile "Talk Ve Gröna" ve 9.11.1976 gün ve 15758 sayılı RG. yayınlanan 7/12558 sayılı kararnamesiyle de "Şiforten, bentonit, diatomit, wollastonit" dolomit, olivin, pomza, zeolit" alünit, anortosit, nefelinsyenit, disten, silimanit, andeluzit, diasporit, vermikulit, lösit, krona (tabii soda), pirofilit, apatit, atapuljit, tuvenan cevherinin terki binde % 90 (yüzde doksan)'dan faz-

bb- Taşocakları Nizamnamesinde: Maden kanunu gibi sayma ilkesini benimsemiş olan taşocakları nizamnamesi de nizamname kapsamına giren maddeleri sayarak göstermiştir. Buna

la SiO_2 ihtiva eden kuvars kumu, kuvars, terkiibinde % 30 (yüzde otuz)'dan fazla alümina (Al_2O_3) ihtiva eden kaolin ve yine terkiibinde % 30 (yüzde otuz), dan fazla alümina (Al_2O_3) ihtiva eden kil (alüminyum madeni minerali olarak) maddeleri Maden Kanunu kapsamına alınmıştır.

- (92) Bu konudaki uygulamaya örnek olarak, Bakanlar Kurulunun, 12.9.1977 tarih ve 7/14036 S. kararı ile, (RG. 20.11.1977 gün ve 16123 sayılı) "İzmir, Tire ilçesi Ayaklıkırı köyü civarındaki Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü uhdesinde bulunan 1/22 ruhsat sayılı taşocağı sahasesindeki mormer tezahürünün ruhsat sahasına münhasır olmak üzere Maden Kanunu kapsamına alınmasını" ve yine Bakanlar Kurulunun 12.9.1977 tarih ve 7/14057 sayılı kararı ile (RG. 30.11.1977 gün ve 16125 sayılı) de "Denizli, Sarayköy ilçesi, Yeşilyurt köyü civarındaki (...) taşocağı sahalarındaki Alçıtaşı tezahürünün bu ruhsat sahasına münhasır olmak üzere Maden Kanunu kapsamına alınmasını" gösterebiliriz.
- (93) Eski maden kanunlarında da madenin tanımı yapılmış değildir. Nitekim, madenler konusunda hemen hemen ilk yasal düzenleme diyebileceğimiz 23 Şevval 1274 (1858) tarihli "Araz-i Kanunname-i Hümayun"un 107. maddesi "Miri Topraklarda bulunan altın, gümüş, demir, alçı, kükürt, gübreçile, zımpara, kömür gibi madenler (...)"den söz etmek suretiyle "tadadi sistemi" benimsenmiştir. Daha son-

göre; "Somaki, alçı, kireç, çakmak, kaldırım, değirmen litiğrafya, çeşitli mermer, çakıl, granit ve emsali taşlarla, anyant pozolan, strasi, bazalt, larmarin, tebeşir, üstübeç, kil, çimento, kaolen, feldspat ve buna benzer cisimler, yün ve yapağı temizlenmesi ve çanak ve çömlek ve benzeri şeyleri ve boya imâli yahut toprağı kuvvetlendirmek için kullanılan pritli topraklar ve benzerleri" nizam-

ra 23 Zilhicce 1285 (1869) tarihinde, Fransız kanunlarından esinlenerek hazırlanmış olan "Maadin Nizamnamesi"de madenleri "maadini asliye", "maadini sathiye" ve "taş ocakları" diye bir ayırımı tâbi tutmuş ve sonra 26 Mart 1322 (1906) tarihinde çıkan "Maadin Nizamnamesi"de bu ayırımı aynen benimsemişti. Söz konusu Nizamnamenin 2. maddesi "maadini asyile"den sayılan madenleri teker teker saymıştır. Buna göre, "altın, gümüş, plâtin civa, kurşun (ve sayılan diğer madenler) ile sıvık ve soğuk maden suları" asli madenler olarak kabul edilmiştir. Nizamnamenin 3. maddesine göre ise, "Pritli topraklar, madenli ve kumlu ve aluminli topraklar ve atık curuf ve turp denilen mahkukat (...)" sathi madenlerdendir. Maadin Nizamnamesini yürürlükten kaldıran 17 Haziran 1942 tarih ve 4268 sayılı "Madenlerin Aranma ve İşletilmesi Hakkında"ki Kanun 2. maddesinde bu kanun hükümlerine tâbi olan maddeleri teker teker saymak suretiyle "tadadi sistemi" benimsemişti. Bu konularda daha ayrıntılı bilgi için ANIL-MEREY, ANIL, nuri Mustafa MEREY, Necdet: Türkiye'de Maden, Mevzuatı, Cilt.I-II, İstanbul 1942.

neme hükümlerine tâbi olan madenlerdir (m.1.) (94).

cc- Sıcak ve Soğuk Maden Sularına İlişkin Kanunlarda:
Maden Nizamnamesi'nin 2. maddesine göre "asli madenlerden" sayılan sular, diğer sulardan (95) ayrı bir düzenleme içinde yer almıştır. Gerçekten, Sıcak ve Soğuk Maden Sularının İşletilmesi ile Kaplıcalar Tesisi Hakkında 927 sayılı kanun ile, Madenlerin Aranma ve İşletilmesi Hakkında 4268 sayılı kanunun 6977 sayılı kanunla değişik ve halen yürürlükte.

-
- (94) Bilindiği gibi, taşocağı maddeleri bazı koşullarla Maden Kanunu kapsamına alınabilmektedir. Bkz. bu tez, dipnot: 91 ve 92.
- (95) Maden kanunu kapsamına giren madenleri içeren sular, maden kanunu hükümlerine tâbidir (m.1). Ayrıca "şehir ve kasabalarla köyler" in ihtiyacı olan sular için de Sular Hakkında 831 sayılı kanun (PG. 10.5.1926 gün ve 368 sayılı) ve Memba ve İçme Suları Yönetmenliği (RG. 8.6.1965 gün ve 12043 sayılı) hükümleri geçerlidir. Kaynak ve Yeraltı Sularının hukuki durumları konusu için bkz. İNRE, Zahit: Kaynak ve Yeraltı Suları ve Hukuki Durumları, İstanbul 1951; YAZMAN, İrfan: Kaynakların Türk Madeni Hukukunda Tâbi Olduğu Rejim, Ankara 1970.

bulunan 2. maddesinin 1. fıkrası (96) kanun kapsamına giren suyu "şifalı sıcak ve soğuk maden suyu" olarak belirtmiştir.

Buna göre, kanun kapsamına giren su "şifalı sıcak ve soğuk maden suyu" olarak ismen belirlenmiştir.

II- MADENCİLİK FAALİYETİNİN MAHİYETİ

1- GENEL OLARAK

Hukuku bakımından maden tâbirinden, maden damarları (maden yatağı) nın anlaşılması" (97) gerektiğine yukarıda

(96) Maden Kanununun 158. maddesi "içmeye ve yıkanmaya mahsus şifalı sıcak ve soğuk maden suları ile kaplıcalar hakkındaki hükümler hariç olmak üzere (...)" 26 Mart 1322 tarihli Maadin Nizamnamesiyle, madenlerin aranma ve işletilmesi hakkındaki 4268 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Bu durumda "4268 sayılı kanunun 2. maddesi gereğince içmeye ve yıkanmaya mahsus olan sıcak ve soğuk maden sularının bu kanunla maadin nizamnamesi hükümlerine tâbi olduğu (...)" Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, 24.3.1973 gün ve E:970/8, K:973/5 sayılı kararı (RG. 10 Ekim 1973 gün ve 14681 sayılı).

(97) WIELAND, C: Aynı Haklar I. Hakkı Karafakı tercümesi., ikinci Bası, Ankara 1947, s.112.

değinilmmişti. Yer kabuğu içinde hangi derinlikte, ne tonaj (rezerv) da (98) ve ne zenginlik (tenör) de (99) olduğu bilinmeyen bu durumların yerlerinin tesbiti, istihracı (çıkartılması) ve gerekiyorsa istihraç sonrası bir takım işlemlere tâbi tutulması bir dizi faaliyeti gerektirir.

Görülüyor ki, herhangi bir maden damarının yer kabuğu içindeki yerinin tesbitinden istihracına ve özelliğine göre ayrıca arıtılma (petrolün rafine edilmesi), zenginleştirme (bakırın flotasyona tâbi tutulması) veya biçimlendirme (mermer ocağından elde edilen blokların mermer levhalar hâline getirilmesi) gibi işlemlere tâbi tutulması bir takım faaliyetlerin yapılmasını zorunlu kılar.

Üretim amacına yönelik olan bu zorunlu faaliyetlerin her birisi başlı başına bir madencilik faaliyetini oluşturur. Bu bakımdan, faaliyetin mahiyetini belirlemek amacıyla faaliyet türlerinin tespit edilmesi gerekir.

(98) "Maden cevherinin ton veya metreküp olarak kütlesine Rezerv" denir. GÜMÜŞ, s.9.

(99) "Cevherin tonunda veya metreküpünde bulunan metal veya bileşik miktarı Temör" ile ifade edilir. GÜMÜŞ, s.9.

2- FAALİYET TÜRLERİ

A- İstikşaf:

"Arama projesinin uygulanmaya hazır hâle getirilmesine kadar olan işlemler" (100) anlamındaki "istikşaf", madencilik faaliyetinin ilk aşamasını oluşturur. Gerçekten, maden yataklarının bulunup nitelik ve niceliklerinin tesbiti için gerekli olan işlemlere başlanılmadan önce, jeolojik yapıyı öğrenmek ve maden yataklarının yer üstündeki belirtilerini saptamak amacı ile arazide basit incelemeler yapılır. Örneğin, laboratuvar araştırmalarında bulunmak için numune parçalar almak gibi (101) madencilik konusunda önemli olan istikşaf faaliyeti madene ilişkin kanunların hepsinde yer almamıştır. Nitekim, 6309 sayılı Maden Kanunu sadece "arama" faaliyetini öngörmüş ve ayrıca bir istikşaf faaliyetine vermeyip bu faaliyeti arama faaliyeti içinde düşünmüştür (102).

(100) YERSEL, s.69.

(101) Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz: YERSEL, s.70.

(102) "Oysa ki, kanunlarından aktarmalar yaptığımız Fransızlar, istikşaf ve geliştirme ameliyelerini ayrı safha-

6306 sayılı Petrol Kanununda ise bu konu, "petrol araştırılması ile ilgili olmak üzere arazinin yerden ve havadan topografik, jeolojik, jeofizik, jeosimik ve benzeri usullerle meseha ve tetkik edilmesine ve - arama sondajları hariç - lüzumlu ameliye, tecrübe ve jeolojik malûmat almak maksadiyle sondajlar yapılması" şeklinde "jeolojik istikşaf" (m.3/5.a) olarak düzenlenmiştir. 3078 sayılı Tuz Kanunu, sıcak ve soğuk maden sularına ilişkin 927 ve 4268 sayılı kanunlar ile taşocakları nizamnamesi de istikşaf faaliyeti arama faaliyetinin içindeki bir faaliyet olarak kabul etmiştir.

B- Arama:

Yer kabuğu içindeki saklı bulunan maden yatağını bulmak için arazide yapılan çalışmalar "arama faaliyeti"ni oluşturur. Aranılan madenin cinsine, teknolojik olanaklara ve arazinin özelliğine göre söz konusu faaliyetler çeşitli

lar halinde ele alınmış olmakla beraber, varlıklarını inkâr etmiyerek her iki safha için gerekli kural ve yöntemleri, yönetim düzeninde dikkate almış ve arama ile işletme safhaları içine itina ile yerleştirmişlerdir" YERSEL, s.70.

şekillerde yapılabilir. Örneğin, jeolojik (103), jeoşimik (104) ve jeofizik (105) etüdüler gibi (106) Petrol Kanunu arama faaliyetini geniş kapsamlı olarak düzenlemiştir. Nite-

-
- (103) Arama faaliyetinde en önemli etken, maden aranan bölgenin jeolojik yapısının tesbitidir. Zira, belli madenlerin, belli jeolojik yapı ile yakın ilgisi vardır. Jeolojik araştırmalarda genel olarak şu kısımlardan oluşur: 1- Foto-Jeolojik Etüdüler, 2- Yerden Jeolojik Etüdüler, Bu tür etüdüler genel jeolojik etüdüler ve Yeraltı Jeolojik etüdüleri şeklinde iki ayrı biçimde de yapılabilir, bkz. OVALIOĞLU, s.5 vd.
- (104) "Herhangi bir yerde bulunan bir maden yatağı, ister yeryüzünde görüntü versin, ister derinlerde bulunsun, bulunduğu ortamın civarında, maden yatağında bulunan elementlerin cinsine göre bazı "kimyasal anormallik" ler gösterir. Bu anormallikleri jeoşimik etüdülerle tesbit etmek olanağı vardır. Jeoşimik etüdülerde 1- Genel Jeoşimik etüdüler 2- Detay Jeoşimik etüdüler şeklinde de gerçekleştirilebilir" OVALIOĞLU, s.8 vd.
- (105) "Madenlerin veya kayaçların kendilerine özgü çeşitli fiziksel özellikleri vardır. İşte bu farklı özelliklerin tesbiti ve değerlendirilmesine dayanan arama metodlarının tümüne "Jeofizik etüdüler" denir. OVALIOĞLU, s.12 vd.
- (106) Aranılan madenin özelliğine ve bugünkü teknolojik olanaklara göre şu arama etüdüleri de vardır: 1-Manyometrik Etüdüler, 2- Gravimetrik Etüdüler, 3- Sismik Etüdüler, 4- Jeolektrik Etüdüler, 5- Jeotermik Etüdüler,

kim "Petrol araştırması ile ilgili olmak üzere arazinin yerden ve havadan topoğrafik, jeolojik, jeofizik, jeoşimik ve benzeri usullerle mesaha ve tetkik edilmesine ve - arama sondajları hariç - lüzumlu ameliye, tecrübe ve jeolojik malumat almak maksadiyle" yapılan sondajlar ile "petrol bulmak veya petrollü arazinin genişliğini tesbit etmek maksadiyle tecrübe kuyuları açılması" şeklinde yapılan "arama sondajı"nı (m.3/5.b) "arama" faaliyeti olarak kabul etmiştir (m.3/5.c).

Petrol kanunundaki bu ayrıntılı düzenlemeyi diğer kanunlarda görmemiz mümkün değildir. Gerçekten, maden kanunu "Madenlerde arama" başlıklı "İkinci Bölüm"de sadece, faaliyetin hukuki düzenlemesi üzerinde durmuş fakat ayrıntılarına değinmemiştir.

6- Radyoaktivite Etüdüler, 7- Uzaktan Algılanma (Remote Sensing) Etüdüler, Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz: OVALIOĞLU, Rüstü: Maden Nedir ve Nasıl Aranır, Maden Mühendisleri Odası Yayınları, Ankara 1973; KÖKSOY, Mümin: "ETA, Enstitüsündeki Jeoşimik Prospeksiyon Faaliyetleri" Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik II. Kongresi, Ankara 25-27 Şubat 1971, Maden Mühendisleri Odası Yayınları s.58-64.

Tuz Kanununda, sıcak ve soğuk şifalı maden sularına ilişkin kanunlarda ve taş ocakları nizamnamesinde ise arama ile ilgili açık bir hüküm yoktur. Diğer madenler gibi ancak aranmak suretiyle bulunabilecek olan bu madenler içinde arama faaliyetinin kabulü zorunludur.

C- İşletme:

Maden cevherleri yatağından çıkarmak, "taşımak, temizleyip stoklamak... eritmek, uçurmak, kavurmak" (107) gibi üretime dönük faaliyetlerin tümü "işletme" faaliyetini oluşturur. İşletme faaliyetleri ayrıca üretim sonrası bir takım faaliyetleride kapsar. Örneğin, "üretilen madenlerin zenginleştirme tesislerine taşınması ve bu tesislerde flotasyon, kalsinasyon ve diğer konsantrasyon işlemleri gibi usullerle zenginleştirilmeleri" (108) (109). Hiç kuşkusuz, bu

(107) YERSEL, s.89.

(198) Türkiye Madencilik Rehberi, s.XII.

(109) Örneğin "Etibank'ın kırka sodyum boraks madenlerinden elde edilen % 27 B_2O_3 lü cevherin % 37 B_2O_3 lü hale zenginleştirilmesi" (anılan rehber, s.XII)³ üretim sonrası bir işletme faaliyeti olmaktadır.

Özellik madenlerin yapısından gelmektedir. Zira, istihraç olunan cevher çoğu kez başka bir faaliyet alanınının ham maddesi olmaktadır. Örneğin, mermer ocağından elde edilen mermer blokların işlendikten sonra inşaat sektöründe kullanılması gibi. Bu nedenledir ki işletme faaliyeti, üretim sonrası faaliyetlerini de kapsamaktadır. Nitekim Petrol Kanununda bu kapsam daha da geniş tutulmuştur. Gerçekten kanun, "istihsal" olarak nitelendiği işletme faaliyetinin kapsamına genişletmekle birlikte kapsamı oluşturan faaliyetleride belirlemiştir. Buna göre; 1- Bir petrolü araziden çıkarılması, 2- Çıkarılan bu petrolün ilk muameleye tâbi tutulması, 3- Petrollü arazi içinde ve civarında bulunan depolara, 4- Boru hattına veya tasfiyehaneye nakline kadar olan aşamada yapılan bu işler "istihsal" faaliyetini oluşturur (m.3/7).

Petrol Kanunundaki bu ayrıntılı düzenlemeyi diğer kanunlarda görmemiz mümkün değildir. Örneğin maden kanunu, "madenlerde işletme talebi" başlıklı "üçüncü Bölüm"de sadece işletme faaliyetinin hukuki düzenlemesine yer vermiş fakat faaliyetin kapsam ve niteliğine değinmemiştir. Keza tuz kanunu, sıcak ve soğuk şifalı maden sularına ilişkin kanunlar ve taş ocakları nizamnamesi de bu konuda açık ve belli hükümler getirmemiştir.

Mahiyeti ve çeşitleri böylece belirlenmiş olan madencilik faaliyetini ise şu şekilde tanımlamak mümkündür: Herhangi bir maden cevherinin doğadaki yerinin saptanmasından istihracına (gerekliyorsa istihrac sonrası işlemlere) kadar olan faaliyetlere "madencilik faaliyeti" denir.

Ş.3. MADENCİLİK FAALİYETİNDEN DOĞAN HAKLAR

I- MADENLERİN TABİ OLDUĞU HUKUKİ REJİM

I- GENEL OLARAK

Gerçekten, ülke "topraklarının içinde saklı bulunan ve bir defa alındıktan sonra tekrar yerine konması mümkün olmayan maden cevherlerinin, yatakları tahrip olmadan en verimli bir şekilde işletilmesi" (110) konusundaki özellik konunun önemini daha da artırmıştır.

(110) Bkz. 6309 sayılı Maden Kanunu gerekçesi, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, C.29, 1954, S.Sayısı: 304, s.1.

Genellikle Devletin hâkimiyeti altında bulunan madenler (111) tâbi oldukları hukuki rejim bakımından üç ayrı sisteme konu teşkil etmiştir. Bunlar, Mütemmim Cüz'ü; Devlet Hâkimiyeti ve Sahipsiz Şeyler olmak üzere üç grupta toplanır.

A- Mütemmim Cüz'ü Sistemi:

Bu sistem madenlerin, içinde buldukları toprak parçasının mütemmim cüz'ü (112) olarak kabul eder. Bunun doğal

(111) "Denilebilir ki, asırlardan beri muhtelif memleketler-
ketlerin maden rejimi, başlıca iki sistemin tesiri al-
tında kalmıştır. Bunlardan biri otorite, diğeri ise
serbesti sistemidir. Otorite, diğeri ise serbesti sis-
temidir. Otorite sisteminde Devlet en büyük rolü oynama-
maktadır. Hususi madencilikçe yer yoktur. Serbesti sis-
teminde ise, birincinin tamamen aksine olarak, Devletin
rolü âdeta hiç gibidir. Burada esas olan hususi maden-
ciliktir. Madenler üzerinde hususi mülkiyet tesisi müm-
kündür", AŞULA, Mustafa: Türkiye'de Medeni Kanun Bakı-
mından Maden Rejimi ve Mülkiyeti, Ankara 1968, s.11.

(112) Mütemmim cüz'ü tabiri için bkz. Medeni Kanun 619, 679,
743.

sonucu olarak da madenler üzerinde toprak sahibinin mülkiyet hakkı söz konusudur. Ayrıca "maden bulunduğu topraktan çıkartılıp; menkul bir mal niteliğini kazanıncaya kadar, müstakil bir niteliğe sahip değildir" (113).

Eski mevzuatımızda mütemmin cüz'ü sistemi belli bir toprak çeşidi için kabul edilmişti. Nitekim eski Maden Kanunumuz olan Mecellenin "1194 üncü maddesine göre, mütemmin cüz'ü sistemi hiç bir kayıtlayıcı hüküm ileriye sürülmeden kabul edildiği halde (114), arazi mülkiyetini Mecelleye göre daha ayrıntılı bir şekilde düzenlemiş olan 1274 tarihli Arazi Kanunnamesinin 107 inci maddesinde (115) arazi çeşitle-

(113) ONAR, S.Sami: İdare Hukukunun Umumi Esasları, cilt II, Üçüncü Bası, İstanbul 1973, s.1372.

(114) Mecelle'nin anılan maddesine göre; "Her kim ki bir yere malik olursa, mafevkine ve mahatına dahi malik olur"
KUBALI, H.Nail: "Eski Mevzuatımız ve Maden Mülkiyeti", Ebül'ulâ Mardin'e Armağan, İstanbul 1944, s.798.

(115) 1274 tarihli Arazi Kanunnamesinin 107 nci maddesi şu hükmü getirmişti: "Her kimin uhdesinde olursa olsun, **araziyi miriyeden olan bir mahalde zuhur eden altın ve gümüş ve nühas ve demir ve enval ahcar ve alçı kükürt ve gühercile ve zımpara ve tuz madenleri maadini saire canib-i beyt-ülmale ait olup arazi mutasarrıflarının hiç bir madenî zapt etmeğe veyahut çıkan madenden his-**

lerine göre toprak ve buna bağılı olarak da maddelerin kimlere ait olacaklarını belirlemişti" (116).

Hemen hemen bütün eski medeni kanunlarca benimsenmiş olan bu sistem (117) bugün için artık eski önemini yitir-

se almağa selâhiyetleri yoktur. Kozalık tahsisat kabîlinden olan arazi-i mevkûfede zuhur eden bilcümle maadin canib-i beyt-ülmale ait olup gerek arazi mutasarrıfları tarafından ve gerekse canib-i vakıftan dahil ve taarruz olunamaz. Fakat gerek arzi-i miriyede ve gerek zikrolunan arazi-i mevkûfede maadini mezkûrenin ihracı ile ziraat tasarruftan tatili icap eden miktar mahallin değer pahası mutasarrıfına verilmek lâzım gelir. Ve arazi-i metrûke ile arazi-i mevaldabulunan maadinin hümsübeyt-ülmale ve bakisi bulan kimseye ait olur. Amma evkafı sahihadan olan arazide zuhur eden madenler canib-i vakfa aittir. Ve derun-i kur'a ve kasabat- ta olan mülk arsalardan zuhur eden maadin cümleten sahibine ait olur. Ve arazi-i öşriyede ve haracıyede zuhur edip izabeye kabiliyetli olan madenlerin hümsü canib-i beyt-ülmale ve bakisi arazi sahibine ait olur. Ve izabe edilmeğe kabiliyetli olmayan maadin cümleten sahibine ait olur" (KUBALI, s.797).

(116) AŞULA, s.14.

(117) Örneğin, "Roma Hukukunda "Qui dominus est soli dominom est coeli et inferorum" formülü ile ifade edilen bu sistem, Fransız Medeni Kanununun 522 nci maddesi tarafından, madenler hakkında mevcut ve Hauriou'ya göre istimlak yetkisini haiz bir ihtirazi kayıt ile mutlak suret-

miş bulunmaktadır (110).

B- Devlet Hâkimiyeti Sistemi:

Bu sistemin benimsendiği ülkelerde "Devletin madenler üzerinde hakkı başlıca iki şekilde ortaya çıkar: Ya Devlete madenler üzerinde tam bir özel mülkiyet hakkı tanınmıştır, négale des mines, yahut da Devletin madenler üzerinde özel mülkiyet hakkı söz konusu olmayıp, Devlet sadece, madenlerin toplumun malı olduğu görüşünden hareketle, onların en iyi ve topluma en faydalı olacak bir şekilde işletilmesini temin için gerekli yetki ile donatılmıştır. Madenleri, işletmeye ehil gördüğü ellere teslim etmekte söz sahibidir.

te kabul edilmiştir (...). Aynı şekilde Alman, İsviçre Madeni Kanunları da bu prensibi benimsemişlerdir", KUBALI, s.836.

- (110) " Bu sistemin bugün için büyük bir uygulama alanı bulamamasının sebepleri çeşitlidir: madenleri toprağın mütommim cüz'ü saymak siyasi ve toplumsal bakımdan sakıncalar gösterir: Çünkü madenler az ve tükenmeye maruz ser-
vetlerdir (...). Madenlerden çıkarılan cevherin yerine yenisini koymak imkânsızdır. Milli servet bakımından büyük bir önem gösteren bu maden sahaları bir müddet sonra boş çukurlar haline gelir, ONAR, s.1372.

Buna (souverainéte minière) denir. İşte imtiyaz bu sisteme dayanır. Bu sistemde madenler üzerinde Devlete mülkiyet hakkı tanınması şu şekilde açıklanmaktadır: Çölde, ıssız bir yerde bulunan madenin hiç bir kıymeti yoktur. Madene kıymet veren toplumdur. Yani maden kıymetini toplumdaki almaktadır. Bu durumda maden herkese, yani Devlete ait olmak gerekir" (119).

Denilebilir ki, bu sistem günümüze kadar etkinliğini yitirmeyen ve çoğu ülkelerin yasalarınca da kabul edilen bir sistemdir (120).

C- Sahipsiz Şeyler Sistemi:

Bu sistemin esasını, gerek toprak sahibinin ve gerekse Devletin madenler üzerinde korunur bir hakkı olmadığı görüşü oluşturur. Buna göre, "maden onu bulana aittir. İdarenin buradaki rolü, madenin keşfedildiğini tesbit etmek ve bulucuya ait hakları ve yükümlülükleri tanzim etmekten ibarettir (...). Devletin hakları saklı kalmak koşulu ile, her-

(119) AŞULA, s.15.

(120) Sözü edilen sistemin çoğu ülkelere benimsenmesi, niteliğindeki hâkimiyet unsurundadır. Bu nedenle "Devletin hâkimiyetinin üstünlüğü ve öncülüğü düşüncesinin

kes başkasının toprağında maden arayabilir ve işletebilir. Bu sistem maden keşif ve istihracını teşvik eder niteliktedir. Bu nedenle zengin maden yataklarına sahip olan ülkelerde rağbet görmektedir" (121).

2- ÜLKEMİZDEKİ DURUM

Anayasa, "milli servet ve kaynakların esas itibariyle Devlet tarafından aranması ve işletilmesi bu servet ve kaynakların niteliklerinin, sosyal, ekonomik ve stratejik önemlerinin tabii neticesi" (122) olduğu gerekçesiyle madenleri de "Devletin hüküm ve tasarrufu altında" kabul etmiştir (m.130).

Nitekim, Türkiye'deki petrol kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu (Pet.K.m.1). gibi diğer maden-

üstün durumda olduğu ülkelere bu sistem her zaman önemini muhafaza edebilmiştir. Fransa'da 21 Nisan 1810 tarihli, Almanya'da 18 Haziran 1907 ve Avusturya'da 23 Mayıs 1854 tarihli maden kanunları bu sistemden kaynaklanmışlardır", AŞULA, s.16.

(121) AŞULA, s.17.

(122) ÖZTÜRK, Kâzım: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Cilt III, Ankara 1966, s.3435.

lerde yine Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. (Maden K. m.4; Tuz K. m.1; Sıcak ve Soğuk Şifalı Maden Suları hakkındaki 927 sayılı kanun m.1 ve 4268 sayılı kanun m.1; Taşocakları Nizamnamesi m.5). Hususi hukuku oluşturan söz konusu kanunlar, 1960 Anayasasından çok önceleri çıkmış olmalarına rağmen yine de Anayasa hükmü ile uyum içindedirler. Zira, "eski Medeni Kanunumuz olan Mecelle maden mülkiyeti hakkında mütemmim cüz'ü sistemini kabul ederek bunları buldukları toprağın mülkiyetine tâbi saymasına rağmen tatbikatta bu medeni hukuk sistemi geçerli olmamıştır. Arazi Kanunu toprak rejiminin özelliği bakımından açıkça bu sistemden ayrılmıştır. Arazi Kanununun 107 nci maddesine göre (123) miri arazide (...) çıkan madenler Devlete aittir" (124), (125).

(123) Anılan madde için bkz. dipnot:115.

(124) ONAR, s.1374.

(125) Bir görüşe göre de "Arazi Kanununun 107 nci maddesi hümmü yeni teknik ilerlemeler ve kanundaki mülkiyet hakkı bakımından yapılan değişiklikler göz önünde tutularak, 6309 sayılı kanuna aktarılmıştır (...)" . Bu görüş için bkz. BERTAN, Suad: Aynı Haklar, Medeni Kanununun 618-764 üncü Madenlerinin Şerhi, C.1. Ankara 1976, s.468.

Gerçekte, Anayasa ile hususu hukuk hükümlerinin birbirlerini doğrular nitelikte olmalarının nedeni, Anayasanın sözü edilen hükmü ile yeni bir düzenleme getirmeyip mevcut hukuki durumu muhafaza etmesindedir (126).

Çelişkili olan husus, Medeni Kanunun konuya ilişkin hükümleridir. Bilindiği gibi Medeni Kanun 632. maddesinde madenleri gayrimenkul mülkiyetinin konusu içinde saymış ve 911 inci maddesinde tapu siciline kaydedilecek gayrimenkullerden ayrı olarak madenleri de göstermiştir. Bundan ayrı olarak kanun bir de intifa hakkı nedeniyle 743. maddesinde madenlerden söz etmiştir (127).

Görüldüğü gibi, Medeni Kanunun madenlere ilişkin hükümlerinden madenlerin gayrimenkul niteliğinde olduğu sonucu

(126) Nitekim bu husus, maddenin komisyonda, görüşülmesi sırasında komisyon sözcüsü tarafından "bu madde, bugünkü durumun muhafaza edilmesi için yazılmıştır (...)" şeklinde savunulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZTÜRK, s.3425-3434.

(127) Anılan madde hükmüne göre, madenleri toprağın mütemmim cüz'ü olarak kabul etmek gerekir. Ancak söz konusu maddeye göre, "madenlerin toprağın mütemmim cüz'ü olmaları ancak, fiziki bakımdan doğru olabilir, yoksa hukuken değil", AŞUİA, s.60.

çıkılmaktadır (128).

Madenleri gayrimenkul olarak kabul etmeyen hususu hukuk kuralları karşısında ise Medeni Kanunun söz konusu hükümlerinin uygulanma imkânı kalmamıştır (129).

Özetle, bugün ülkemizde madenlerin tâbi olduğu hukuki rejim "Devlet Hâkimiyeti Sistemi"dir.

(128) "Medeni kanuna göre madenlerin gayrimenkul olmaları, maden rejimini tanzim eden hususi mevzuat için şunları ifade eder:

1- Hususi mevzuat madenlerin gayrimenkul olma vasfını dikkatten uzak tutmayacaktır. Yani, madenler üzerinde tesis edilen hakların devir, intikal vesair haklarla takyidi, Medeni Kanunun gayrimenkuller için öngördüğü şekil ve şartlar altında yapılacaktır.

2- Madenler hakkında hususi mevzuatın boş bıraktığı hususlar, Medeni Kanunun gayrimenkuller hakkındaki hükümleri ile doldurulacaktır" AŞULA, s.62.

(129) Bir görüşe göre ise, "(...) Medeni Kanunun madenler ile ilgili hükümleri artık uygulanamaz. M.K. 632 ve 911 inci maddelerinin 3 üncü bentleri 6309 sayılı maden kanunuyla zımnen kaldırılmıştır". Bu görüş için bkz. BERTAN, sh. 468, Ayrıca bkz. GÜRSOY.T.Kemal-EREN, Fikret-CANSEL, Erol: Türk Eşya Hukuku, Zilyetlik, Tapu Sicili, Mülkiyet, Sınırlı Ayni Haklar, Ankara 1978, s.499.

II- MADENCİLİK FAALİYETİNE İLİŞKİN HAKLARIN HUKUKİ NİTELİĞİ

1- GENEL OLARAK

Madencilik faaliyetine ilişkin hakların hukuki niteliğinin tesbiti için öncelikle maden mülkiyetinin konusunun belirlenmesi gerekir. Zira, maden mülkiyetine konu teşkil eden husus ileride, faaliyete ilişkin hakların özünü oluşturacağından konunun belirlenmesinde bu nedenle yarar vardır.

Maden mülkiyetinin konusunun ne olduğu hususunda doktrinde başlıca iki ayrı görüş vardır. Buna göre: 1- Maden mülkiyetinin konusu cismani şeylerdir; 2- Maden mülkiyetinin konusu cismani şeyler değil, bir haktır, işletme hakkıdır
(130)

A- Maden Mülkiyetinin Konusu Cismani Şeylerdir:

Maden mülkiyetinin konusunu cismani şeylere dayandıran görüşe göre, "maden denilince akla, muayyen bir arazi huğudu içinde saklı bulunan maden cevherleri, yatakları ve bunlarla

(130) AŞULU, s.17.

ilgili kuyular, galeriler, makina ve sair tesisler gelir. Bu sayılan maddi şeyler üzerindeki hâkimiyet maden mülkiyetini teşkil eder. Bu görüşü savunanlara bakılırsa, maden mülkiyeti ile bir tarla, bir ev veya bir bağ mülkiyeti arasında hukuki mahiyet ve muhteva bakımından bir ayrıcalık yoktur" (131).

B- Maden Mülkiyetinin Konusu Bir Haktır:

Bu görüşe savunanlara göre de, maden mülkiyetinin konusu maddi şeyler değil, fakat bir haktır. "Bu hak da işletme hakkıdır. Ancak bu işletme hakkının, niteliği icabı, kuyu ve galeri açmak ve madenin işletilmesi için sair tesisleri kurmak hakları ile birlikte düşünülmeleri gerekir (...). Yerin derinliklerinde bulunan madenler işletilmedikçe, yerlerinde kaldıkları sürece kayıptan ifade eden bir mal olarak düşünülmeleri zordur (132). Ancak devlet tarafından işletilmeleri için verilen müsaade ile ki, bunlar bir kayıptan haline gelir ve tasarrufa konu olurlar (...). Bu nedenle maden deyince, yerin

(131) AŞILA, s.18.

(132) "Diğer ifade eden nesne yeraltındaki maden değil, onu işletme hakkıdır. Havada uçan kuş nasıl mülkiyete konu olamazsa yeraltındaki malında mülkiyete konu olamaz", DFRBİL, Süheyp: İçare Hukuku, cilt: II. (İdari Faaliyet) Ankara 1952, s.666.

bir kısmını oluşturan maden yataklarını değil, fakat bunların kıymetlendirilmesini temin eden işletme ve buna ilişkin olarak gerekli tesisleri kurma hakkına enlaak gerekir. İmtiyazla verilen şey, sadece madeni işletme hakkıdır, yoksa maden üzerinde maddi bir hâkimiyet kurma yetkisi değildir (...)" (133).

2- TÜRK HUKUKUNDA

Maden rejimi olarak "Devlet Hâkimiyeti" sistemini (134) benimsemiş olan Türk hukuku, bu sisteme uygun hukuki düzenlemeyi de getirmiştir. Nitekim, Anayasa'nın 130 maddesine göre; "Tabii servetler ve kaynakları, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir (...)" (135). Bu hüküm ile Anayasa, tabii servetleri ve kaynaklarını sosyal, ekonomik ve stratejik önemleri nedeniyle Madeni Kanun hükümlerine bağlı özel

(133) AŞUL, s.19.

(134) Devlet Hâkimiyeti Sistemi için bkz. bu tez: §.3 I 1 B.

(135) Ayrıca bkz. Maden K. m. 4 ve Pet. K. m.1.

mülkiyet düzeninin kapsamı dışında buralraig ve Fonlara Dev-
letin Devlet olmak niteliği ile eli altında tuttuğu nesne-
ler düzeni içinde yer vermiştir (...)" (136). Ancak, ma-
denler üzerinde Devletin hâkimiyetinin varlığından söz
öden bu hüküm yeterince açık değildir. Zira, Devletin hâ-
kimiyetini "Devletin hüküm ve tasarrufu" şeklinde belir-
liyon ifadeden neyin anlaşılması gerektiğinin açıklanması
gerekir.

Anayasa'nın sözü edilen maddesi, "tâbii servetlerin ve
kaynaklarının Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulundu-
ğunu açıklamakla aynı zamanda bunların mülkiyet konusu ola-
mayacağını da hükme bağlamıştır" (137). Diğer bir ifade ile,
Devletin madenler üzerindeki hakkı mülkiyet hakkı değildir.
Anayasa'nın 130. maddesi "bunların aranması ve işletilmesi
hakkı Devlete aittir" demekle "tabii servetler ve kaynakları
üzerinde Devlet lehine de özel mülkiyet kurulamayacağını,
Devletin bunlar üzerinde kamu mülkiyetinden doğan bir arama
ve işletme hakkına sahip olduğunu ifade etmiştir" (138).

(136) Anayasa Mahkemesi'nin 16.2.1965 gün ve E:1963/126,
K:1965/7 sayılı kararı (RG. 22.7.1965 gün ve 12055
sayılı).

(137) Anılan Anayasa Mahkemesi kararı.

Esasen bu husus, maddenin Temsilciler Meclisindeki görülmüşü sırasında komisyon sözcüsü tarafından;“ (...) bütün tabii servet kaynaklarının işletilmesi Devletin iznine bağlıdır. Devletin malı kelimesini doğru bulmadık. Devletin malı haline gelebilmesi için başka usullere ihtiyaç vardır. Bu tasarruf burada arama ve işletme ile ifade edilmiş” (139) tir, şekilde belirtilmiştir.

Bu açıklamaların ışığı altında diyebiliriz ki; Devletin madenler üzerindeki hakkı, arama ve işletmeyi de içeren “tasarruf hakkı”dır (140). Devlet bu hakkı bizzat kullanabileceği gibi özel kişilere de devredebilir (141). Özel kişilerin, madencilik faaliyetinde bulunmak için devraldıkları bu hak, arama ve işletme faaliyetlerini de kapsayan tasarruf hakkıdır. Gerçek doktrinde gerek mahkeme kararlarında, özel

(138) DÜREN, Akin: İdare Malları, Ankara 1975, s.110.

(139) ÖZTÜRK, s.3428.

(140) Bu madenle Türk hukukunun “maden mülkiyetinin konusu bir haktır” görüşünü benimsediği söylenebilir.

(141) Anayasa'nın 130 uncu maddesi “(...) arama ve işletmenin özel teşebbüs eliyle yapılması (...)” na izin vermiştir.

kişilere devredilen bu hakların "niteliğe, Madeni Kanununun 632 ve 911 inci maddelerinde deyimini bulan bir aynî" hak olduğu ifade edilmektedir (141a).

III- MADENLER ÜZERİNDE ELDE EDİLEBİLİR HAKLAR

Madenler üzerinde herkesin istediği hakkı elde etmesi mümkün değildir. Kimlerin hangi hakları elde edebileceği belirlenmiştir. Elde edilebilir olan bu hakları, arama ve işletmeye ilişkin haklar olarak incelemek mümkündür.

1- ARANMAYA İLİŞKİN HAKLAR

A- Öncelik (Takaddüm) Hakkı:

Öncelik hakkı, belli bir alanda, belli bir cins madenin aranması için ilk müracaat edenin sahip olduğu haktır (Maden K. m.21, 22). İlk müracaat eden kişi, madeni bulduğu takdirde, onu işletmek hakkına almak ve buluculuk hakkından

(141a) GÖRCÜN, L.Şanal: İflâsta İstihkak Davası, Ankara 1977, s.46; Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, 4.5.1966 gün ve E.6616; K.66/4 sayılı (RG. 1.6.1966 gün ve 12311 sayılı). Bu tür haklara "aynî iktisap edici haklar" ismi de verilmektedir; bu konuda bkz. NÜŞİN AYİTER: Mamelek Kavramı Üzerinde İnceleme, Ankara 1968, s.107.

yararlanmak olanağına sahiptir. (Maden K. n.23). Öncelik hakkının ne şekilde doğduğunu kanun göstermiştir (142)(142a).

B. Arama Hakkı:

Yer kabuğu içinde saklı bulunan madenlerin aranması arama ruhsatnamesi alınması koşuluna bağlıdır (Maden K. n.9).

(142) "Fenleketimizde işletmeye elverişli maden ve taş ocakları sahaları bulunup bulunmadığına ve işletilen maden ve taş ocaklarının daha faydalı surette işletilmelerinin nehire bağlı bulunduğunu araştırmak ve bunun için gerekli arama faaliyeti, fenni ve jeolojik tetkikat, kimyevî tahlil ve fenni tecrübeler yapmak, harita almak, plân, mürtesem, maktalar resmetmek proje ve fenni raporlar, rantabilite hesabı tanzim etmek gibi (...)" amaçlar için kurulmuş bulunan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü için takaddüm hakkı sağlama bakımından 7426 sayılı Ek Kanunla (RG. 13.2.1960 gün ve 10431 sayılı) ayrıcalıklı hükümler getirilmiştir. Ekz. Maden K. n.158-Ek Madde, Aynı cins madeni aramak için aynı zamanda birden çok müracaat yapıldığı takdirde bu müracaatlar arasında Kur'a Talimatnamesine (RG. 29.6.1954 gün ve 3741 gün ve 8741 sayılı) göre kur'a çekilir.

(142a) "Öncelik hakkı (...) kapatma kararı ile değişmiş olduğundan (...)", D.B. 15.4.1970 tarih ve E:1977-6736/K. 1978-3190 sayılı kararı, İdari Yargı, 1978, Sayı:5, s.27.

Pet. K. m.5, Tuz K. 3; Sic Soğ. Mad. Sular H.K. m.3; Tag Oc. Ni. m.5) (143).

Arama hakkı sahibi ancak bir cins maden arayabilir (Maden K. m.12) (144) ve aynı zamanda bu hakkı işletme faaliyeti şekline dönüştüremez (Maden K. m.34) (145).

- (143) Arama hakkı değişik, kanunlara göre değişik isim almaktadır. Örneğin, petrolün araştırılması ile ilgili olmak üzere arazinin yerden ve havadan topoğrafik, jeolojik, jeofizik ve benzeri usullerle moseha ve tetkik edilmesine ve - arama sondajları hariç- Müzumlu ameliye, tecrübe ve jeolojik malûmat almak maksadıyla sondajlar yapılması demek olan jeolojik istikşaf müsaadesine arama hakkı karşılığı olarak "müsaade" denilmesi gibi (Pet. K. m.3/9).
- (144) Ancak arama sırasında aranılan maden ile karışık olarak ortaya çıkan ve jeolojik yapısı itibariyle bu madenle birlikte işletilmesi zorunlu bulunan madenler çıkarsa, arama hakkı sahibi tarafından gerekli teknik bilgi yetkililere bildirilmek ve durum tesbit olunmak şartı ile bu madenlerin de arama ruhsatnamesi kapsamına girdiği ruhsatnamaya yazılır (Maden K. m.12/3). Nitekim Danıştay bir kararında, "(...) Etibank'a ait pirrit madeni sahasında jeolojik teşekkül itibariyle bu madenle birlikte işletilmesi zaruri bulunan çinko cevherinin mahlûten işletme hakkı talebine eklenmesinin Maden Kanunu hükümlerine uygun olmasına (...)" karar vermiştir; DÜD. 25.9.1974 gün ve E:1972/2324, K:1974/3298 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, Yıl:5, Sayı:18-19, s.492.

Arama hakkı belirli süreler için verilmektedir; bu süre Maden Kanununda yeniden uzatılmamak kaydı ile 2 yıl (m.11) olduğu

(145) Bu kurala uyulmaması halinde aramalarda izlenmesi gereken esaslar ve uyulması zorunlu olan koşullar arayıcıya yazıyla bildirilir. Buna rağmen aramaları ihmal ile işletmeye devam eden arayıcının ruhsatnamesi iptal olunur. (Maden K. m.34). Her arama ruhsatnamesi sahasından değeri anlaşılabilirlik için en çok iki bin tona kadar cevherin çıkarılmasına ve numune olarak imrarına izin verilir. (Maden K. m.35). Bu miktarın aşılması halinde, aşılan miktar Hazine malı sayılır (Maden K. m.36/1).

Arama hakkına sahip olanların cevher çıkartabilmeleri Devlet hakkını ödemeleri koşuluna bağlıdır. "Maden arama veya işletme hakkına sahip bulunmadan maden cevheri çıkaranlar cezalandırılır ve çıkarılan cevher müsadere edilir. Müsadere imkânı ortadan kalkmış olan cevherin devlet hakkı tarifesindeki kıymeti üzerinden hesaplanarak tahsil edilecek bedeli veya daha yüksek ise satış bedeli müsadere olunacak cevher yerine geçer", Y4HD. 19.2.1975 gün ve E.973/9883/K.2127 sayılı kararı, İlmî ve Kazai İctihatlar Dergisi, Sayı:169, 1975, s.3576.

Devlet hakkı her yıl tesbit olunan miktarlar üzerinden alınır. Örneğin, 1.3.1978 tarihinden 28.2.1979 tarihine kadar madenlerden alınacak Devlet Hakkı Tarifesi için bkz. (RG. 20.2.1978 gün ve 16206 sayılı), Petroldeki Devlet hakkı için ayrıca bkz. (Pet. K. m.56).

Aramaların, Maden Arama Sahası Kroki Talimatnamesi (RG. 25.6.1958 gün ve 9941 sayılı) hükümlerine göre düzenlenmiş olan, krokiye uygun şekilde yapılması zorun-

halde, Petrol Kanunda 3 yıl olup (m.55/1), hüsniniyetli arayıcı için 2 yılı geçmemek üzere uzatılma olanağı da vardır. Tuz Kanunu, kaya tuzunun arama süresini 2 yıl ile sınırlamıştır. (Tuz Tüzüğü m.5) Halkın kullanabileceği alan petrol kanunda 50.000 hektarla sınırlandırılmışken (m.53/1) diğer kanunlar böyle bir sınırlandırmayı öngörmemiştir.

Arama hakkı sahibinin, işletme olanağı bulunan bir maden damarı bulunmuş olması ve bulunan madenin gerek nitelik ve gerekse nicelik yönünden bir işletme kurulmasına elverişli cevheri ihtiva etmesi halinde, maden "bulunmuş maden" sayılır ve o madenin arayıcısı da, madenin "bulucusu" olur. (Maden K. m.49/2) (145)).

ludur. Herhangi bir anlaşmazlık çıkması halinde, arayıcı tarafından gerekli olan masraf Maden Tetkiklerinde Yolluk ve Masraf Yönetmeliği (RG. 30.3.1966 gün ve 12264 sayılı) hükümlerine göre ödenmek koşulu ile mahalline gidilerek kroki, arama sahasına uygulanır.

(145) Ancak bir madenin bulunmuş maden sayılması ve arayıcının bulucu sıfatını kazanabilmesi şu koşullara bağlıdır:

1- Arama hakkı sahibi madeni ruhsatnamenin yürürlük süresi olan 2 yıl içinde bulmalıdır.

2- Bulduğu madenin işletme hakkının kendisine verilmesi için bulucu başvuruda bulunmalıdır.

C- Bulucunun Rüçhan Hakkı

Bir maden "bulunmuş maden" sayıldıktan sonra işletme hakkına konu olabilir. Madenin bulucusuda, ilk işletme hakkını elde etmede "rüçhan hakkı"na sahip olur (Maden K. m.50) (147).

Rüçhan hakkı sahibi olan bulucu, bu hakkı bizzat kullanabileceği gibi üçüncü bir şahsa da devredilir (Maden K. m.53/4).

3- Başvuru üzerine Bakanlıkça Keşif ve Tahkikat Yönetmeliği (RG, 11.12.1963 gün ve 11578 sayılı) ne göre yaptırılacak tahkikatla madenin hem nitelik ve hem de nicelik itibariyle işletilmeye uygun olduğu tesbit olunmalıdır (Maden K, m,49, 51),

(147) Rüçhan hakkı sahibinin bulunmuş madeni işletebilmesi madenin ne suretle işletileceği konusunda bakanlıkça hazırlanmış olan şartnamenin kendisine tebliğinden itibaren 3 ay içinde madeni işletmeye hazır olduğunu bakanlığa bildirmesine bağlıdır (Maden K, m,53/2). Aksi takdirde işletme hakkı Bulunmuş Madene Talip Araması Talimatnamesi (RG, 29.6.1954 gün ve 8741 sayılı) gereğince belirlenen üçüncü kişilere verilir (Maden K, m,54). Ancak, Danıştay Dava Daireleri Kurulu "Anayasamızın 130 ve 2805 sayılı Etibank Kanununun 4 ve 6 inci maddeleri hükümleri karşısında, bulunmuş sayılan Fosfor Tuzu madenine ait işletme imtiyazının ihaleye çıkarılmaksızın Etibank'a verilmesinde isabetsizlik bulunmadığı"na karar vermiştir. Danıştay Dava Daireleri Kurulunun 3.6.1977 gün ve E:1975/2, K:1977/262 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, Yıl:8 Sayı:28-29, 1978, s.212 vd.

2. İŞLETMEYE İLİŞKİN HAKLAR

A. İşletme Hakkı Talebi:

Maden bulunup, bulunmuş bir maden olarak Maden siciline (148) kaydedildikten sonra (Maden K. m.49) işletme safhasına geçilir.

Bu safhada, maden işletme hakkının kendisine verilmesini talep eden arayıcının bu talebdan doğan hakkına "işletme hakkı talebi" denir (Maden K. m.58). Talebin, İşletme Hakkı Talebi Yönetmeliği (149) hükümlerine uygun şekli yapılması gerekir (150).

-
- (148) Bulunmuş madenin Maden Siciline kaydı, Maden Sicili Tüzüğü'nün (RG. 17.6.1961 gün ve 10031 sayılı) öngörüldüğü şekilde yapılır.
- (149) RG. 27.1.1964 gün ve 11617 sayılı. Değişiklik ve bir ek madde eklenmesi hakkındaki Yönetmenlik için bkz. RG: 8.5.1977 gün ve 15931 sayılı Petrol hakkı iktisadına ilişkin yapılacak müracaatlarında bu konudaki Talimatname (RG. 5.10.1955 gün ve 9121 sayılı) hükümlerine uygun olması gerekir.
- (150) İşletme hakkı talebinde herhangi bir eksiklik veya yanlışlık olduğu takdirde düzeltilmesi veya tamamlanması için müracaatçıya 6309 sayılı Maden Kanununa 271 Sayılı Kanunla Eklenen 1 ve 2 nci Maddelerin Sureti Tatbi-

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca talebin incelenmesi serunucunda, talep konusu maden, aramaların yeter-sizliği veya olumlu sonuç vermemesi gibi sebeplerle bulunmuş maden olarak sayılacak durumda değilse işletme hakkı talebi red olunur (Maden K. m.60/1) (151).

kini Gösterir Yönetmelik (RG. 12.7.1967 gün ve 12645 sayılı) hükümlerine göre iki aydan az ve bir yıldan fazla olmamak üzere mobil verilir.

- (151) Aramaların yeter miktarda yapılmış sayılabilmesi için, ruhsatname sahasının jeolojik bünyesine göre aranacak maden cevherini ihtiva etmesi muhtemel yerlerde için niteliğine göre yarma, galeri, kuyu veya sondajlarla yoklamalar yapılmış olması ve maden cevherine tesadüf edilen yerlerde damar veya yığının kalınlığı, genişliği gibi rezervin tesbitinde esas olacak hususların belirlenmesi için çalışmaların yapılmış olması gerekir. (Maden K. m.60/2). Bir arama ruhsatnamesinin "(...) yürürlük süresi içinde bir işletme tesisine yetecek nitelik ve nicelikte bir maden varlığının meydana çıkarılmamış olması (...) halinde arama işletme hakkı talebinde bulunamaz", DGD. 3.2.1975 gün ve E:1974/4918, K:1976/376 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, Yıl:7, Sayı:24-25, s.346; Ayrıca bkz. DGD. 21.10.1974 gün ve E:1974/2659, K:1974/3650 sayılı kararı,

Maden işletme hakkının verilmesini talep eden arayıcı, bu talebdən meydana gelen hukukunu, üçüncü kişilere devredebilir (Mad. K. m.58/1).

B- İşletme Hakkı:

Bulunmuş madenin ne şekilde işletileceği konusu, madenin niteliği ve niceliği, ekonomik ve teknik koşulları, ülke ekonomisindeki çeşitli ihtiyaçlara göre yeri ve önemi, normal bir işletme sonucunda ne kadar süre içinde tüketileceği hususları gözönünde tutularak belirlenir.

Madenin mümkün olan en verimli şekilde ve ülke çıkarlarına en uygun biçimde, en küçük parçasının bile ziyan edilmeden işletilmesi amacıyla işletme hakkı, ruhsatname veya imtiyaz hakkı şeklinde verilebilir. Esas itibarıyla "imtiyazlı madenler ile işletme ruhsatnameli madenler arasında süre dışında hiçbir hukuki fark yoktur" (152). Farklı olan husus, hak sahibi olacak kişiler ve hakların verilmiş biçimidir.

(152) B3D. 23.5.1974 gün ve E:1974/243, K.1974/270 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, Cilt:5, Sayı:18-19, s.251. Ruhsatname ile imtiyaz arasındaki farkla ilgili ayrıcalıklar şunlardır:

a- İşletme Ruhsatnamesi:

İşletme ruhsatnamesi, ruhsat sahibine belli bir alanda belli süre içinde ruhsatname konusu olan madenin işletilme hakkını verir. Ruhsatname kapsamına giren alan ve ruhsatname süresi ayrı kanunlarda ayrı şekillerde düzenlenmiştir. Örneğin, Maden Kanununda 10 yıldan az 15 yıldan fazla olmayan (m.62/5) süre Petrol Kanunda 20 yıl (m.65/1), Tuz işletmelerinde 15 yıl (Tuz. T. m.9) Taş ocakları Nizamnamesinde

- 1- İşletme Ruhsatnamesi nitelik ve nicelik itibariyle büyük önem taşımayan madenler için verilir. İşletme imtiyazı nitelik ve nicelik itibariyle büyük önem taşıyan madenlere verilir.
- 2- Ruhsatname Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca verilir imtiyaz Bakanlar Kurulu kararıyla verilir.
- 3- Ruhsatname süresi 10 ile 15 yıldır.
- İmtiyaz süresi 40 ilâ 99 yıldır.
- 4- Ruhsatnamayı gerçek kişiler alabilir.
- İmtiyaz gerçek kişilere verilmaz
- 5- Ruhsatnamaya konu olan madenler ipotek edilemez. İmtiyaz konusu olan madenler ipotek edilebilir", ERKİMEN, Nizamettin: Madenler Kanunu, İstanbul 1957, s.85.

ise 25 yıla kadar (m.13) (153) olabilmektedir (154). İşletme Alanları da değişiktir. Örneğin, Maden Kanununun öngördüğü işletme alanı 2 bin hektar (m.46) iken, Petrol Kanununda bu miktar 25 bin hektardır (m.61) (155).

(153) İşletme süresinin sonunda taşocajının, yeniden eski işleticisine verilmeyerek "(...) idarece artırmaya çıkarılıp fazla rüsum teklif edene ihale olunması (...)" zorunludur. Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararı, 30.11.1963 gün ve E:963/584, K:963/323 sayılı kararı; (RG. 20.6.1964 gün ve 11733 sayılı); Ayrıca bkz. Y4HD. 19.10.1965 tarih ve E:964-2353/K:4999 sayılı kararı. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin Seçilmiş Son İçtihatları, II, İstanbul Barosu Dergisi eki, İstanbul 1966, s.143; "Taşocajı açmak, işletmek ve ruhsat temdidi için mal sahibince verilen iznin ruhsat süresi içinde geçerli olur ve her işletme ruhsatı ve temdit isteminde bu iznin aranması gerekir", D8D. 27.6.1977 tarih ve E:1976-5291/K:1977-4793 sayılı kararı, İdari Yargı, 1978, Sayı:2, s:59.

(154) Sıcak ve Soğuk Şifalı Maden Sularına İlişkin Kanunlarda süreye ilişkin herhangi bir açık hüküm yoktur.

(155) Taş ocakları Nizamnamesi, Tuz Kanunu ve Salara ilişkin kanunlar işletme alanı ile ilgili sınırlama getirmemişlerdir.

b- İşletme İmtiyazı:

İşletme konusu olan madenin niteliği ve niceliği daha uzun süreli olarak işletilmesini gerektiriyorsa maden, işletme imtiyazı şeklinde işletilir. İşletme imtiyazı süresi 40 yıldan az 99 yıldan fazla olamaz. 99 yıldan daha az süre için verilmiş olan imtiyaz müddeti, gerektiğinde 99 yıla kadar çıkartılabilir (Maden K. m.63/3).

"Bir kamu tasarrufu niteliğinde" (156) olan maden imtiyazı sözleşmesi 521 sayılı Danıştay Kanununun (157) 50/A ve 53/B maddeleri gereğince Danıştay'ın incelemesine tâbi-
dir (158).

(156) MÜDÜRREİSOĞLU, Hakkı: Danıştay Kanunu ve İlgili Mevzuat, Gerçekler, İctihatlar, Açıklamalar, Ankara 1974, s.141.

(157) RG. 31.12.1964 gün ve 11895 sayılı.

(158) İşletme imtiyazının verilmesindeki uygulamaya örnek olarak Bakanlar Kurulunun 5.12.1961 gün ve 617 sayılı kararını verebiliriz: "Muğla Vilâyetinin Milâs kazası na bağlı Alakilise mevkiinde bulunan linyit madeninin (45-Kırkboğ) yıl müddetle işletilmesi imtiyazının ilişk mukavelename ve partnameye tovfikan Ören Madencilik Türk Anonim Ortaklığı uhtesine verilmesi ve bu imtiyazın % 1 nispetinde devlet hakkına tabi tutulması; Sanayi Bakanlığının (...) yazısı ve Danıştay Başkanlığı

3- SAİR HAKLAR

Petrol arama ve işletilmesi riskli bir faaliyettir (159). Bu riskin dağıtılması yatarımcı sermaye için zorunludur. Bu nedenle, petrol arayıp üreten petrol hakkı sahibine petrol sanayinin belli risksiz kollarında kendi ürettiği ham petrolü işleme tâbi tutması inkânı tanınmalıdır. Söz konusu inkân

nın (..) yazısı ile gönderilen 3 üncü Daire ve Genel Kurul mazbataları üzerine, 6309 sayılı kanunun 63 üncü maddesiyle 115 inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunca 5.12.1961 tarihinde kararlaştırılmıştır" (RG. 22.12.1961 gün ve 10990 sayılı).

- (159) Zira, açılan her tip arama kuyusunun yüzde yirmisinde petrole rastlanmaktadır. Arama kuyuları ile bulunan yeni petrolü sahaların ekonomik anlamda ticari verime sahip olanlarının sayısı ise yüzde iki civarındadır. Yani bulunan her petrolü araziden en aşağı bir milyon varillik ham petrol rezervine sahip olan sahaların sayısı yüzde iki olarak kabul edilmektedir. Bir milyon varilden az ham petrole sahip arazilerin bulunmasını ticari anlamda keşif kabul etmeyen ve bundan başka petrolün vasıflı olmasını da isteyen bir sanayide arama ve işletmenin riski hakkında kolayca fikir edinilebilir" GÖGER, s.137.

tasfiye ve nakliye işlemleri ile sınırlıdır (160). Nitekim Petrol Kanunu, yapılabilmesi müsaade arama veya işletme ruhsatnameleri alınmasına bağlı bulunan faaliyetler dışında kalan ve yalnızca belgede belirtilen işleri yapmak üzere sahibine bu kanun hükümleri içinde faaliyette bulunma hakkını veren bir "belge"nin verilebileceğini öngörmüştür (m.80/1). Belge süresi en fazla 30 yıldır. Bu süre Bakanlar Kurulu Kararı ile 10 yıl daha uzatılabilir (m.80/2) (161).

Hak sahibi olan kimse bu süre içinde belge konusu bulunan tasfiye ve nakliye faaliyetlerine ilişkin işlemlerde bulunup sair petrol ameliyatında bulunamaz.

(160) "Ancak uygulamada petro-Kimya'nın da petrol ameliyeti kavramına giren belge konusu bir faaliyet olduğu anlaşılmaktadır. Yabancı petrol ile yapılan belge konusu petrol ameliyatına da petrol kanununun özel rejiminin tanındığı bir gerçektir" GÖGER, s.137.

(161) Süreye ilişkin bu hüküm kanunu sonradan 1702 sayılı Petrol Reformu Kanunu (RG. 18.4.1973 gün ve 14511 sayılı) ile eklenmiştir. Değişiklikten önce böyle bir hüküm olmadığı için Petrol Tüzüğü (RG. 13.9.1955 gün ve 9102 sayılı) bu süreyi 80 yıl olarak kabul etmiştir (Pet. T. m.126/1).

IV- MAKLARIN VERİLMESİ

1- BAKANLIK VE BAKANLIĞA BAĞLI KURULUŞLAR TARAFINDAN VERİLEN MAKLAR

"Genel olarak yurdumuzun maden, petrol gibi doğal kaynaklarının sanayi ihtiyaçlarına ve kamu yararına uygun bir şekilde geliştirilmesini, işletilmesini ve kullanılmasını sağlamak" (162) amacı ile kurulmuş olan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, madenler üzerinde yetkili olan tek bakanlıktır (163). Bakanlık sahip olduğu bu yetkiyi bizzat kullandığı gibi, Kuruluşuna dahil olan daireler eliyle de kullanabilir.

(162) 50. Yıl'da Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları, s.12.

(163) Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı kuruluncaya kadar madenler üzerinde çeşitli bakanlıklar yetki sahibi idi. Örneğin, Sanayi Bakanlığı (Maden K. m.2, 18, 25, 29, 36), Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı (Maden K. 31, 39, 51, Pot. K. m.39). İç İşleri Bakanlığı (Maden K. 2) gibi. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının, 4951 sayılı Bakanlıklar Kuruluşu Hakkındaki Kanunun (RG. 17.9.1946 gün ve 6410 sayılı) 1 inci maddesi gereğince, 25.12.1963 gün ve 11590 sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Bakanlar Kurulu Listesi ile kurulmasıyla bütün yetkiler bu bakanlığa geçmiştir.

A- Bakanlık Tarafından Verilen Haklar:

Arama ve işletme faaliyetinde bulunabilmek için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na verilecek olan arama ve işletme hakkına sahip olmak gerekir (Maden K. m.9, 29/2). Dileyen her kimsenin arama ve işletme hakkına sahip olması mümkün değildir. Nitekim Maden Kanunu, arama ve işletme hakkının, medeni hakları kullanmaya yeterli bir Türk vatandaşına (164) veya madencilik yapabileceği statüsünde yazılı ve Türk kanunlarına göre kurulmuş olan bir tüzel kişiye (165) verilebileceğini öngörmüştür (m.13, 62).

(164) Türk vatandaşı olup da madencilik yapamıyacak olan kişiler için bkz. Maden K. m.7.

(165) "(...) bu maddede şirketlerin Türk kanunlarına göre kurulmuş olması yeterli olup kurucularının veya sermaye-lerinin yabancı olmasında bir sakınca görülmemiştir. Aksine maden servetlerimizin işletilmesinde yabancı sermayenin teşvik görmesi düşüncesiyle hareket edilmiştir (...)", Maden Kanunu Gerekeçesi, T.B.M.M. Ceridesi, Devre:IX, İçtima: 4, C.29, 1954, S. sayısı 304, s.6. Yabancı sermayenin madencilik sektörüne ne ölçüde yatırım yaptığı konusu için bkz. Türkiye'de Yabancı Sermaye (Nevzuat ve Uygulama) 1974, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayınları, Ankara 1974, s.37-45.

Koza, bulunmuş maden (Maden K. m.49/2) üzerindeki bulucunun rüçhan hakkı (Maden K. m.50/2) de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca tesbit olunarak hak sahibine verilir. Bilindiği gibi, ülkemizde tuz üretimi Devletin tekelinde (Tuz K. m.1) olup kaya tuzlarının işletilmesi bu tekel dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte tekel dışı bırakılan tuzların aranıp işletilmesi yine de izne bağlı tutulmuştur. Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na verilen bu izinle (Tuz Tüz. m. 5,9) izin sahibi "tuzla işletme hakkı"nı elde etmiş olur.

B- Bakanlığa Bağlı Kuruluşlarca Verilen Haklar:

Petrol Kanununun ve petrol mahsulleri ile ilgili diğer mevzuatın uygulanma görevi, tüzel kişiliği haiz, katma bütçeli ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir (Pet. K. m.17). Buna göre, müsaade, arama ruhsatnamesi, işletme ruhsatnamesi ve belge gibi petrol emeliyatı yapma hakkını vermeye petrol işleri Genel Müdürlüğü yetkilidir (166).

(166) Ancak, Genel Müdür Petrol hakkını vermeden önce "(...) talebin milli menfaatlere ve kanunun amacına uygun olup olmadığını (...) Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanından sorarak ve onun onayını almak zorundadır (Pet. K. 20/san).

Petrol hakkı elde edebilmek için Türkiye Cumhuriyeti kanunları ile yabancı devletler mevzuatına göre tacir sıfatına sahip kişi olmak gerekir. Gerçek kişilere petrol hakkı verilmediği gibi Kollektif ve adi komandit şirketler de bu hakkı elde edemezler (167) (Pet. K. m.6).

2- BAKANLAR KURULU KARARIYLA VERİLEN HAKLAR:

Maden kanununa göre, maden işletme izni, Bakanlar Kurulu Kararıyla ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na hazırlanarak Danıştay'ca incelenip onaylanan (168) şartname hükümlerinin kabulü koşuluyla verilebilir (m.63).

"Dünyanın her tarafında büyük ve ciddi teşebbüsler ancak anonim veya limitet şirketler tarafından başarılmıştır. Büyük ve milli servetle alakalı maden işletmelerinin böyle bir şirket tarafından yapılması doğru olur. Teşebbüsün ano-

(167) Petrol hakkı elde edemeyecek kişiler için bkz (Pet. K.12).

(168) Maden izni şartnamelerinin incelenip onaylanması, 521 sayılı Danıştay Kurulunun 50/A ve 53/B maddeleri gereğince üçüncü Daire ve Danıştay Genel Kurulu'nun görevleri içindedir.

nin ve limitet şirket tarafından yapılması, işletme hakkı sahibinin ölümünden veya sair nedenlerle ortaya çıkacak sakıncaları da kaldıracağı (...)” (169) görüşü ile, maden işletme imtiyazının verilmesi bazı kısıtlamalara tâbi tutulmuştur. Getirilen kısıtlamaya göre, maden işletme imtiyazı, madencilik yapabileceği statüsünde yazılı (170) ve Türkkanunlarına göre kurulmuş (171) yalnız limitetve anonim şirketlere verilir (Maden K. m.64).

(169) Bkz. Maden Kanunu gerekçesi, s.14.

(170) “Statüsünde madencilik yapacağına dair hüküm bulunmayan şirkete maden işletme imtiyazı verilmesinin mümkün olmadığı (...)”, D3D. 2.12.1975 gün ve E:1975/391, K:1975/581 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, Yıl:6, Sayı:22-23, s.93.

(171) Şirketlerin tâbiyeti konusunda ayrı görüşler vardır. Örneğin, TOLUN, “(...) Maden Kanunu gereğince Türkiye’de Türk Kanunlarına göre kurulan bir hüküm şahıs veya ticaret şirketi Türk şirketi olarak kabul edilmektedir. Türk Ticaret Kanunu çeşitli sermaye şirketlerinin merkez ve firmalarının tescili hakkında sevkettiği hükümlerle, Maden kanununun yukarıda sözü edilen hükümleri dikkate alınırsa işletme merkezi Türkiye’de bulunan ve Türk kanunlarına göre kurulmuş olan bir sermaye Türk Şirkettir” (TOLUN, Osman: “Türk Hukukunda Sermaye Şirketlerinin Tâbiyeti”, Ban.ve Tic.Huk.Araş.Erst.III üncü Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 13-18 Mayıs 1963,

Buna göre, işletme intiyazı alacak limitet veya anonim şirketin Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş bulunması yeterli olup, kurucularının tâbiyeti veya sermayesinin kaynağı bakımından herhangi bir sınırlamaya tâbi değildir (172). Petrol Kanununa göre belge hakkının (173)

s.485 vd.) görüşünü savunurken, BİRSEN, "(...) hangi sermaye şirketlerinin Türk Tâbiyetinde sayılacakları meselesi Maden Kanununun çevresi için de değil, diğer kanun hükümlerine göre çözülecektir. Diğer kanun hükümlerine göre Türk sayılan sermaye şirketleri Maden Kanunu bakımından da Türk sayılacaktır. Şu duruma göre, Türk hukukunda genel kaide idare merkezi Türkiyede olan sermaye şirketlerini Türk tâbiyetinde saymak olduğundan, maden kanununun uygulanmasında aynı ölçüye başvurulacaktır" görüşünü ortaya koymuştur, BİRSEN, Komâlettin: "Sermaye Şirketlerinin Tâbiyetinin Tayininde Türk Hukuk Sistemi", Ban.ve Tic.Huk.Araş.Enst, III Üncü Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 13-18 Mayıs 1963, s.511 vd.). Bu konuda ayrıca Drz. ERDEMİR, Nihâl: "Genel Olarak Şirketlerin Tâbiyeti" Bank. ve Tic.Huk.Araş.Enst, III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası 13-18 Mayıs 1963, s.459-472; TEKİNALP, Gülözen: "Türk Yabancılar Hukuku", İstanbul 1975; ARAT, Tuğrul, "Ticaret Şirketlerinin Tâbiyeti", Ankara 1970; GÜRAL, Jale: "Hususi Hukuk Tüzel Kişilerinin Milletletlerarası Mevcudiyeti", Ankara 1956.

- (172) İntiyaz sözleşmelerinin hukuki niteliği tartışmalıdır. Bir görüşe göre, maden intiyaz sözleşmeleri, kanun hükmü gereği idari sözleşmedir. Diğer bir görüşe göre ise, Ma-

verilmesi de Bakanlar Kurulu Kararıyla tanımlanan bir işlemdir. Nitekim, Bakanlar Kurulu, kollektif ve adi komandit şirket dışında kalan ve Türk kanunları ile yabancı devlet mevzuatına göre tacir sayılan tüzel kişilere, belge hissesinin yarısından fazlası Devlete ait olmak kaydıyla belge verebilir (Pet. K. m.6).

den kanununda maden imtiyazı sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların idari yargı mercilerinde çözümleneceğine dair herhangi bir hüküm bulunmaması nedeniyle idari sözleşme niteliğinde değildir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. BİLGİN, Pertev: Uyuşmazlık Mahkemesi ve Danıştay İçtihatlarına Göre İdari Sözleşmenin Kriteri, İstanbul 1970; MERİÇ, Osman: "İdari Sözleşme Müessesesinin Doktrin ve İçtihatla İşlenmiş ve İşlenmemiş Yönleri", Danıştay Dergisi, Yıl 1973, S.11, s.66-81, Aynı konuda DURAN, Lütfi: "Türk Hukukunda İdari Mukaveleler", İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, cilt XXX, No:1-2, s.120-125. Kamu hizmeti imtiyazı ile maden işletme imtiyazı arasındaki benzerlik ve ayrıcalıklar konusu için ayrıca bkz. ONAR, s.951 vd.

(173) Belge hakkı konusu için bkz. bu tezde "Sair Haklar" bölümü. İKİNCİ BÖLÜM, §.3, III, 3.

3- MAHALLİ İDARELER TARAFINDAN VERİLEN HAKLAR

Taşocağı maddelerinin işletilmesi için ruhsatname veya ilmühaber (174) alınması gerekir (m.5,7).

Mahalli idarelere gelir getirmesi için (175) 6664 sayılı Taş ocakları Muamelâtının Tedviri ve Varidâtının Tahsil-

(174) Gerçekte ruhsatname ile ilmühaber arasında bir ayrıcalık olmayıp nitelikleri itibariyle aynıdır. Ancak kanun, sınırlı arazi üzerindeki işletme için ilmühaber (m.7), Devlete ait arazi üzerindeki işletme için ruhsatname (m.5) verileceğini belirtmiştir.

(175) Taşocağı maddelerinin mahalli idarelere gelir getirmesi düşüncesiyle devredilmiş olmaları, söz konusu idareler için malî bir kaynak yaratılması, açısından olumlu karşılanmış, fakat, sırf gelir getirmesi amacıyla bu maddelerin devrinin ülke madenciliğine yarar değil zarar getireceği görüşü ile de eleştirilmiştir. Bu görüş ve eleştiriler için bkz. BAŞPINAR, Recep: "Yerinden Yönetim İdarelerinin Parasal Sıkıntıları ve Gerekince Yararlanılmayan Bir Kaynak: Taşocakları Resmi", Türk İdarociler Dergisi, Yıl:40, Sayı:357, Şubat 1977, s. 81-87; GÖKÇENE, Fikri: "Taşocaklarından Alınan Resim ve Harçların İl Özel İdare Gelirleri İçindeki Yeri", İller ve Belediyeler Dergisi, Yıl:28, Sayı:318, s.170-172; Taşocaklarından alınan resim ve harçların alınma şekli ve miktarı konusu için ayrıca bkz. YÜCEL, Faik-SOYLU, Tahir: "Mülkiye Müfettişleri Özel İdare Hesap İşleri Teftiş Rehberi, Ankara 1977, s.15-19.

nin Vilâyet Hususi İdarelerine Ait Olduğu Hakkındaki Kanunla (176) İl Özel İdarelerine devredilmiş olan taşocaklarının işletme ruhsatnameleri de idarelerce verilmektedir (177).

İşletme ruhsatnamesinin kime verileceği konusunda Maden ve Petrol kanunlarında olduğu gibi ayrıcalıklı hükümler yoktur. İşletilmesi açık artırmaya çıkartılmış bulunan (178) ocağın işletme ruhsatnamesi açık-artırmayı kazanan kimseye Vilayet Daimi Encümeni tarafından verilir (179).

(176) RG. 24.2.1956 gün ve 9242 sayılı.

(177) "Taşocakları Muamelesinin Tedviri ve Varidatının Tahsilinin Vilayet Hususi idarelerine Ait Olduğu Hakkındaki 6664 sayılı kanunun 1 inci mad. hükmü gereğince taşocakları işletme ruhsatnamesi verilmesi hususu İl Özel İdarelerince yerine getirilecektir. Bu konuda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı kanunlarla tanınmış bir yetkiye sahip bulunmaktadır" D.D. E:1974/3389 ve K:1975/1233 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, Yıl:6, Sayı:20-21, s.473.

(178) Bkz. 6664 sayılı kanun m.1.

(179) "(...) taşocaklarına ait işletme ruhsatnamesi verilmesi (...) Vilayet Daimi Encümenlerine ait bulunmaktadır", D8D. 28.12.1960 gün ve E:960/5632, K: 960/3941 sayılı kararı, AKURAL, Sami - ZİYİLİN, Çetin: Danıştay Sekizinci Daire Kararları (1960-1963), Ankara 1963, s.160. Ancak "bir köye ait mer'a üzerinde taşocağı ruhsatı ve-

İşletmeleri Devlete ait olmakla beraber, üçüncü kişilerce de işletilebilin içmeye ve yıkanmaya mahsus şifalı sıcak ve soğuk sulara (180) ait işletme ruhsatnamelerinin kimin tarafından ve ne suretle verileceği konusunda belli bir hüküm olmadığı için uygulamada görülen aksaklıklar Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu kararıyla giderilmiştir. Buna göre, "(...) İl Özel İdareleri bu suları (...) taliplerine işletme ruhsatnamesi vermek suretiyle ihale edebilme imkânına sahiptirler" (181).

rilmesi, o köyün mera gereksiniminin bulunmaması kurguluna bağlıdır" (Taş Oc.Ni.m.6), D.D. 25.3.1976 tarih ve E:1971-5803/K:1976-1154 sayılı kararı, Danıştay Dergisi; Sayı:24-25, 1977, s.359. Öte yandan 6831 sayılı Orman Kanununun (RG. 8.9.1956 tarih ve 9402 sayılı) 18. maddesi "devlet ormanları hudutları içinde veya dört kilometreye kadar uzaklıkta olan yerlerde" ocak kurulmasının orman idaresinin iznine bağlı olduğunu öngörmektedir; bu konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. Y13HD. 27.3.1978 tarih ve E:207/K:1336 sayılı kararı, Yargıtay Kararlar Dergisi, 1979, Sayı:2, s.277.

(180) Bkz. 4268 sayılı kanunun 6977 sayılı kanunla değişik 2 nci m.

(181) Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, 24.3.1973 gün ve E:1970/8, K:1973/5 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, Yıl 3, sayı 12-13, s.188. Konuyla ilgili İçişleri Bakanlığının görüşü için ayrıca bkz. AYTAÇ, Fethi: Açıklanmalı Özel İdare Mevzuatı (İlgili Yasal Hükümler), Ankara 1978, s.246.

V- HAKLARIN DEVRİ

1- GENEL OLARAK

Madencilik faaliyetine ilişkin hakların devri mümkündür (182). Devlet, hüküm ve tasarrufu altında bulunan madenler üzerinde hak elde edilmesini sıkı kayıtlara bağladığı gibi devir için de bir takım şartları öngörmüştür. Devir işleminin geçerlilik kazanması bu şartların gerçekleşmesi ile mümkündür. Nitekim madencilğe ilişkin hakların verilmesinde söz sahibi olan bakanlık (veya diğer kamu kuruluşları) (183) bu hakkın devrinde de yine söz sahibidir. Bu nedenle, devir işleminin gerçekleştirilmesi için bakanlığın (veya diğer kamu kuruluşlarının) devir işleminin yapılmasında kamuni bir sakınca görülmediğini içeren izine istihsal etmek gerekir. İzni verecek olan merci ise hakkın niteliğine göre belirlenir. Gerekli olan iznin alınmış olması devir işleminin tamamlanması için yeterli değildir. Hakkı devir alacak olan kimse yetkili memur önüne giderek ayrıca devir

(182) Bkz. Maden K. m.39,58,150/A; Pet. Tüz. m.62,66; Taş. Oc. Ni.20.

(183) Hakların verilmesi konusu için bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, Şb3. IV.

boyanında bulunmalıdır. Görülüyor ki Devlet, hüküm ve tasarrufu altında bulunan madenlerin, üçüncü kişilerce tasarrufuna ancak belli şekil şartları içinde imkân tanımaktadır. Bu bakımdan, "maden hukukunda şekle uygunluk esastır" (184). Devir işleminin de karun koyucunun öngördüğü şekilde yapılması gerekir (185).

2- İZİN İSTİNSALI

A- İzni Verecek Olan Mercii:

Hakkın netiliğine göre izni verecek olan merci şunlar olabilir:

(184) D8D. 13.5.1972 gün ve E:1971/1990-1991, K:1972/1858 sayılı kararı, Deniştay Dergisi, Sayı:9-10, 1973, s.322.

(185) "(...) Taş ocakları nizamnamesinin 20. maddesi hükümlüncü ruhsatnamenin devri belli geçerlilik şartına bağlıdır. Taraflar devri, bu şekle uymadan (...) yapmış olmalarına göre, sözleşme hukukça geçerli sayılmaz (...)", YHGK. 12.4.1976 gün ve E:1966/4-1732, K:509 sayılı kararı, Resmi Kararlar Dergisi, 1969, s.249; Y4HD. 24.11.1965 tarih ve E:964-8631/K:6312 sayılı kararı, Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin Seçilmiş Son İctihatları, II, İstanbul Barosu Dergisi eki, İstanbul 1966, s.142.

a- Bakanlık ve Bakanlığa Bağlı Kuruluşlar:

Madencilik faaliyetinden doğan hakkın bakanlık (186) veya bakanlığa bağlı kuruluşlarca (187) verilmesi halinde bu hakkın devrine izin verecek olan merci de bakanlık veya bağlı kuruluşu olmaktadır.

b- Bakanlar Kurulu:

Madenlere ilişkin işletme imtiyazı (188) ve Petrol Kanunu'na göre verilen belge hakkının (189) devir edilebilmesi için gerekli olan izin Bakanlar Kurulunca verilmesi gerekir (190).

-
- (186) Bakanlıkça verilen haklar için bkz. Maden K. m.9 29/2, 49/2; Tuz Tüz. m.5,9. Ayrıca bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, IV, 1, A. Arama ruhsatının devri ile ilgili olarak bkz. KURTOĞLU, Serda: "Maden Ruhsatnamesinin Devri Hakkında Bir Temyiz Kararı", Ankara Barosu Dergisi, 1959, Cilt:16, Sayı:4-5, s.216 vd.
- (187) Bakanlığa bağlı kuruluşlarca verilen haklar için bkz. (Pet. K. m.17). Ayrıca bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, IV, 1, B.
- (188) İşletme imtiyazı için bkz. Maden K. m.63.
- (189) Belge hakkı için bkz. Pet. K. m.6.
- (190) İmtiyaz hakkının devrine örnek olarak Bakanlık Kurulunun 8.12.1961 gün ve 6/25 sayılı şu kararını gös-

c- Mahalli İdareler:

Taşocajı madenleri ile içmeye ve yıkamaya mahsus şifalı sıcak ve soğuk maden sularına ilişkin bir hakkın devri söz konusu olduğunda, bu devir işlemine izin verecek olan merci il özel idareleridir (191), (192).

terobiliriz: "Muğla ilinin Köyceğiz ilçesine bağlı Bezkeş Köyü ile Fethiye ilçesine bağlı Eldirekdağı Köyü sınırları içerisinde bulunan iki adet krom madeninin, 29.1947, 6.2.1953 tarihli ve 3/6357, 4/182 sayılı kararname ile Cemal Hünel uhdesine ihale olunan ve 6309 sayılı kanunun 150 maddesinin (A) bendi gereğince Montan Madencilik Türk Anonim Şirketine devredilmiş bulunan, işletme imtiyazının, imtiyaz sahibinin Devlete karşı haiz olduğu hukuk Hünel Madencilik Limited şirketine devredilmesine izin verilmesi; Sanayi Bakanlığının 25.11.1961 gün ve (...) sayılı yazıları üzerine mevkûr kanunun 89 uncu maddesine göre Bakanlar Kurulunca 8.12.1961 tarihinde kararlaştırılmıştır", (RG. 27.12.1961 gün ve 10994 sayılı).

- (191) Mahalli idarelerce verilen haklar konusu için bkz, bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, IV, 3.
- (192) "(...) ruhsat verilmiş bir taşocajının başka bir kimseye devri il daimi encümeni huzurunda ve komisyonun izniyle yapılabileceğinden (...)", D8D, 15.2.1965 gün ve E:1964/3294, K:1965/885 sayılı kararı, DİNÇER, Güven-ÇIRAKLIAN, Erol-NECİPOĞLU, Nejat: Danıştay Kararları (1965-1966-1967), Ankara 1967, s.287.

B- İzin Verilme Şartı:

Kanun koyucu, hakkın, "(...) kanuni mâni görülmediği takdirde (...)" (Maden K. m.39/1, 58/1) devrine izin verilebileceğini öngörmüştür. Hakkın devrine hangi hallerin "kanuni mâni" sayılacağı ise, açık değildir. Kanaatımızca merciince araştırılacak olan husus, devredenin Devlete karşı olan yükümlerinin devralan tarafından aynen kabul edilip edilmediği konusu olmalıdır. Zira hakkın verilmesi sırasında, kamu yararı düşüncesiyle, hakkın verileceği kimseyden istenen bir takım yükümler devir alacak kimseden istenmemesi, çelişki teşkil eder. Esasen, bu husus kanun koyucu tarafından "(...) devralacak şahsın, devredenin Devlete karşı haiz olduğu hukuk ve tabii bulunduğu vecibe, taahhüt ve mükellefiyetleri ayrıca ve tamamen kabul ettiği (...)" (Maden K. m.39/2, 58/2) şeklinde ifade olunmuştur (193). Nitekim merciince "kanuni mâni" olarak ileriye

(193) Gerçekte, bu üç sözcük (vecibe, taahhüt ve mükellefiyet) geniş anlamıyla aynı amacı ifade ederler. Burada kanun koyucunun teminat altına almak istediği husus, devredenin Devlete karşı olan herhangi bir yükümlünün devir alan tarafından da aynen kabul edilmesi, başka bir anlatımla, Devletin kamu yararı düşüncesiyle yapılması veya yapılmamasını istediği bir yükü-

sürülebilecek olan hususların"(...) kanununu muhtelif maddelerinde derpiş edilen sebeplere" münhasır olduğu, kanunun gerekçesinde açıklanmıştır (194) (195). Bu nedenle, madencilik faaliyetine ilişkin bir hukukundevrine merciince izin verilebilmesi için, devralacak kişinin, devredecek kişinin Devlete karşı olan yükümlünü aynen tamamen kabul ettiğini beyan etmesi gerekir (196).

mün hak sahibi olan kişiler tarafından yerine getirilmesi olduğuna göre bu amaç benzer anlama gelen üç sözcükle yerine "(...) hak sahibinin Devlete karşı olan akdi veya kanuni yükümlerinin (...)" şeklinde ifade edilebilirdi.

(194) Bkz. Maden Kanununun gerekçesi, s.10.

(195) Kanunun muhtelif maddelerindeki yükümler için bkz. Maden K. m.15,30,144/1, 137/9.

(196) "(...) işletme hakkı devralacak kişinin, işletme hakkının verilmesini isteyen Devlete karşı haiz olduğu hukuk ve tâbi bulunduğu vebce, taahhüt ve mükellefiyetleri aynen ve tamamen kabul ettiğini dilekçe ile bildirmesi gerektiği (...)", BDD. 12.5.1971 gün ve E:1970/1763, K:1971/1266 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, Sayı:5, 1972, s.258.

3. DEVİR ŞEKLİ

Bilindiği gibi madenlere ilişkin özel kanunlar, hakların "devrini özel bir şekle (197) bağlamış ve özellikle, kamu yararına bir hizmet gören ruhsatname sahibi gibi, ruhsatnameyi devralacak kişinin de Devlete karşı, kanunda belirtilen bir çok borç ve yükümlülükleri bulunduğunu açık olarak dile getirmiş bulunmaktadır (...). Kanunlarca öngörülen bu şekil, (...) hakka devredecek kişi ve ayrıca madenlerin sahibi olan Devletin, bu iş ile görevli kanuni temsilcisinin iradelerinin belirli konularda birleşmesi suretiyle yapılacak resmi bir hukuki işlemi kapsamaktadır. Binaaleyh, gerek ruhsatname verilmesi, gerekse ruhsatnamenin, aynı yükümlülükleri kabul eden diğer bir kişiye devri işlemleri, Devleti (...) doğrudan doğruya ilgilendiren konudur" (198). Bu bakımdan devir işlemi "resmi şekle tabi tutulmuştur. Bu şekiller

(197) Bkz. Maden K. m.39, 87; Pet.K. m.35/3; Taş.Oc.Ni.20.

(198) Yargıtay Hukuk Bölümü İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 6.7.1970 gün ve E:1967/7, K:1970/6 sayılı kararı (RG. 1.11.1970 gün ve 13654 sayılı).

tam anlamıyla resmi şekilden ibarettir (...). Resmi şekiller sıhhat şartı olduklarından bu şarta riayet edilmedikçe akrit vücut bulmaz ve geçersiz olur" (199). Devir işleminin geçerlilik şartı olan resmi şekle uyma mecburiyetinin sonucu olarak da, devredenle, devralanın Devletin bu iş ile görevli kanuni temsilcisi önünde devire ilişkin irade beyanında bulunmaları gerekir (200), (201).

- (199) Y3HD. 30.12.1966 gün ve E:10213, K:8542 sayılı kararı, Resmi Kararlar Dergisi, 1967, s.169.
- (200) Devletin bu iş ile görevli kanuni temsilcisi hakkın niteliğine göre değişik makamlar olmaktadır. Örneğin, Maden Kanununda ki bir hakkın devri sözkonusu olduğunda Devletin kanuni temsilcisi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı Maden Dairesi olurken, Petrolle ilişkin bir hakkın devrinde Petrol Dairesi, Taşocakları Nizamnamesine ilişkin bir hakkın devrinde ise İl Daimi Encümenleri olmaktadır.
- (201) Noterler önünde yapılan devir vadedi sözleşmeleri de geçerli değildir. Bu konuda bkz. dipnot:198'de anılan içtihadı birleştirme kararı. Ayrıca maden sahaları için genel mahkemelerce veya hakem kurullarınca verilen tes-cil kararlarının yerinde ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca uyulması zorunlu bulunup bulunmadığı konusunda bkz. D3D. 19.1.1978 tarih ve E:1977/35, K: 1978/15 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, 1978, Sayı: 28-29, s.149 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MADENCİLİK FAALİYETİNE İLİŞKİN HAKLARIN TİCARET ŞİRKETLERİNE SERMAYE OLARAK GETİRİLMESİ

§.4. TİCARET ŞİRKETLERİNE SERMAYE OLARAK GETİRİLECEK DEĞERLER

I-- GENEL OLARAK

Ticaret Kanunu, ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilecek olan değerleri 139 uncu m. sinde sayarak göstermiştir. Buna göre, kanunda aksine hüküm bulunmadığı takdirde (202), para, alacak, kıymetli evrak ve menkul değerler, imtiyaz ve ihtira beratları, alâmeti farika ruhsatnameleri gibi

(202) Örneğin, komandit şirketlerde komanditer ortak şahsi emeğini ve ticari itibarını şirkete sermaye olarak koyamaz (TK.m.246).

sinaî haklar (203), her nev'i gayrimenkuller, menkul ve gayrimenkullerin faydalanma ve kullanma hakları (204), şahsi emek (205), ticarî itibar, ticarî işletmeler, telif hakları, maden ruhsatnameleri gibi ekonomik olan sair haklar, ticaret şirketlerine sermaye olarak konabilir.

-
- (203) Sinaî haklar konusu için bkz. ÖÇAL, Akar: "Sinaî Mülkiyetin Ticaret Kanunumuzdaki Yeri", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi (ESADER), Cilt: IX, Sayı:2, 1973, s.319-328. Markaların sermaye olarak getirilmesi konusu için ayrıca bkz. ÖÇAL, Akar: "Markaların Anonim Şirketlere Sermaye Olarak Getirilmesi", İktisat ve Maliye Dergisi, Cilt:XVII, Sayı:7, 1970, s.307-310.
- (204) Gayrimenkullerin ve bunların üzerindeki aynı hakların sermaye olarak getirilmesi konu için bkz. MOROĞLU, Erdoğan: "Ticaret Ortaklıklarına Sermaye Olarak Taşınmaz Mal veya Bunun Üzerindeki Bir Aynı Hakkın Konulması Taahhüdü", EATIDER, Cilt:V, Sayı 2, 1969, s.245-257, İMREĞÜN, Oğuz: "Kollektif Ortaklık Sözleşmesi ve Bu Sözleşme İle Bir Ortağın Bir Taşınmazı Sermaye Olarak Koymasının Geçerlilik Şartları ve Ortaklığın Bu Taşınmaz Üzerinde Mülkiyet Hakkı Kazanması", ESADER, Cilt: XII, Sayı 2, 1976, s.321-329.
- (205) Sermaye olarak şahsi emek konusu için bkz. ÖÇAL, Akar: "Sermaye Olarak 'Şahsi Emek'", ESADER, Cilt:IV, Sayı:1, 1968, s.232-237.

Sermaye konusunu oluşturan değerler kanununun örnek olarak saydıklarından ibaret değildir. Gerçekte bu husus, kanunun, "gibi", "sair" sözcüklerini kullanmış olmasından da anlaşılmaktadır. Nitekim, "maddede sayılmamakla beraber kollektif ortaklıklara ticarî sırlar, müşteri muhiti veya sadece yüklenilen müteselsil sorumluluk dahil sermaye olarak konulabildiği" (206) gibi anonim şirketlere de "telif hakkının, bu arada bir bestenin de sermaye olarak getirilebileceği kabul edilmektedir" (207).

Bu nedenle, Ticaret Kanununun şirketlere sermaye olarak getirilecek değerleri hüküm altına alan 139 uncu maddesinin sınırlandırıcı (tahdidi) değil, sayma (tadadi) görüşünden hareket ettiği söylenebilir (208), (209).

(206) ÇAMOĞLU (Peroy/Tekinalp), Ortaklıklar, s.107.

(207) ANSAY, Tuğrul: Anonim Şirketler Hukuku (5.Baskı), Ankara 1975, s.31.

(208) TK. nun 139 uncu maddesinin hangi görüşten hareket ettiği konusu tartışmalı olmakla birlikte, yaygın olan görüş, sayma (tadadi) görüşüdür. Bu görüş için bkz. ARSLANLI, Halil: Kollektif ve Komandit Şirketler (3. Bası), İstanbul 1960, s.178; ANSAY, s.30, KARYAÇIN, Yaşar: Ticaret Hukuku, II. Şirketler Hukuku, Ankara 1973, s.202; GÖLE, Celâl: Anonim Ortaklıklar-

II- HAKLARIN SERMAYE OLARAK GETİRİLMESİ

Hangi haklarını ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilebileceği TK.139 uncu maddesinde gösterilmiştir. Buna göre menkul ve gayrimenkullerin faydalanma ve kullanma hakları (210), telif hakları, kıymetli evraka bağlı olan haklar (211) ve maden ruhsatnameleri (212) gibi çeşitli haklar

da Nakdi Sermaye Koyma Borcu ve Bu Borcu İfade Temerrüt, Ankara 1976, s.13. Aksi görüş için bkz. BAŞTUĞ, İrfan: Şirketler Hukukunun Temel İlkeleri, İzmir 1974 s.60.

- (209) Ticaret şirketlerinde sermaye konusu için ayrıca bkz. DAVRAN, Bülent: "Sermaye Şirketlerinde Aynı Apor Meseleleri", II inci Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 10-18 Mayıs 1961, Bildiriler Tartışmalar, s.5-28.
- (210) Bu konuda bkz. BİNATLI, Ziya Yusuf: Hukukun Genel İlkeleri ve Medeni Hukuk, Ankara 1977, s.250 vd, ayrıca bkz: SAYMEN-ELBİR, s.464 vd.
- (211) Kanun her ne kadar "kıymetli evrak" ibaresini kullanmışsa da, bu ibareden kıymetli evraka bağlı olan hakkın anlaşılması gerekir. "(...) Zira, kıymetli evrakta hukukun asıl meşgul olduğu mefhum o evrakta zübdelenen (toplanan) haktır. Evrak, hukukun doğrudan doğruya meşgul olduğu bir konu değildir; ancak bir vasıta"dır. Asıl olan evrakta teccüm öden haktır (..)", EREM S. Turgut: Ticaret Hukuku Prensipleri, Cilt II, Ticaret Şirketleri İstanbul 1960, s.59, Dipnot (33).

sermaye olarak getirilebilir. Örneğin, Ticaret şirketlerinde, "ortaklık akdinden gaye, kazanç sağlamak ve bunu ortaklarına paylaşmak olarak kabul edilir" (213). Bu gayenin gerçekleştirilebilmesi için de "iktisadi değerlerin" sermaye olarak getirilmesi gerekir. Bu nedenle, ticaret şirketlerinin getirilecek hakların iktisadi değeri ifade eden haklardan olması gerektiği açıktır (214), (215). Hakların iktisadi

Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. ÖÇAL, Akar: "Hisse senetlerinin Ticaret Şirketlerine Sermaye Olarak Getirilmesi", ESADER Cilt:XII, Sayı:2. s.370-374.

- (212) Madenler ile ilgili haklar konusu için bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, III.
- (213) İMREGÜN, Oğuz: Kara Ticareti Hukuku Dersleri, İstanbul 1974, s.153.
- (214) Ticaret şirketlerinin kazanç sağlamak ve ortaklarına paylaşmak amacıyla kurulduğu konusu tartışmalıdır. Bu konuda bkz. MİMAROĞLU, s.31, ARSLANLI, s.53, KARAYALÇIN, s.17, PORAY (Tekinalp/Çamoğlu), Ortaklıklar, s.35. Gaye bakımından dernek ve şirket ayırımı konusu için ayrıca bkz. TUNÇOMAĞ, Kenan: "Dernek ve Şirketleri Birbirinden Ayırmada Gayenin Önemi", II inci Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 10-18 Mayıs 1961, Bildiriler Tartışmalar s.201 vd.; FAHİMAN TEKİL: Şirketler Hukuku, Birinci Cilt, İstanbul 1976, s.12 vd.
- (215) "1957 tarihli TK. nunun ön çalışmaları sırasında, 1951 tarihli Hükümet tasarısının 139 uncu maddesinin ince-

değer taşımaları sermaye olarak getirilmeleri için yeterli değildir. Zira, "(...) sermaye olarak konan (...) haklar temlik edilmiş" (TK.m.143/2) sayılacağından, bu hakların aynı zamanda devir edilebilir haklardan olması da gerekir. Görülüyor ki, her türlü hakkın ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilmesi mümkün değildir. Ancak, para ile değerlendirme olanağı bulunan ve devir edilebilir iktisadi değerleri olan haklar bu şirketlere sermaye olarak konulabilir (216).

lenmesinden anlaşılacağı gibi, ekonomik değeri olan hakların, ticaret ortaklıklarına sermaye olarak konabileceğine dair bir hükme yer verilmemiştir (Hükümet Tasarısı, TBMM. Zabıt Cerideşi, 1956, Devre X, C.13, A, S.Sayısı 198, m.139, s.90). Bu yolda bir hüküm, daha sonra Adliye Komisyonu tarafından TK.139. maddesine eklenmiştir (Adliye Encümeni Tadili, sh.30)", GÖLE, s.12, dipnot:(26).

- (216) Nitekim, şahsa bağlı haklar, medeni ad, nafaka istemek, ölüncüye kadar bakma akdi gibi işin niteliği icabı devri mümkün olmayan ve devredilemeyen haklar ticaret şirketlerine sermaye olarak konulamazlar. Bu görüş için bkz. ANSAY, s.30; DOĞANAY, İsmail: Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci cilt, Ankara 1974, s.448, EREM, s.63.

Ş.5. MADENCİLİK FAALİYETİNE İLİŞKİN HAKLARIN SERMAYE OLARAK
GETİRİLMESİ

I- GENEL OLARAK

Madencilik faaliyetine ilişkin birtakım haklar vardır. İktisadi değeri olan ve devir edilebilmeleri de mümkün bulunan (Maden K. m 39/1, 53/4, 58/1; Pot.K. 34/2-d, 38/1-h; Taş Oc. Niz.20) bu haklar (216a) ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilebilir. Nitekim, Ticaret Kanunu ticaret şirketlerine nelere sermaye olarak getirileceğini sayarken "(...) maden ruhsatnameleri gibi iktisadi değeri olan (...) haklar"dan da söz etmiştir (TK. m.39/8) (217). Ancak, hakların getirilişi konusunu incelemeden önce, kanunun ifade şekli üzerinde durmakta yarar görmekteyiz. Kanaatimizce Kanunun ifade şekli yeterli değildir. Zira, kanun, bu maddede esas itibarıyla "iktisadi değeri olan haklar"ın sermaye olarak ge-

(216a) Bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, Ş.3, III.

(217) Maden ruhsatnameleri gibi iktisadi değeri olan hakların ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilebileceği hakkındaki 8 inci bent, ilk tasarıda bulunmayıp sonradan Adalet Komisyonu tarafından yapılan değişiklikle getirilmiştir. Bkz. ARSEVEN, Haydar: Ticaret Kanunu'nun

tirilebileceğini öngörmüş ve ayrıca örack olarak da telif hakları ve maden ruhsatnamelerini saymıştır. Bilindiği gibi, "maden ruhsatnameleri" bir hak olmayıp gerçekte, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan madenlerin üçüncü kişilerce tasarrufuna izin verildiğini gösterir nitelikte bir belgedir (218). Bu belgeye sahip olan kimse kendisine verilen izin ölçüsünde madenler üzerinde arama, işletme gibi bazı haklar (219) elde etmiş olur. Durum bu olunca, ticaret

Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1960. s.35, KARAYALÇIN, s.202, Bir görüşe göre ise, bu düzenleme yeni bir hüküm getirmiş değildir. "Aslında, maddenin saydığı bütün örnekler bir iktisadi değeri taşıdıklarından ayrıca 8 inci bent 2 nci bendin genişletilme niteliğindedir". Bu görüş için bkz. POROY (Tekinalp/Çamoglu), Ortaklıklar, s.77.

- (218) Genel anlamda ruhsatname "yapılması, işletilmesi, kullanılması, dışarıdan getirilmesi, dışarıya çıkarılması, bir yerden başka bir yere taşınması Kanunen izin almaya bağlı olan, bir şey hakkında merciinden izin verilmiş olduğunu gösteren belge"ye denir. ÖZCAN, Hüseyin: Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Ankara 1975.
- (219) Madenler üzerinde elde edilen haklar konusu için bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3. III.

şirketlerine sermaye olarak getirilecek olan ruhsatname olmayıp, ruhsatnameye bağlı olan haktır. Bu nedenle, "iktisadi değeri olan haklar"ın ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilebileceği ifade edilirken örnek olarak gösterilen "maden ruhsatnamelcri" sözcüğü yerine "(...) madencilik faaliyetine ilişkin haklar gibi iktisadi değeri olan haklar" şeklinde bir ifadenin kullanılması, gerçek amacın daha iyi belirlenmesi bakımından yerinde olurdu (220).

Ayrıca, "iktisadi değeri olan her hakkın ticaret şirketine pay olarak getirilmesi mümkün olmakla beraber Ticaret Kanunu veya özel kanunlarla bu kaideye istisnalar kabul edilebilir" (221). Nitekim, TK. 139 uncu maddesinde sayılan değerlerin ticaret şirketlerine sermaye olarak konulabilmesi "kanunda aksine hüküm olmadıkça" mümkündür. Ticaret Kanununda yasaklayıcı bir hüküm bulunmasa bile, madenlere ilişkin özel kanunlardaki "devir" ile ilgili hükümleri bu

(220) Markaların sermaye olarak getirilmesi konusunda benzer bir ölçütü için bkz. ÖÇAL, Akar: "Markaların", s.307.

(221) KARAYALÇIN, s.202.

nedence dikkate almakta zorunluluk bulunduğunu belirtmek isteriz. Madenlere ilişkin özel kanunlarda, hakların "devir şekli" üzerinde ayrıntılı olarak durulmuş; fakat hakkın devredileceği kişi hususunda herhangi bir hüküm öngörülmemiştir. Hakkın kazanılması sırasında, hakkın verileceği kişi için dikkatli davranmış olan kanun koyucunun bu hakkın devri söz konusu olduğunda hakkı devralacak kişi için aynı dikkati göstermediğini, devrin istenilen kimseye yapılabileceğini düşünmek mümkün değildir. Hakkın verilmesi sırasında, hakkı kazanacak olan kişide aranılan bir takım özelliklerin, devir sırasında devir alacak kişide de öncelikle aranması doğaldır.

II- GETİRİLME ŞARTLARI

1- ŞİRKET TIPLERİNE İLİŞKİN ŞARTLAR

Madencilik faaliyetine ilişkin belli haklar belli şirket tiplerine verildiği için, bu hakların devri de ancak o şirketlere yapılabilir. Diğer bir anlatımla, madencilik faaliyetine ilişkin belli haklar ancak belli şirketlere sermaye olarak getirilebilir. Nitekim, "arama ruhsatnamesi" (222)

(222) Arama ruhsatnamesi için bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3., III, 1.

"bulucunun rüçhan hakkı" (223) ve "işletme hakkı talebi" (224) nden doğan hakların verilmesinde şirket ayrıcalığı söz konusu değilken (225); "işletme imtiyazı" (226) ancak limited ve anonim şirketlere tanınan bir hak olmaktadır (227). Keza, petrol Kanunu'na göre, "müsaade", "arama", "işletme", ve "belge" hakkı (228) "(...) kolektif ve adi komandit şirketler dışında kalan (...)" (229) limited, anonim ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin ala-

-
- (223) Bulucunun rüçhan hakkı için bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3. III, 1, C.
- (224) İşletme hakkı talebi için bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, III, 2, A.
- (225) Bkz. Maden K. m. 13, 53/4, 58.
- (226) İşletme imtiyazı için bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3. III, 2, B, a.
- (227) İşletme imtiyazının neden limited ve anonim şirketlere verildiği konusunda bkz. bu tez, "Bakanlar Kurulu Kararıyla Verilen Haklar": İKİNCİ BÖLÜM, §.3, IV, 2.
- (228) Sözü geçen haklar için bkz, bu tez: "Bakanlığa Bağlı Kuruluşlarca Verilen Haklar": İKİNCİ BÖLÜM, §.3, IV, 1, B.
- (229) Bkz. Pet. K. m.6/2.

bilcekleri haklardır. Bu nedenle, madencilik faaliyetine ilişkin hakların, ticaret şirketlerine sermaye payı olarak getirilmesinde payın getirileceği şirketin tipi bu yönden önemlidir.

2- ŞİRKET STATÜSÜNE İLİŞKİN ŞARTLAR

Madencilige ilişkin hakların sermaye olarak getirilmesinde lehine hak getirilecek olan şirketin statüsü de önem göstermektedir. Gerçekten, Maden Kanunu, madencilige ilişkin hakkı elde edecek olan şirketlerin statülerinde, madencilik yapabileceklerinin açık şekilde yazılı olmasını öngörmektedir (Maden K. m.13, 62, 64). Petrol Kanunu da bu hususu dolaylı olarak öngörmüştür. Nitekim, herhangi bir petrol hakkı kazanılması için yapılan bir talebin kabul veya reddedilmesinde; talebin milli çıkarlara ve bu kanunun amacına (230) uygun bulunup bulunmadığı ve tâlibin bu kanunun

(230) Petrol Kanununun amacı "(...) Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının milli menfaatlere uygun olarak, hızlı, sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır", (Pet. K. m.1).

amacına uygun bir şekilde çalışacağı hususunda delil olabileceği evvelki çalışmaları ile benzeri çalışmalarının yürütülmesindeki tecrübesi dikkate alınmaktadır (Pet. K. m.4). Kuşkusuz, talebin milli çıkarlara ve kanunun amacına uygun olması, herşeyden önce, talebde bulunan şirketin petrol ameliyatında (231) bulunmak amacıyla kurulmuş olması ve bunu da şirket statüsünde belirtmiş bulunması şartına bağlıdır. Bu amaçla kurulmamış olan bir şirketin ülke petrol kaynaklarını en iyi şekilde geliştirip değerlendirebileceğini kabul etmek olanaksızdır. Esasen, Maden Kanunu için böyle bir hükmü zorunlu gören kanun koyucunun en az maden kadar önemi olan ve hatta madenden ayrı özellikleri bulunan (232) petrol için bu zorunluluğu duymamış olmasının inandı-

(231) "Petrol ameliyatı" kavramı için bkz. Pet. K. m.3/8-b.

(232) "Petrol sanayiini herhangi bir imâlat hatta madencilik ile kıyas etmek imkânsızdır. Meselâ yeni kurulan 40 milyon liralık (...) kauçuk endüstrisinde (...) fabrikasının koyduğu sermaye bir milyon dolar civarındadır ve iki üç yıl sonra bir kâr almaya başlayacaktır. Buna mukabil petrol sanayii yatırımlarından gelir elde edilebilmesi için en aşağı beş ilâ altı yıl geçmesi lâzımdır", MEYZİ, H. Nezir: Türkiye Petrol Sanayii, İstanbul 1963, s.131.

rıcı açıklamasını yapmak çok zordur. Statüsünde madencilik yapacağı yazılı olmayan bir şirkete sermaye payı olarak madencilik faaliyetine ilişkin bir hakkın getirilmesi bu bakımdan söz konusu olamaz.

III- GETİRİLME ŞEKLİ

1- GENEL OLARAK

Daha önce de açıkladığımız gibi (233) madencilik faaliyetine ilişkin hakların devri özel bir şekle bağlanmıştır. Bu şekle uygun olmayan devir işlemleri geçerli sayılmaz (234). Madencilik faaliyetine ilişkin hakların ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilmesinin bir devir işlemini gerektirdiği kuşkusuzdur. Ticaret Kanunumuz 140/3. maddesinde (235) "sermaye olarak konulması taahhüt edilen (...) hakla-

(233) Bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, V.

(234) YTD. 10.10.1963 gün ve E:1963/1750, K:3691 sayılı kararı, Ankara Barosu Dergisi, 1964, s.95; YHGK. 16.3. 1966 gün ve E:3411/-T-K:75 sayılı kararı, İlmi ve Kazâî İctihatlar Dergisi, Sayı:69, 1966, s.4787.

(235) Bilindiği gibi, ticari hayat karşılıklı güven ve verilen sözü yerine getirme esasına göre düzenlenmiştir. Gerçekten de "Türk Ticaret Kanununun düzenlenmeye ça-

rın devri kanunen hususi şekillere tâbî olsa dahi şirket mukavelesi, devredecek ortağın ayrıca rızasına bakılmaksızın, şirkete alakalı mercilerden bu hakların devrini istemek selâhiyetini verir" (236) hükmünü getirmiştir. Bu hüküm maden haklarına ilişkin olarak birtakım sorunların doğması neden olmuştur. Bu başlık altında, madenlere ilişkin hakların devrindeki esaslar ile TK.140/3. maddesi arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılacaktır.

liştiği en belli başlı prensiplerden birisi de, hiç kuşkusuz ki, borçlu durumda olan bir tacirin taahhüdüne uymasını sağlamaktır. Türk Ticaret Kanununun 140 ıncı maddesi hükmü, kanun koyucu tarafından, sırf ticari hayatın gerektirdiği istikrarı temin ve usulüne göre düzenlenip ortak (şerik) tarafından imzalanmış olan şirket sözleşmesiyle konulması taahhüt edilen sermaye borcundan dolayı o ortağın bu kararını ödemesini temin ve bu suretle o ortaktan alacaklı durumda olan diğer bir tacirin alacağının" güvence altına alınması amacıyla getirilmiştir. DOĞANAY, İsmail: "Limited Şirkette, Ortağın Ana Mukavelename İle Koymağı Taahhüt Ettiği Sermaye Borcu Ne Zaman Muaccel Olur" .BATIDER, Cilt:V, Sayı:1, 1969, s.61.

(236) Bkz. YİİD. 18.4.1969 gün ve E:4422/K:4378 sayılı kararı, Resmi Kararlar Dergisi, 1969, s.172.

2- TK. 140/3 ÜNCÜ MADDESİNDEKİ HÜKMÜN ANLAMI

A- Özel Devir Şekillerinin Aranmaması:

Ticaret Kanununa İlişkin Adliye Encümeni Mazbatasında
(23) "maden çıkarma hakları gibi devredilmesi şekle bağlı bulunan bir takım hakların devrinde bu şekil" şartlarının aranmayacağı belirtilmiş olduğundan, madencilığe ilişkin hakların ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilmesinde, daha önce açıklanan özel devir şekilleri (236) artık aranmayacaktır (239).

(237) ELNİR, Halid Kemal: Gereğçeli-Notlu-Sistematik Türk Ticaret Kanunu, 2. Bası, İstanbul 1958, s.127.

(238) Bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, V,3.

(239) Kanunun bu açık ve bilinen hükmü karşısında, Danıştay 8. dairesinin "(...) hususi kanun olan Maden Kanununun 39 uncu maddesindeki şartlara riayet edilmeksizin daha sonra yürürlüğe girmiş olmakla beraber mezkûr kanun maddesini yürürlükten kaldırmayan ve umumi kanun olan Ticaret Kanununun 140 inci maddesine istinaden yapılmasında hususi kanun hükümlerinin umumi kanun hükümlerine tercih edileceği yolundaki hukuk ilkesine aykırılır açık bulunduğu" gerekçesiyle, Ticaret Kanununun 140 inci maddesine göre yapılan devir işleminin iptaline dair olan 5.11.1962 gün ve E:962/408, K:962/4171 sayılı kararına katılmak mümkün değildir. Karar için bkz. AKURAL-ZİYLAN, s.144.

B- Talep Hakkının Doğması:

Madenciliğe ilişkin herhangi bir hakkı ticaret şirketlerine sermaye payı olarak getirmek isteyen kimsenin, şirket sözleşmesini imzalaması ile, şirketin bu hakkı talep etme hakkı doğar. Başka bir anlatımla, şirket sözleşmesinin imzalanması, hakkın intikalini değil, şirketin ilgili merciden hakkın devrini isteme olanağını sağlar (240). Nitekim bu husus, Adliye Encümeni Mazbatasında "(...) şirket mukavelesindeki taahhüt gereğince ve şirketin isteği ile bu gibi hakların şirkete devredilmesi (...)" ni temin için talep hakkı doğacağı şeklinde ifade olunmuştur (241).

C- Yükümlülüklerin Kabulü:

Sermaye payı olarak hakkın getirildiği şirket, yukarıda da ifade edildiği gibi tüzel kişilik kazanmakla (242), şirket sözleşmesindeki taahhüt gereğince ve devreden

(240) Aynı görüş için bkz. ARSLANLI, s.180; ULUSOY, Yılmaz: Mukayeseli Şahıs Şirketleri, Ankara 1977, s.219.

(241) Bkz. Adliye Encümeni Mazbatası, ELBİR, s.127.

(242) Ticaret şirketlerinin tüzel kişilik kazanmaları konusu için bkz. (TK.m.174, 256, 301, 476, 512).

"(...) ayrıca rızasını bildirmesine veya ilgili merciden istekde bulunmasına lûzum kalmaksızın (...)" (243), hakkın devrini ilgili merciden talep eder. Ancak burada, hakkı devreden kimsenin Devlete karşı olan yükümlülüklerinin (244) devralan şirket tarafından da aynen kabul ve taahhüd edilmesi zorunluluğunun bulunup bulunmadığı konusunun tartışılması gereğine inanıyoruz.

Hatırlanacağı üzere, devredinin Devlete karşı olan yükümlülüklerinin devralan tarafından aynen kabulü, devrin geçerliliği için özel kanunlarca öngörülen şartlardan biridir (245). Yükümlülüklerin devralan kişi tarafından aynen kabulü zorunluluğunun bir şekil şartı kabul edilerek Ticaret Kanununun anılan maddesince aranmayacağını düşünmek; kanaatimizce mümkün değildir. Zira, bilindiği gibi, wadenler

(243) Elbir; s.127.

(244) Devredenin Devlete karşı olan yükümlülükleri konusu için bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, V, 2, B.

(245) Bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, V, 3.

üzerinde tasarrufta bulunma hakkı Devlete aittir (246). Devlet, kamu yararını düşünerek bu hakkı isterse kendisi kullanır, isterse Anayasanın 130 uncu maddesine göre üçüncü kişilere de devredebilir. Amaç kamu yararı olduğuna göre, Devlet bu amacın en iyi ve etkili şekilde gerçekleşebilmesi için tek taraflı şartlar ve önlemler tesbit eder. Madenciliğe ilişkin bir hakkın üçüncü kişilere verilmesinde ise bu şartların kabulü zorunludur (247). Devletin kamu yararı düşüncesiyle üçüncü kişiye yüklemiş olduğu kanuni ve akdi her türlü yükümlülüğün, hakkın devriyle birlikte devralan kişiye aynen geçmesi gerekir. Zira, hakkın verildiği kişiye göre değil, kamu çıkarına göre belirlenmiş olan yükümlülüklerde bir değişiklik olmadığı sürece bu yükümlülükler devam etmelidir. Bu görüşten hareketle, madenciliğe ilişkin hakların devrinde, kamu yararı düşüncesiyle getirilmiş olan yü-

(246) Bkz. bu tez: İKİNCİ BÖLÜM, §.3, I, 2.

(247) Devlete üçüncü kişi arasındaki bu ilişki "(...) nitelikçe karşılıklı hak ve borçlar yükleyen sözleşme ilişkisi değil, kendine özgü bir hukuk işlemi, diğer tür deyimle idari bir tasarruf (...)"dur. Yargıtay Hukuk Bölümü İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun (198) nolu dipnotta anılan kararı.

kümlülüklerin devralan kişi tarafından aynen kabulü zorunluluğunu, TK.140/3 üncü maddesinin anladığı manada "hususî şekil" olarak düşünüp, hakkın devrinde aramamak kanun koyucunun amacına ters düşer. Ayrıca, hakkın verilmesinde kabulü istenilen yükümlülükleri, hakkın devrinde devralandan istememek açıklanması mümkün olmayan bir çelişki olur. Bu nedenle devir talebinde bulunan şirket, devredenin Devlete karşı olan yükümlülüklerini aynen kabul ve taahhüt etmelidir.

D- Devir İşleminin Yapılması:

Devralan şirket tüzel kişiliğinin devredenin Devlete karşı olan yükümlülüklerini aynen kabul ve taahhütte bulunmasıyla hakkın devir işlemi ilgili merci tarafından yerine getirilir. Böylece, hakkın devrini taahhüt eden kimse, hakkın devri sırasında iradesini tek taraflı kullanarak devir işleminin yapılmasını önleyemez (248).

(248) Bkz. Adliye Encümeni Mazbatası, ELBİR, s.127; ULUSOY, s.219.

SONUÇ

Sanayileşmenin gerçekleşmesinde madencilik sektörünün de önemli rolü olduğu bilinen bir gerçektir. Nitekim, gelişmiş ülkelerin sanayileşme çabalarının temelini inildiğinde, demir, kömür gibi cevherlerin aranma, çıkarılma ve işlenilme gibi madencilik faaliyetlerinin büyük katkısı olduğu görülür. Bu nedenle, maden rezervlerinin saptanması ve elde edilenlerin de ülke çıkarlarına en uygun şekilde işletilmesi gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Gerçek olan sorun, maden kaynaklarına sahip olmak kadar, onları ülke gerçeklerine en uygun şekilde işleyip değerlendirebilmektir. Zira, "ülke toprakları içinde saklı bulunan ve bir defa alındıktan sonra tekrar yerine konması mümkün olmayan maden cevherlerinin, yatakları tahrip olunmadan en verimli bir şekilde işletilmesi, bütün diğer ekonomik faaliyetler

yanında fevkâlâde önemi olan bir meseledir" (249). Bu derece önemi olan sorunun çözümü ise, maden ayrıcalığı gözetilmeksizin, madencilik faaliyetlerini bir bütün halinde kapsayan kanunlara sahip olmakla mümkündür.

Halbuki ülkemizde madenler çeşitli kanunlarla düzenlenmiştir. Bu çeşitli düzenlemelerle, madenciliğimizi belli bir amaca yönlendirmek mümkün değildir. Nitekim, taşıdığı hükümler nedeniyle ülke madenciliğine ne derece hizmet ettiği tartışmasının ötesinde, bugün için dili bile anlaşılmayan Taşocakları Nizamnamesi ile Maden Kanununun uyum sağladıkları söylenemez. Uyum içinde olmayan kanunlarla belli bir amaca erişmenin mümkün olamayacağı gerçeği ise, açıktır.

Bu nedenle, madencilik faaliyetinden ülke ekonomisi için gerçek bir yarar bekleniyorsa, yeni bir hukuki düzenlemeye gidilmesinde zorunluluk vardır (250).

Böyle bir düzenlemeye, inceleme konusu yaptığımız Ticaret Kanununun 139/8 maddesi bakımından da ihtiyaç vardır.

(249) Bkz. 6309 sayılı Maden Kanunu Gerekçesi, s.1.

(250) Maden mevzuatındaki yeni bir düzenleme zorunluluğu konusu için bkz. bu tez:dipnot:(13), (16).

Gerçekten, bugünkü maden mevzuatında, madencilğe ilişkin hakların neler olduğu açık değildir. Ticaret Kanununun söz konusu hükmüne işlerlik kazandırmak bakımından, maden mevzuatında madencilğe ilişkin hakların, Ticaret Kanununun anılan hükmü de düşünülerek, açık şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Ticaret Kanunumuz, ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilecek olan değerler arasında "(...) maden ruhsatnameleri gibi iktisadi değeri olan (...) haklar"ı da öngörmüştür. Ancak, incelememiz sonucunda görüldüğü gibi, iktisadi değer ifade eden ruhsatname olmayıp, ruhsatnameye bağlı olan haktır. Ayrıca, iktisadi değeri olan hak sadece maden ruhsatnamesine bağlı olan haktan ibaret olmayıp, madencilik faaliyetine ilişkin daha başka haklar da vardır. Gerçi kanun koyucu "(...) gibi iktisadi değeri olan sair haklar (...)" demek suretiyle, maden ruhsatnamesi dışında kalan hakların da getirilebileceğini dolaylı da olsa belirtmiştir. Fakat, kanun koyucunun gerçek amacı, iktisadi değeri olan hakların sermaye olarak getirilebilmesi olduğuna göre, bu amacı daha iyi şekilde belirtecek, "(...) madencilik faaliyetine ilişkin iktisadi değeri olan

(...) haklar" şeklinde bir ifadenin kullanılması, kanun tekniği bakımından yararlı olurdu.

Madencilik faaliyetine ilişkin hakların ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilmesi kuşkusuz bir devir işlemini zorunlu kılar. İşte bu zorunluluğu gözönünde bulunduran kanun koyucu, madencilik faaliyetine ilişkin hakların devrindeki özel devir şekline uyma zorunluluğunu kaldırmak suretiyle, TK. 139/8. maddesine işlerlik kazandırmak istemiştir. Gerçekten de, TK. 140/3. maddesinin amacının bu olduğu, Kanunun Adliye Encümeni Mazbatasında (251) açıkça ifade edildiği halde, Danıştay, bir kararında, devir işleminin Ticaret Kanununun anılan maddesine göre yapılmasının mümkün olmadığına karar vermiştir. Yüksek Mahkemenin bugün de bu görüşte olup olmadığını bilmemekle birlikte, uygulamadaki buna benzer anlaşmazlıklara neden olmamak için, kanunun ifade şeklinin yeniden düşünülmesi gereğine olan inancımızı, tekrar belirtmek isteriz.

(251) Bkz. ELBİR, s.127.

Madencilik faaliyetinde bulunmanın büyük parasal sorunları vardır. Madencilik faaliyetine ilişkin hakların ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilebilmesi, bu soruna geniş ölçüde çözüm getirebilir. Zira, sahip olduğu hakkı mali olanaksızlıklar nedeniyle kullanamayan hak sahibinin, hakkını ticaret şirketlerine (ki bu şirketler madencilik alanında faaliyette bulunan şirketler olacaktır) sermaye olarak getirmesi halinde, bu olanaksızlık kalkmış ve dolayısıyla madencilik yatırımları da teşvik edilmiş olur. Zengin maden yataklarına sahip olan ülkemizin bu doğal zenginlikleri, mali yönden güçlü şirketler eliyle değerlendirilmesi halinde, madencilik sektörünün sanayileşme hareketinin gelişmesine olan katkısı, daha büyük olacaktır.

Bu bakımdan, ülke madenciliğinin gelişmesine büyük katkıda bulunacağı kuşkusuz olan Ticaret Kanununuzun bilinen hükümlerinin kolaylıkla uygulanmasını temin amacıyla, yeniden, tereddütlere yer vermeyecek biçimde, düzenlenmesinde yarar vardır (252).

(252) Her ne kadar 6309 sayılı Maden Kanununun gerekçesinde "(...) madenler üzerinde kazanılacak haklara ait işlemlerin basitleştirilerek düzenlendiği (...)" belirtilmişse de, kanun bu amacı gerçekleştirmekten çok uzaktır. Gerekçe için bkz. 6309 sayılı Maden Kanunu Gerekçesi, s.1.

YARARLANILAN ESERLER

- AKURAL, Sami-ZIYLÂN, Çetin : Danıştay Sekizinci Daire Kararları(1960-1963), Ankara 1963.
- ALP, İsmail : "Madenciliğimizin Yasal Sorunları", Türkiye Madencilik Bilimsel Teknik 4. Kongresi, 19-22 Şubat 1975, Ankara, Maden Mühendisleri Odası Yayınları.
- ANIL, Nuri Mustafa - : Türkiye'de Maden Mevzuatı, C.I-II,
MEREY, Nejat İstanbul 1942.
- ANSAY, Tuğrul : Anonim Şirketler Hukuku (5. Baskı),
Ankara 1975.
- ARAT, Tuğrul : Ticaret Şirketlerinin Tabiiyeti,
Ankara 1970.
- ARSEVEN, Haydar : Ticaret Kanununun Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1960.

- ARSLANLI, Halil : Kollektif ve Komandit Şirketler, 3. Bası, İstanbul 1960.
- AŞULA, Mustafa : Türkiye'de Medeni Kanun Bakımından Maden Rejimi ve Mülkiyeti, Ankara 1968.
- AYİTER, NÜŞİN : Mamelek Kavramı Üzerinde İnceleme, Ankara 1968.
- AYTAÇ, Fethi : Acıklamalı Özel İdare Mevzuatı, Ankara 1978.
- BALLISOY, Lütfi A. : Türkiye'de Petrol Davası, İstanbul 1965.
- BAŞPINAR, Recep : "Yerinden Yönetim İdarelerinin Parasal Sıkıntıları ve Geregince Yararlanılmayan Bir Kaynak: Taşocakları, Resmi", Türk İdareciler Dergisi, Yıl:48, s.357.
- BAŞTANOĞLU, Dursun - : Maden Kanunu ve Tuz Kanunu, Ankara 1978.
- KANBER, Zeki
- BAŞTUĞ İrfan : Şirketler Hukukunun Temel İlkeleri, İzmir 1974.

- BERTAN, Suat : Aynı Haklar, Medeni Kanununun 618-764 üncü Maddelerinin Şerhi, C.I, Ankara 1976.
- BİLGİN, Pertev : Uyuşmazlık Mahkemesi ve Danıştay İçtihatlarına Göre İdari Sözleşmenin Kriteri, İstanbul 1970.
- BİLGİN, Can Ahmet : Türkiye'de ve Dünya'da Madencilik, Ankara 1972.
- BİNATLI, Ziya Yusuf : Hukukun Genel İlkeleri ve Medeni Hukuk, Ankara 1977.
- BİRSEN, Kemalettin : "Sermaye Şirketlerinin Tâbiyetinin Tayininde Türk Hukuk Sistemi", Ban.ve Tic.Huk.Araş.Enst.III üncü Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 13-18 Mayıs 1963.
- ÇAĞLAR, Ömer Kerim : Türkiye Maden Suları ve Kaplıcaları, Fasikül 1,2,3, Ankara 1947, 1948, 1950.
- CANER, Güneş : Madencilik Yatırımları ve Ekonomik Değerlendirme Teknikleri, Ankara 1976.

- ÇİLİNGİR, Yalçın : "Madenciliğimizin Evrimine Toplu Bir Bakış", Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik 4. Kongresi, 19-22 Şubat 1975 Ankara, Maden Mühendisleri Odası Yayınları.
- ÇORUH, Selâhattin : İller ve Belediyeler Dergisi, 1977, sayı:383-384.
- ÇORUH, Selâhattin : "Tıbbi Turizm-Şifalı Sular", İller ve Belediyeler Dergisi, 1970, Sayı:294.
- DAVRAN, Bülent : "Sermaye Şirketlerinde Aynı Apor Meseleleri", II inci Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 10-18 Mayıs 1961.
- DERBİL, Süheyp : İdare Hukuku, C.II, Ankara 1952.
- DİNÇER, Güven-ÇIRAKMAN, Erol-NECİPOĞLU, Nejat : Danıştay Kararları(1965-1966-1967), Ankara 1967,
- DİNÇER, Güven-ÇIRAKMAN, Erol-NECİPOĞLU, Nejat : Danıştay Kararları(1967-1968-1969), Ankara 1969.

- DİNÇER, Sadan A. : Türk Petrol Hukuku ve Petrol Sözlüğü, İstanbul 1977.
- DOĞANAY, İsmail : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Cilt, Ankara 1974.
- DOĞANAY, İsmail : "Limited Şirkette, Ortağın Anamukavelename ile Koymağı Taahhüt Ettiği Sermaye Borcu Ne Zaman Mucaccel Olur", BATIDER, Cilt:V, Sayı:1969,
- DURAN, Lütfi : "Türk Hukukunda İdari Mukaveleler", İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt.XXX, No.1-2.
- DURUSOY, Niyazi : Cevherden Sanayiye Kadar Madencinin El Kitabı, Ankara 1970.
- DÜREN, Akın : İdari Malları, Ankara 1975.
- EKEMEN, Nizamettin : Maden Kanunu, İstanbul 1957.
- ELBİR, Halid Kemal : Gerekçeli-Notlu-Sistematik Türk Ticaret Kanunu, 2. Bası, İstanbul 1958.

- ERDENER, Nihâl : "Genç Olarak Şirketlerin Tâbiyeti", Ban.ve Tic.Huk.Araş.Enst. III üncü Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 13-18 Mayıs 1963.
- EREM, S.Turgut : Ticaret Hukuku Prensipleri, C.II İstanbul 1969.
- ESİN, Alptekin : Türkiye'de Petrol Üretim ve Tüketimi, Ankara 1973.
- ESNER, Galip : Mevzuatımızda Gayrimenkul Hükümleri ve Tapu Sicili, Ankara 1967.
- FINDIKGİL, Yavuz : Maden Hukuku, İstanbul 1966.
- GÖGER, Erdoğan : Petrol Hukuku, Ankara 1967.
- GÖKÇEER, Fikri : "Taşocaklarından Alınan Resim ve Harçların İl Özel İdare Gelirleri İçindeki Yeri", İller ve Belediyeler Dergisi, Yıl:28, S.318.
- GÖKSU, Ekrem : Türkiye'de Petrol, İstanbul 1960.
- GÖLE, Celâl : Anonim Ortaklıklarda Nakdi Sermaye Borcu ve Bu Borcu İfade Temerrütü, Ankara 1976.

- GÖRGÜN, Şanal : İflâsta İstihkak Davası, Ankara 1977.
- GÖZE, Ayferi : Maden ve Petrol Hukukumuz (Ders Notları), İstanbul 1976.
- GÜMÜŞ, Altan : Metalik Maden Yatakları, İstanbul 1974.
- GÜRAL, Jale : Hususi Hukuk Tüzel Kişilerinin Milletlerarası Mevcudiyeti, Ankara 1950.
- GÜRSOY, T.Kemal -
Fikret-CANSEL, Erol : Türk Eşya Hukuku, Zilyetlik, Tapu Sicili, Mülkiyet, Sınırlı Ayni Haklar, Ankara 1978.
- İMRE, Zahit : Kaynak ve Yeraltı Suları ve Hukuki Durumları, İstanbul 1951.
- İMREGÜN, Oğuz : "Kollektif Ortaklık Sözleşmesi ve Bu Sözleşme İle Bir Ortağın Bir Taşınmazı Sermaye Olarak Koymasının Geçerlilik Şartları ve Ortaklığın Bu Taşınmaz Üzerinde Mülkiyet Hakkı Kazanması", ESADER, C.XII, S.2, 1976.

- İMREGÜN, Oğuz : Kara Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 1974.
- KANDİLLER, Rıza : "Yabancı Sermaye ve Petrol Sorunu", Türkiye İktisat Gazetesi,
- KARAYALÇIN, YAŞAR : Ticaret Hukuku, II. Şirketler Hukuku, Ankara 1973.
- KAZGAN, Haydar : Maden İşletme Ekonomisi, İstanbul 1965.
- KOZAK, İbrahim Erol : Türkiye Madencilik Kesiminde İstihdam ve Ücret Hadleri, Ankara 1969.
- KÖKSOY, Mümin : "MTA Enstitüsündeki Jeosimik Prospeksiyon Faaliyetleri", Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik II. Kongresi, Ankara 25-27 Şubat 1971, Maden Mühendisleri Odası Yayınları.
- KROMER, Ferit : "Madenlerin Devletleştirilmesi Yasasının Getirdikleri", Türkiye İktisat Gazetesi, S.1315.

- KUBALI, H. Naili : "Eski Mevzuatımız ve Maden Mülkiyeti", Ebül'ulâ Mardin'e Armağan, İstanbul 1944.
- KURTOĞLU, Serda : "Maden Arama Ruhsatnamesinin Devri Hakkında Bir Temyiz Kararı", Ankara Barosu Dergisi, 1959, C.16, Sayı:4-5.
- MERİÇ, Osman : "İdari Sözleşme Müessesesinin Doktrin ve İctihatta İşlenmiş ve İşlenmemiş Yönleri", Danıştay Dergisi, Yıl.1973, S.11.
- MOROĞLU, Erdoğan : "Ticaret Ortaklıklarına Sermaye Olarak Taşınmaz Mal veya Bunun Üzerindeki Mal veya Bunun Üzerindeki Bir Aynı Hakkın Konulması Tahhüdü", BATIDER, C.V, S.2, 1969.
- MÜDERRİSOĞLU, Hakkı : Danıştay Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 1974.
- NEYZİ, H. Nezh : Türkiye Petrol Sanayii, İstanbul 1963.

- OĞUZMAN, Kemal-SELİÇİ, Özer: Eşya Hukuku, İstanbul 1975.
- ONAR, S. Sami : İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt II, Üçüncü Bası, İstanbul.
- ONAT, Arif : "Türkiye'de Enerji politikası ile İlgili Kuruluşlar", Türkiyenin Enerji Sorunu ve Enerji İhtiyacı, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul 1973.
- OVALIOĞLU, Rüştü : Maden Nedir ve Nasıl Aranır, Ankara 1973.
- ÖÇAL, Akar : "Sermaye Olarak Şahsi Emek", ESADER, C.IV, S.1, 1968.
- ÖÇAL, Akar : "Markaların Anonim Şirketlere Sermaye Olarak Getirilmesi", İktisat ve Maliye Dergisi, C.XVII, S.7, 1970.
- ÖÇAL, Akar : "Hisse Senetlerinin Ticaret Şirketlerine Sermaye Olarak Getirilmesi", ESADER, Cilt:XII, S.2,

- ÖKÇÜN, Gündüz A. : "XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Maden Üretiminde Türk, Azınlık ve Yabancı Payları", Yavuz Aban'a Armağan, Ankara 1969.
- ÖKÇÜN, Gündüz A. : Türkiye İktisat Kongresi 1923 İzmir, İkinci Bası, Ankara 1971.
- ÖKÇÜN, Gündüz A. : 1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye, Ankara 1971.
- ÖZCAN, Hüseyin : Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Ankara 1975.
- ÖZPEKER, Işık : "Mineral ve Mineral Endüstrisi Üretim Görünümü ve Dış Ticarettteki Yeri", Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik 5. Kongresi, 14-18 Şubat 1977 Ankara, Maden Mühendisleri Odası Yayınları.
- ÖZTÜRK, Kâzım : Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, C.III, Ankara 1966.
- PELİN, Fazıl : Finans İlmî ve Finansal Kanunlar, Birinci Kitap, 3. Bası, İstanbul 1945.

- FOROY, Reha-TEKİNALP, Ünal : Ortaklıklar Hukuku, 1. Cilt,
ÇAMOĞLU, Ersin : 2. Basım, İstanbul 1975.
- SAYAR, s.Nihat : Türkiye İmparatorluk Dönemi
Malf Olayları, İstanbul 1977.
- SAYKEN, H. Ferit-ELBİR, : Türk Eya Hukuku, İstanbul
K.Halid 1954.
- TEKİL, Fahiman : Şirketler Hukuku, Birinci Cilt,
İstanbul 1976.
- TEKİNALP, Gülören : Türk yabancılar Hukuku, İstanbul
1975.
- TOLUN, Osman : "Türk Hukukunda Sermaye Şirket-
lerinin Tabiiyeti", Ban.ve Tic.
Huk.Araş.Enst. III üncü Ticaret
ve Banka Hukuku Haftası, 13-18
Mayıs 1963.
- TUNÇOMAĞ, Kenan : "Dernek ve Şirketleri Birbirinden
Ayırmada Gayenin Önemi", II inci
Ticaret ve Banka Hukuku Haftası
10-18 Mayıs 1961.
- ULUSOY, Yılmaz : Mukayeseli Sahıs Şirketleri, An-
kara 1977.

- UZKUT, İsmet : Türkiye Yeraltı Servet Olanakları ve Dünyadaki Yeri, Ankara 1974.
- ÜNLER, Ayhan : Petrol Hukukunun İran'da Geçirdiği İstihaleler ve Bugünkü Türk Petrol Hukuku, İstanbul 1971.
- YAZMAN, İrfan : Kaynakların Türk Madeni Hukukunda Tâbi Olduğu Rejim, Ankara 1970.
- YERSEL, Kadri : Türk Madenciliğinin Sorunları, Ankara 1970, Maden Mühendisleri Odası Yayınları.
- YILMAZ, Sabit : "Tarihi Madencilik Çalışmalarının (...) Önemi" Türk Mad. II. Kongresi.
- YÜCEL, Faik-SOYLU, Tahsin : Mülkiye Müfettişleri Özel İdare Hesap İşleri Teftiş Rehberi, Ankara 1977.
- WIELAND, C. : Aynı Haklar (İ. Hakkı Karafakı tercümesi), İkinci Bası, Ankara 1947.
- : Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Metal Dışı Madenler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No. DPT:1605-ÖİK: 279.

- : 50. Yıl'da Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları, Ankara 1973.
- : İktisadî Rapor 1977, Ankara 1977.
- : Kalkınma Plânı(Birinci Beş Yıl) 1963-1967, Ankara 1963.
- : Kalkınma Plânı(İkinci Beş Yıl)1968-1972 , Ankara 1967.
- : Maden İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, 1958-1965; 1959-1966;1960-1967;1961-1968;1963-1970;1974-1975,
- : Türkiye'de Petrol Sorunu,Ankara 1975.
- : Türkiye'de Yabancı Sermaye,Ankara 1974.
- : Türkiye Madencilik Faaliyetleri İstatistikleri(1960-1973),Ankara 1974.
- : Türkiye Madencilik Rehberi, Ankara 1978.
- : Türkiye'nin Petrol Politikası, İstanbul 1974.
- : Yargıtay 4.Hukuk Dairesinin Seçilmiş Son İçtihatları,II.İstanbul Barosu Dergisi Eki'dir,İstanbul 1966.
- : Yeni Strateji ve Kalkınma Plânı,Üçüncü Beş Yıl,1973-1977,Yayın No.DPT:1272.

KISALTIMA CETVELİ

Bankve Tic.Huk.Anaş.Enst.	: Banka ve Ticaret Hukuku Araş - tırma Enstitüsü .
Bkz.	: Bakınız.
DBYP	: Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı.
DPT	: Devlet Plânlama Teşkilâtı.
D8D	: Danıştay 8. Dairesi.
D3D	: Danıştay 3. Dairesi.
E.	: Esas.
İBYP	: İkinci Beş Yıllık Plân.
K.	: Karar.
m.	: Madde.
Maden K.	: Maden Kanunu.
ÖİK.	: Özel İhtisas Komisyonu.
Pet.K.	: Petrol Kanunu.
Pet.T.	: Petrol Tüzüğü.
RG.	: Resmi Gazete.
s.	: Sayfa.
Sıc.ve Soğ.Mad.Sular.H.K.	:Sıcak ve Soğuk Maden Suları Hak- kında Kanun.

Taş. Oc.Ni.	: Taş Ocakları Nizamnamesi.
TK.	:Ticaret Kanunu.
Tuz K.	: Tuz Kanunu.
Tuz Tü.	: Tuz Tüzüğü(Devlet Tekeli Dışın- da İşletilecek Tuzlar Hakkında Tüzük.
vb.	: ve benzeri.
Y4HD	: Yargıtay 4.Hukuk Dairesi.
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu.
YİİD	: Yargıtay İcra İflâs Dairesi.
Y13HD	: Yargıtay 13.Hukuk Dairesi.
YTD.	: Yargıtay Ticaret Dairesi.
Y3HD.	: Yargıtay 3 Hukuk Dairesi.